NICU IANCU

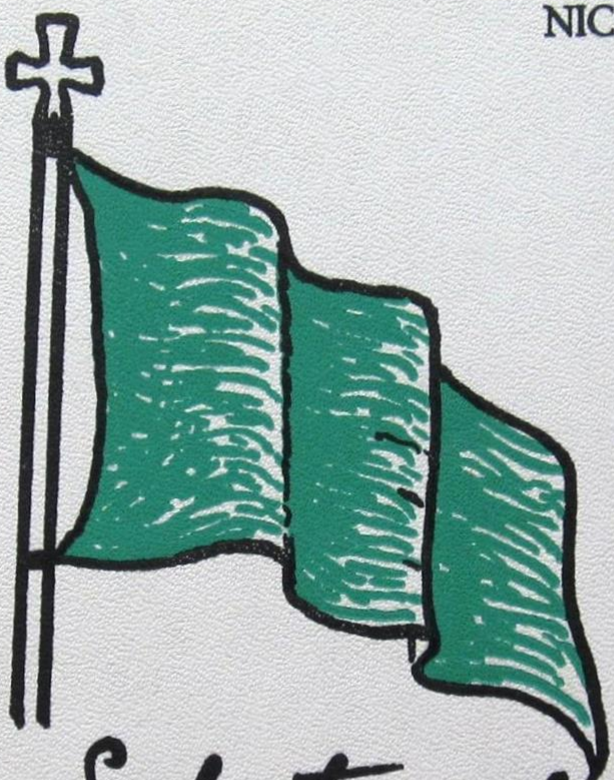

Sub steagul lui Codreanu

Momente din trecutul legionar

Editura DACIA - Madrid, 1973

NICU IANCU

SUB STEAGUL LUI CODREANU

Momente din trecutul legionar

Editura «DACIA»
MADRID
1973

«Noi nu facem, şi n'am făcut o singură zi în viaţa noastră, politică... Noi avem o religie, noi suntem robii unei credinţe. În focul ei ne consumăm şi, în întregime stăpâniţi de ea, o slujim până la ultima putere. Pentru noi nu există înfrângere şi desarmare, căci forţa ale cărei unelte vrem noi să fim, e etern invincibilă.»

ION I. MOŢA

PREFAŢA

Nicu Iancu este unul dintre martorii cei mai preţioşi ai perioadei legionare dintre cele două războaie.

Intrat în Legiune de timpuriu, a cunoscut mişcarea dela primele ei manifestări politice şi spirituale şi dela primele ei încercări de a prinde cheag în viaţa neamului nostru.

Luând «lumină din lumină» din metropola legionarismului, Iaşii, a răspândit crezul legionar în oraşul şi judeţul Sibiu. Pe atunci, în toamna anului 1931, se afla singur în mijlocul unei lumi desorientate de partide, căreia voia să-i deschidă orizontul unei noi speranţe într'un viitor românesc mai bun. Şi a isbutit în această întreprindere grea, de deşteleníre a judeţului, creind primele cuiburi şi punând fundamentele organizaţiei locale. Ce-a devenit mai târziu Sibiul, pe urmele muncii de pionerat a lui Nicu Iancu, o ştie toată lumea: un centru legionar de importanţă naţională, ale cărui reflexe se propagau în toată ţara.

Organizaţia de Sibiu a fost epicentrul câtorva sguduiri mari din istoria Legiunii şi aceste momente decisive le reînvie, cu deosebită măiestrie şi căldură, Nicu Iancu. Domină mai întâiu peisagiul amintirilor lui figura luminoasă a lui Ion Banea. Oridecâteori îi îngăduiau studiile universitare, descindea dela Iaşi pe pământul natal pentru a aprinde în sufletele desnădăjduite ale ţărănimii credinţa în omul chemat să o mântuiască: Corneliu Zelea Codreanu. Ion Banea a polarizat ca un magnet energiile sănătoase ale acestui judeţ şi lupta lui a avut vaste repercusiuni pe aria Ardealului în-

treg. Această organizație a fost apoi aleasă de puterile oculte pentru a inscena odioasa afacere a fabricei «legionare» de bani falsi dela Rășinari. Nicu Iancu desvăluie dedesubturile acestei infamii și modul strălucit în care organizația locală a dat replica cuvenită uneltitorilor, făcându-i să amuțească. Poposim apoi între zăbrelele închisorii din Sibiu, unde asistăm la scena busculadei dintre legionari și jandarmi în Ajunul Crăciunului 1933. Legionarii deținuți au fost victima unei agresiuni din partea autorităților, cari voiau să scindeze grupul în două, eliberând o parte și reținând pe conducători. In acest tumult, se ridică peste capetele tuturora, ca o forță a naturii, ca un Ion milenar, năpraznica apariție a lui Corneliu Georgescu, un om calm dealtminteri. Vestea despre ciocnirea din închisoarea Sibiu, având ca protagoniști pe Corneliu Georgescu și Ion Banea, s'a răspândit ca fulgerul în toată țara și nu puțin a contribuit la crearea atmosferei apăsătoare, preludiu al desnodământului din 29 Decembrie.

Chiar evenimentele generale, trăite concomitent de mii de legionari, în cursul prigoanei din 1933-1934, sub pana lui Nicu Iancu iau o altă viață și semnificație. Nu numai că vibrează de toată gama suferințelor omenești, dar din ele picură, la fiecare pas, mesagii și interpretări politice juste, cari dovedesc o profundă cunoaștere a situației interne și externe a României.

Citind capitolul «Din închisoare în închisoare», respirația se oprește înfiorată de «ce va urma», ca un mare roman de aventuri. Cine nu va simți, împreună cu Nicu Iancu, singurătatea de plumb din celula închisorii din Arad; cine nu va fi cuprins de aceleași neliniști ca și el când, smuls depe patul spitalului, va fi purtat spre necunoscutul unei alte închisori; cine nu va fi încercat de aceleași presimțiri sumbre, ca apropierea unui final, când va fi înghițit de cazematele Jilavei? Cine nu se va revolta, când, ca bun cunoscător al legii, autorul va pune diagnosticul precis al fărădelegilor și abuzurilor săvârșite de autorități și cine nu va surâde, satisfăcut, când

I. CUIBUL «AVRAM IANCU»

In toamna anului 1931, după ce mi-am dat ultimele examene de anul întâiu la Facultatea de Drept, n'am mai rămas în București decât timpul strict necesar pentru procurarea cărților de care aveam nevoe în anul următor, după care am luat primul tren întorcându-mă la Sibiu.

De astădată, plecam acasă cu ferma hotărîre de a nu mă reîntoarce la București înainte de a traduce în fapt gândul care mă muncea deja de luni de zile, dar pe care, din cauze streine de voința mea, nu-l putusem duce la îndeplinire până acuma: de a crea o organizație legionară în orașul meu natal.

Deocamdată nu aveam la Sibiu decât pe Ionel Aldea care să mă ajute la o astfel de treabă. Nu știam dacă îl voiu găsi acasă. Avusese de gând să plece la Cluj pentru a se înscrie la Facultatea de Drept.

Pe Aldea îl cunoșteam din anii de Liceu. Amândoi urmaserăm cursul secundar la Liceul «Gheorghe Lazăr» din Sibiu, eu terminându-l cu un an înaintea lui. Fusesem mai degrabă buni cunoscuți decât prieteni. Așa că, odată terminat liceul, era foarte puțin probabil ca drumurile noastre să se mai încrucișeze vreodată. Dar soarta hotărîse pe semne altfel. Fusese în vara anului trecut când, într'o Duminică, l-am întâlnit cu totul întâmplător în Parcul Arinilor. Din vorbă'n vorbă, nu știu cum, am ajuns să-i vorbesc despre Corneliu Zelea Codreanu. La pronunțarea acestui nume, Aldea a tresărit și fața i s'a luminat dintr'o dată. Am constatat atunci că ambii nutriam aceleași idei, același ideal. De atunci ne-am întâlnit

mai des. Intr'o zi i-am împărtășit planul meu de a înființa și la Sibiu o organizație legionară. Aldea s'a arătat entuziasmat de acest plan. De comun acord ne-am propus să trecem la fapte. Dar cum? Ne-am hotărît atunci să-i scriem direct Căpitanului, cerându-i să ne primească în Legiune și să ne dea permisiunea ca să organizăm Sibiul. Scrisoarea, expediată pe adresa Str. Florilor, Nr. 20, Iași, a rămas fără răspuns. S'o fi pierdut pe poștă, ne-am spus. Totuși aceasta nu ne-a descurajat. Ne-am dat însă seama că pentru a porni la treabă, nu puteam rămânea pe mai departe numai noi doi. Trebuia neapărat să mai găsim câteva elemente de-un gând și de-o simțire cu noi, pentru a putea forma un *cuib*. Ceeace ne preocupa însă mai mult, era că nu aveam siguranță dacă un astfel de cuib, adică un cuib înființat fără știința si aprobarea Legiunii —a Căpitanului sau a vreunui comandant legionar— va fi recunoscut valabil sau toată munca noastră va fi zadarnică, făcându-ne până la urmă doar de râsul celorlalți camarazi. Astfel ne-am propus să căutăm a descoperi dacă nu cumva există deja vreun legionar în Sibiu, unul cu mai multă experiență decât noi. Dar căutarea noastră a fost zadarnică. N'am reusit să descoperim niciunul. Aceasta, din simplul motiv că pe acea vreme, într'adevăr, nu exista niciun legionar în orasul Sibiu.

După cum am aflat abia mai târziu, existau totusi câtiva simpatizanti mai în vârstă decât noi, dar acestia se mentineau în umbră, necutezând a-si manifesta simpatia ce-o nutreau pentru miscarea nationalistă a lui Codreanu. Existau la Sibiu o seamă de elemente, dar cum puteam noi să le descoperim din moment ce se păstrau în anonimat? Erau elemente cari, în anii de studentie, luaseră parte la miscările din 1922. Acestia, întretimp tati de familie, îsi vedeau acum de profesiunea ce-o îmbrătișaseră pentru agonisirea pâinei cea de toate zilele. Intre aceste elemente, despre a căror existență n'am avut cum lua cunoștință în anul 1931, au fost avocații Dr. Augustin Bidean și Dr. Ion Fleșeriu, cari, îndată

ce-au aflat despre înfiinţarea organizaţiei legionare la Sibiu, s'au grăbit să se încadreze într'însa.

Intre foştii mei colegi de şcoală, ca şi între tinerii din oraşul Sibiu pe care îi cunoşteam, n'am găsit la început niciunul care să fi manifestat vreun interes pentru mişcarea naţionalistă legionară. Totuşi câteva luni mai târziu, lucrurile au început să se schimbe, iar după un an s'au schimbat în chip radical. Doar începutul a fost greu. Si ca să putem face acest *început*, n'am lăsat nimic neîncercat.

Fără a nutri mari nădejdi, m'am decis până la urmă ca să-mi încerc norocul în sânul unei altei categorii de tineri, şi anume, printre prietenii şi foştii mei colegi, ai căror părinţi aparţineau aşa zisei «protipendade» a oraşului. Pentru a putea sta de vorbă cu ei, a trebuit să-i caut prin cafenele, pe «corso» sau pela baluri şi petreceri. Dar cum nu putea fi altfel, tot ce le-am spus, cu ardoarea credinţei şi convingerii de care eram stăpânit, n'a avut darul să-i impresioneze, cu atât mai puţin să trezească vreun entuziasm în inimile lor. Aceştia erau cu desăvârşire surzi faţă de chemarea ce, venind din străfundul fiinţei neamului nostru, răsuna ca o trâmbiţă de deşteptare peste pământul României.

Anticipând, menţionez că trei sau patru ani mai târziu, câţiva din aceşti apatici şi desinteresaţi de soartea neamului lor, trecând pintr'o prodigioasă metamorfoză interioară, au venit să îngroaşe rândurile mişcării legionare.

In ceeace priveşte restul judeţului Sibiu, auzisem că ar fi existând într'adevăr câteva elemente legionare, şi anume fii de ţărani, înscrişi ca studenţi la Universitatea din Iaşi. Aceştia însă îşi petreceau tot timpul la studii, venind numai rar de tot în satul lor natal. Unul din aceştia aflasem că ar fi *Ion Banea*, originar din comuna Vurpăr. Numele lui nu-mi era necunoscut. Pe Ion Banea îl cunoscusem, ca să zic aşa, numai dela distanţă, pe vremea când eram încă la liceu. Eu eram abia în clasa a IV-a, în anul în care el îşi făcea bacalaureatul.

Dar întrebarea ce mi-o puneam, împreună cu Aldea, era: cum să-l întâlnim pentruca să-i cerem sfatul şi în acelaşi timp aprobarea pentru a ne putea apuca apoi, în mod «legal», de organizarea Legiunii în oraşul şi judeţul nostru...?

Cam aceasta era situaţia la ora în care soseam la Sibiu, după terminarea examenelor.

Deja a doua zi după sosire, m'am dus să-l caut pe Aldea. Spre marea mea satisfacţie l-am găsit acasă. Nu plecase încă la Cluj. La rândul lui, Aldea mi-a comunicat un lucru îmbucurător: reuşise să-l convingă pe amicul V. T. —pe acea vreme controlor financiar, coleg de serviciu cu tatăl lui Aldea— de a intra alături de noi, în lupta de care ne pregăteam. Personal aveam o foarte bună părere despre acest nou camarad pe care ni-l câştigasem. Dealtminteri, la ora în care aştern pe hârtie aceste rânduri, am marea satisfacţie de a putea spune că acest al treilea element intrat în grupul cu care am turnat temeliile Legiunii şi Gărzii de Fier la Sibiu, s'a menţinut până în zilele de faţă aşa cum l-am cunoscut şi apreciat, în pofida groaznicelor furtuni pe cari le-a înfruntat pe pământul patriei noastre crucificate de comunişti...

***

Aflând că proximul congres studenţesc se va ţinea în oraşul Sibiu, ne-am hotărît ca să folosim acest prilej pentru a lua contact cu Ion Banea, sau fie chiar şi cu alt element de răspundere din cadrul Legiunii, cu scopul de a obţine cuvenita aprobare pentru realizarea planului nostru.

Într'adevăr, congresul studenţesc a avut loc în luna Decembrie 1931.

Studentul Ion Moroşan —un bucovinean— a fost acela care ne-a ajutat să intrăm în contact cu Comandantul Legionar Ion Banea.

Întrevederea a avut loc în cursul cinei oferite studenţilor congresişti în restaurantul Hotelului «Împăratul Romanilor». Ion Banea, în costum naţional, —parcă îl văd aevea— şedea

la o masă situată în fundul sălii, pe dreapta. Când i-am fost prezentaţi de studentul Moroşan, a strâns un moment pleoapele ca şi când ar fi vrut să spună: par'că vă cunosc —de unde vă cunosc? In clipa următoare faţa i s'a destins, luând o expresie prietenoasă:

—Da, îmi aduc aminte... Eu eram în clasa a VIII-a, voi trebue că atunci eraţi pe a IV-a sau a V-a, nu-i aşa? La gimnastică eraţi, ca şi mine, la aparate: sul, paralele, inele... Profesorul C. M. Ionescu —oare mai trăeşte?— vroia să facă artişti de circ din noi...

Ne-am tras fiecare câte un scaun şi ne-am aşezat la masa lui.

—Bine, leilor, daţi-i drumul, despre ce e vorba?

Aldea mi-a făcut un semn ca să vorbesc eu. Nu m'am lăsat rugat de două ori, începând imediat să-i explic, în cuvinte scurte dar clare, ceeace mă ardea pe inimă.

Răzimat de speteaza scaunului, cu degetele mâinilor vârite în subsiorile bundiţei lui moldoveneşti, Ion Banea m'a ascultat cu toată atenţia, fără a mă întrerupe. La sfârşit, ochii i s'au luminat.

—Bravo, băeţi, asta îmi place să aud. Văd că aveţi stofă de români în voi. Aţi înţeles marea chemare... Vă felicit! Dar un lucru să ştiţi: hora în care v'aţi hotărît să intraţi, nu e pentru mirese, —e hora aspră în care numai suflete vânjoase pot intra. Dacă vreţi să luptaţi pentru făurirea României noi, pentru o Românie în care tot românul, mic sau mare, bogat ori sărac, să se simtă la el acasă, trebue să ştiţi că vă aşteaptă grele încercări. Legiunea e înconjurată de duşmani... De bucurii nu veţi avea parte, decât în ziua marei biruinţi... Aceste lucruri va trebui să le spuneţi, să le explicaţi, fără înconjur, şi prietenilor pe cari vreţi să-i aduceţi sub steagul Legiunii...

In felul acesta ne-a vorbit aproape un sfert de oră. Apoi ne-a dat toate instrucţiunile de cari aveam nevoe pentru a ne putea duce la îndeplinire misiunea ce ne-o luasem asupra

noastră. Din servieta de piele neagră ce-o avea la el a scos apoi câteva numere din «Pământul Strămoşesc» şi o broşură cu coperta de culoare portocalie, intitulată «Portul Naţional», dându-ni-le.

—Citiţi-le cu luare aminte şi daţi-le apoi să le citească şi prietenii voştri. Eu o să vă trimit regulat tot ce Legiunea va mai publica.

Şi-a însemnat într'un carneţel adresa mea, la care ne-a promis că ne va scrie, iar eu mi-am notat adresa lui, dela Iaşi.

—Cu Dumnezeu înainte, băeţi! Şi ţineţi-vă bine. Pe drumul pe care aţi pornit, să nu vă lăsaţi împiedecaţi de nimeni şi de nimic!...

∴

In după masa aceea de iarnă, strada Avram Iancu era aproape pustie.

Inainte de a ajunge în dreptul Scoalei Primare de Stat —in faţa căreia hotărîsem a ne întâlni cu toţii la orele două după masă— l-am zărit pe Ion Aldea, sosind cu pas grăbit din celalt capăt al străzii. Câteva clipe mai târziu, îşi face apariţia *Alexandru Cornea*, urmat la câţiva paşi de învăţătorul *Dumitru Nedelcu*. Ne salutăm în tăcere. Aldea aruncă o privire spre ceasu-i de mână:

—Mai lipsesc trei minute...

Dinspre Strada Gării soseşte acum şi *Ioan Mitea*. Răsuflu liniştit, căci mă temusem că nu va putea veni. E funcţionar la Uzina Electrică, de unde foarte greu poate lipsi în timpul orelor de serviciu.

In turnul Bisericii Evanghelice din Piaţa Huet bate ora două.

Insfârşit, apare şi *Viorel Tănase*. Ne salută cu o clipire din ochi.

—Veniţi după mine, ne spune cu voce scăzută, dar pe rând. E mai bine să nu intrăm cu toţii deodată...

Aldea ne atrage atenţia că mai lipseşte unul. Tănase îl liniştește:

—Nu te îngriji, a sosit înaintea noastră. Ne aşteaptă în Strada Zidului.

Prin trecătoarea ce leagă Strada Avram Iancu cu Strada Zidului, ajungem la poarta din dos a Şcoalei, pe care camaradul Tănase o deschide cu o cheie de dimensiuni enorme. Unul câte unul ne strecurăm tăcuţi în clădirea Scoalei Primare, al cărui director era pe acea vreme însuşi tatăl lui Viorel, învăţătorul Ion Tănase, figură arhicunoscută în cercurile româneşti din Sibiu.

Am urcat apoi scările de serviciu, dar n'aş mai putea spune la care etaj ne-am oprit. Mi-aduc însă aminte că din ferestrele clasei pe care camaradul Viorel o alesese pentru memorabila şedinţă ce urma s'o ţinem, se putea privi spre Internatul Ursulinelor. Deasemeni se putea vedea o porţiune din Strada Gării, pe care din cinci în cinci minute urca sau cobora câte-un tramvaiu.

S'au scurs mulţi, foarte mulţi ani de atunci; totuşi, o seamă de amănunte mi-au rămas adânc întipărite'n memorie.

Din geanta ce o adusesem cu mine, am scos dosarul cu coperte verzi în care păstram tot ce putusem aduna până atunci cu privire la Legiunea Arhanghelul Mihail şi Garda de Fier: câteva numere din «Pământul Strămoşesc», două broşuri, diverse tăieturi din ziare, din anii 1930 şi 1931 (referitoare la întrunirea legionară din Cahul, la arestarea Căpitanului şi la dizolvarea Gărzii de Fier din Ianuarie 1931, etc.); apoi textul câtorva cântece legionare. Tot în acest dosar se găsea corespondenţa ce-o avusesem până la acea dată cu dl. Banea.

Pe o coală de hârtie albă, redactasem încă din ajun procesul verbal de înfiinţare al cuibului nostru —cuibul «Avram Iancu»—, *primul cuib legionar din Sibiu.*

Am dat cuibului numele tribunului Avram Iancu, pentru a cinsti astfel memoria marelui luptător ardelean şi pentru

că am fost cu toţii de acord că aşa cum el s'a ridicat, din dragoste pentru neamul lui obidit şi persecutat, împotriva asupritorilor unguri, tot aşa şi noi ne adunam acum pentru a lupta, sub steagul ridicat de Corneliu Zelea Codreanu, pentru dreptatea neamului nostru românesc, călcată în picioare de o ceată de ciocoi şi venetici. Personal, ţinusem şi dintr'un alt motiv ca acest prim cuib al nostru din Sibiu să poarte numele craiului munţilor apuseni —motiv pe care însă nu l-am destăinuit în acele momente, ci l-am păstrat în sufletul meu: ştiam dela bunicul meu, descendent din părinţi originari din regiunea Abrudului, că eram înrudiţi, în linie colaterală, cu Avram Iancu. Dealtfel părea deosebit de semnificativă coincidenţa că şedinţa de constituire a acestui cuib avea loc într'o clădire din Strada Avram Iancu. Acest amănunt noi l-am interpretat ca pe un semn bun, ca o încurajare şi aprobare ce venea de undeva, dintr'o altă lume, neînţeleasă şi necuprinsă de mintea şi simţurile noastre.

Bineînţeles, după atât amar de timp, nu-mi mai pot reaminti textul integral al acelui proces verbal în care a fost consemnat actul de temelie şi'nceput al mişcării legionare din oraşul şi judeţul Sibiu. Cum însă anumite fragmente ale acestui document —am putea spune *istoric* pentru Sibiul legionar— îmi stărue încă vii în minte, voiu încerca a le reproduce mai jos, chiar aşa lacunare cum sunt, înlocuind cu puncte cuvintele uitate.

«PROCES VERBAL»

«Azi 23 Februarie 1932, orele 14, în oraşul Sibiu, Str. Avram Iancu Nr...

«Subsemnaţii români creştini din oraşul Sibiu, însufleţiţi de dorinţa de a lupta pentru înălţarea Neamului şi înflorirea Patriei noastre româneşti... am înfiinţat cuibul "Avram Iancu" sub conducerea camaradului Nicu Iancu, secretar fiind... iar casier Ioan Mitea...»

Sedința a fost scurtă. După încălirea procesului verbal de toți cei prezenți (în număr de șapte), m'am simțit dator, ca șef al cuibului, să rostesc câteva cuvinte. Cum nu prea eram orator, am spus pur și simplu ceeace simțeam nevoia de a spune într'un moment atât de important ca acesta. Știu că am insistat asupra *camaraderiei:* «De aci înainte, în orice împrejurări, la bine și în momente grele, să fim ca frații. Un trup și-un suflet. Uniți și solidari în toate câte vom întreprinde... Lupta în care ne angajăm, va fi grea la început, căci vom fi singuri, numai noi șapte, înconjurați de o lume neînțelegătoare și dușmănoasă. Această lume însă va trebui s'o convingem de cauza dreaptă pentru care luptăm, aducându-o, încetul cu încetul de partea noastră. Iar pe dușmanii și trădătorii de neam, cari ne duc țara la ruină, trebue să-i combatem și să-i învingem». Ca încheiere, am citit cu voce tare ultima scrisoare primită dela dl. Banea, din Iași, și care termina astfel: «... Dar odată ce ați pornit pe acest drum, nu mai există nici oprire nici întoarcere. Legionarul nu cunoaște decât *biruință* sau *moarte*».

În această ședință am luat o singură hotărîre, și anume: fiecare din noi va sta de vorbă cu prietenii pe cari îi are, alegând dintre aceștia pe cei mai buni, mai viteaz și mai cu dragoste de țară. Acesta, după ce va fi pregătit sufletește îndeajuns, va fi adus în cuib.

După ce am fixat data și locul ședinței următoare, camaradul Mitea, casierul cuibului, a procedat la strângerea primelor cotizații.

Senini la suflet și plini de încredere în viitorul spre care ne îndreptam, ne-am despărțit apoi cu salutul nostru: Trăiască Legiunea!...

∴

Dela Iași, dl. Banea continua să ne trimită, când și cum putea, câte-o broșură, câte-un ziar sau orice altă tipăritură cu conținut doctrinar sau propagandistic. Dar mai cu seamă

îndemnuri și cuvinte de îmbărbătare. Scrisorile lui Ion Banea aveau darul de a încălzi inima cui le citea; simțeam cum ne cresc aripile sufletului, cum, sub flacăra cuvintelor sale, ni se călea voința de luptă și încrederea în biruința Legiunii.

Mi-aduc aminte că în anii de liceu am avut, pe rând, doi profesori de religie; unul, pare mi-se, era doctor în teologie și filosofie. Trebue să mărturisesc că niciunul dintre ei n'a reușit să mă facă să înțeleg ce este *credința*, cum și în ce fel un om poate deveni *cu adevărat credincios*. A reușit însă Ion Banea. De fapt nu știu dacă credința mea ajunsese a fi cât un bob de mușt ar, —știu doar că pe acea vreme mă simțeam în stare să mișc munții din loc. Cel puțin aceasta era sensația pe care o trăiam. Inaintea oricărei acțiuni la care porneam, mă rugam întâiu lui Dumnezeu. N'aș vrea să fiu înțeles greșit, lăsând impresia că până aci aș fi fost ateu. Doamne ferește! Dar nevoia profundă, aș putea spune irezistibilă, de a căuta ajutor și întărire în rugăciune, n'o simțisem în acest fel mai înainte niciodată. Iar acea așurare, acea seninătate dătătoare de nădejdi, după un dialog intim cu Creatorul nostru, nu-mi amintesc s'o fi avut înainte vreodată. Credeam în Dumnezeu, în bunătatea și dreptatea lui supremă. Dar în același timp îmi iubeam neamul din care mă născusem și sufeream din cauza stării de umilință și mizerie în care se găsea, din cauza nedreptăților pe cari nici după un deceniu dela înfăptuirea României Mari nu încetase să le îndure —de astădată din partea propriilor lui conducători. Intuitiv, recunoșteam în Corneliu Codreanu *omul* trimis de Dumnezeu a scoate neamul românesc din marasmul în care se găsea astăzi, *omul* chemat a făuri o Românie nouă, o țară cu adevărat *românească*, mândră, cinstită și puternică. O țară cum, de altminteri, orice român de bine o dorea. Ca ostaș al lui, ca legionar, mă simțeam dator și în același timp mândru și fericit de a ajuta la înfăptuirea acestei opere măreț e, pentru care eram sigur că într'o zi —mai apropiată sau mai îndepărtată— întreaga suflare românească îi va aduce cea mai adâncă recunoștință.

Această credință, aceste convingeri ce prinseseră adânci rădăcini în sufletul și conștiința mea, am căutat în mod necontenit să le răsădesc în sufletul camarazilor mei de cuib. Mare mi-a fost bucuria și satisfacția văzând cum încolțea sămânța aruncată, dând rod mai vremelnic chiar decât nădăjduisem. Avântul cu care acești băeți s'au pus pe treabă, desțelenind ogorul Sibiului —până aci arid și refractar ideologiei naționaliste legionare— era de mai mare dragul! Nu trecuse bine o lună și cuibul nostru număra zece membri.

Astfel nu e de mirat că înainte de a se împlini două luni dela înființarea cuibului «Avram Iancu», Sibiul legionar dispunea deja de 4 cuiburi, o Frăție de Cruce și un cuib de surori legionare.

In afară de cuibul-matcă, luaseră ființă următoarele cuiburi, formate din meseriași și muncitori: cuibul «Vlad Tepeș», având ca șef pe Chirilă Pavel; cuibul «Tudor Vladimirescu» —șef Luha Ion; cuibul «Mihai Viteazu»— șef Florea Aurel; Frăția de Cruce «Martirii Credinței», formată din studenții Academiei Teologice Andreene —șef Beleuță; în fine, cuibul de femei și fete «Ecaterina Teodoroiu».

In interiorul județului, cu excepția satelor din imediata apropiere a orașului (Guștereța, Bungard, Mohu), încă nu apucasem să pătrundem. Nici n'am fi avut când și cum în scurtul răstimp de două luni.

Deasemeni, nu luasem încă niciun contact cu avocatul *Corneliu Georgescu,* unul dintre cei patru cu care Corneliu Codreanu întemeiase în 1927 Legiunea Arhanghelul Mihail, și care, după 8 ani de sbucium, persecuții și închisori, se stabilise în Miercurea Sibiului —în apropiere de Poiana, satul său natal— profesând avocatura. Urmasem sfatul d-lui Banea: «Pe Corneliu Georgescu ar fi mai bine să nu-l tulburați deocamdată. Abia a prins chiag în Miercurea. N'aveți grije, vine vremea în care va fi nevoie de dânsul și-atunci, sunt sigur, nu va întârzia niciun minut dela datorie...»

Ion Banea a avut dealtminteri perfectă dreptate. Câteva

luni mai târziu, adică în Iulie 1932, Legiunea într'adevăr s'a văzut nevoită a apela la prezența sa în prima linie de luptă, iar Corneliu Georgescu a fost prezent la datorie.

Cam aceasta era situația în luna Aprilie 1932, adică două luni după întemeierea primului cuib.

Dar în aceeași lună încă, o echipă compusă din legionarii Dumitru Banea, Neculai Strugaru și Aurelian Teodorescu, venind din Moldova, apare pe neașteptate în Sibiu, bătând la ușa locuinței mele.

—Ne-a trimis dl. comandant Banea ca să vă ajutăm la «desțelenirea» județului!...

A doua zi am pornit să bătătorim satele. După o serie de peripeții, suntem arestați de două ori, iar cei trei camarazi pe cari ni-i trimesese Ion Banea ca să ne ajute, sunt trimiși în judecată, după *Legea Micului Parchet*. Apărarea o face avocatul Bidian. Procesul —primul de acest fel la Sibiu— stârnește mare vâlvă. Dar Tribunalul nu poate stabili nicio vină în sarcina inculpaților. Cei trei legionari sunt *achitați*. După proces însă, poliția i-a trimis «la urmă».

In Iunie cade dela putere guvernul Iorga-Argetoianu, înlocuit fiind de un guvern național-țărănist, în frunte cu Alexandru Vaida Voevod. Se fixează ca dată pentru noile alegeri ziua de 17 Iulie. Sosește din Iași Ion Banea: «Ce ziceti, leilor: intrăm sau nu intrăm în alegeri...?». După o serie de consfătuiri, Sibiul legionar se hotărăște a participa la alegerile generale.

Noi marșuri de propagandă prin județ. Bătătorim pe jos sute de kilometri. Din județul Târnava Mare vin să ne ajute studenții legionari Eugen Bârsan și Alexandru Barani.

Insfârșit, sosește ziua alegerilor. Și-apoi numărarea voturilor. Nu mai țin minte câte partide au depus liste la Sibiu. Știu că au fost multe. Dar spre mirarea multora, Garda de Fier ajunge a se clasa în al treilea loc, imediat după național-țărăniști și liberali.

II. DOMNUL BANEA

—Vine domnul Banea!

—Adevărat...?

—Da, sosește mâine după masă cu personalul de Copșa. Anunță în grabă băeții: mâine, Sâmbătă, orele 8 seara adunare la sediu.

Ochii lui Banța strălucesc de bucurie. Ghicesc din privirea lui că ar vrea să-mi mai pună o seamă de întrebări. Eu însă i-o iau pe dinainte:

—Lumea trebue avizată fără întârziere. Timpul e scurt. Ai mult de alergat...

—Am înțeles...

Legionarul Aurel Banța, unul dintre primii zece tineri cu care am înjghebat organizația noastră la Sibiu, salută scurt, cu mâna pe inimă și-apoi spre cer, și, renunțând la întrebările ce-ar fi dorit să-mi mai facă, pleacă cu pas grăbit să execute ordinul.

Pentru lumea legionară din orașul nostru, venirea d-lui Banea era un eveniment deosebit de important, luând caracterul unei adevărate sărbători. Ion Banea fusese însărcinat de Căpitan cu organizarea și conducerea județului Sibiu, dat fiind faptul că era originar din acest județ, născut fiind în fruntașa comună Vurpăr și, în același timp, unul dintre cei mai valoroși și dinamici stegari ai Legiunii. Cum însă pe acea vreme era obligat a-și petrece cea mai mare parte din timp la Iași, unde își făcea studiile (tocmai își luase licența în Drept, aflându-se acum în ajunul examenelor de doctorat

în Medicină), nu avea posibilitatea de a fi între noi decât din când în când, adică în săptămânile sau lunile de vacanță. În timp ce se afla la Iași, nu înceta însă de a se îngriji de bunul mers al tinerei noastre organizații dela Sibiu, trimițându-ne regulat scrisori cu sfaturi și instrucțiuni, precum și pachete întregi cu reviste și broșuri de doctrină naționalistă.

Potrivit cu necesitățile acelei epoci de început —mai ales că efectivul organizației de Sibiu se compunea pe acea vreme aproape exclusiv din tineret— posturile de comandă și răspundere, cu excepția aceluia al conducerii județene, deținut de comandantul Ion Banea, nu erau decât două, și anume: acela de șef al Corpului Legionar, adică al totalității cuiburilor de tineri, care îmi fusese încredințat mie, și acela de șef al «propagandei legionare la sate» încredințat lui Dumitru Banea (Mitu), fratele comandantului Ion Banea. De Frățiile de Cruce și Cetățui, mă ocupam deocamdată tot eu. Postul de șef al organizației orășenești (sau al garnizoanei, cum s'a chemat mai târziu) nu era încă ocupat, căci nu se înființaseră până atunci așa zisele «cuiburi de bătrâni», deși contam deja cu un mare număr de prieteni și simpatizanți din rândurile celor mai vârstnici decât noi...

Vestea că a sosit dl. Banea și că mâine îl vom avea în mijlocul nostru va stârni și de data aceasta mare bucurie în rândurile legionarilor din Sibiu. Eram sigur că nu va lipsi niciunul dela adunarea anunțată. Prezența domnului Banea avea asupra noastră efectul unui magnet, căruia nimeni nu-i putea rezista. Toți vor dori să-l vadă, să afle din gura lui noutățile ce ni le aducea dela Iași și să-i asculte minunatele povestiri despre Căpitan și despre isprăvile năzdrăvane ale camarazilor moldoveni. Cei cari nu-l văzuseră încă pe domnu' Banea, cunoscându-l doar din înflăcăratele descrieri ale camarazilor mai vechi, erau nerăbdători de a-l vedea în fine în carne și oase.

***

A doua zi, cam pela orele patru după masă, mă aflam în-

preună cu Ion Aldea pe peronul gării. Amândoi îmbrăcați de sărbătoare, în costume naționale, suntem ținta privirilor lumii dimprejur. Dacă am fi venit în frac și joben, fără îndoială am fi stârnit mai puțină senzație.

Cei doi «curcani», cari fac de serviciu pe peronul gării, ne aruncă priviri piezișe. Li se pare, pe semne, că e ceva suspect la mijloc, ceva «subversiv». Insfârșit, unul dintre ei se hotărăște, pentru orice eventualitate, a raporta «cazul» Comisariatului gării.

Intretimp aflăm dela un impiegat de mișcare că personalul de Copșa Mică va sosi astăzi cu ceva întârziere. Timpul trece încet, minutele ne par ceasuri. Căutăm să ne calmăm nerăbdarea plimbându-ne cu pași rari dela un capăt la altul al peronului, fără a ne sinchisi de lumea care se uită la noi ca la urs. Auzim, în mai multe rânduri, explicația dată în șoaptă: «Aștia sunt din garda lui Zelea Codreanu...»

Insfârsit sosește trenul. Călătorii încep să coboare din vagoane.

—Uite-l colo! Il vezi...?

Aldea l-a descoperit cel dintâiu. Mă trage de mânecă cuprins de nerăbdare.

Ion Banea a coborît dintr'un compartiment de clasa a treia, urmat de doi țărani, cari, după port socotind, par a fi de prin părțile Ocnei Sibiului. Observăm că stă de vorbă cu ei. Insfârșit, le întinde mâna. Cei doi săteni îl salută respectuos, pierzându-se apoi în mijlocul mulțimii ce tinde spre ieșirea gării. Imi dau seama că din această clipă județul Sibiu numără cu doi legionari mai mult. Aceasta este «propaganda dela om la om», despre care ne vorbise dl. Banea în repetate rânduri și pe care el însuși o cultiva cu asiduitate, folosind orice prilej ce i se oferea.

Noi ne opriserăm la vreo zece pași de scările vagonului din care coborîse, pentru a nu-l stânjeni în conversația sa cu cei doi țărani. La un moment dat observăm că și dânsul ne-a zărit. Poartă aceeași cămașă în care l-am cunoscut la congresul studențesc din 1931. O recunosc după cusătura cu

«pui» albaştri. Pe reverul bundiţei lui moldoveneşti, străluceşte un mic «gard», iar geanta mare, roasă pela colţuri, pe care o poartă în mâna stângă, o cunoşteam, de asemeni, de demult. E plină doldura. «Ne aduce manifeste şi broşuri» —îmi şopteşte Aldea, în timp ce ne îndreptăm spre a-l întâmpina. Luând poziţia regulamentară, îl primim cu salutul nostru legionar, urându-i bun sosit.

—Ura leilor! Mă bucur că vă văd sănătoşi. Ne strânge pe rând mâinile. Pe sub borurile largi ale pălăriei lui negre, doi ochi senini împrăştie lumină şi voie bună. Apoi, cu un oftat de uşurare:

—Ehei, iacă-mă din nou la Sibiu! Mi-a fost dor de voi... Da' pe aici ce mai este nou? Cum merge treaba? Unde e Mitu? Dece n'a venit şi el cu voi?

—Mitu a plecat la Vurpăr să «pregătească terenul». Socoteam că vei vrea să te odihneşti, cel puţin vreo două-trei zile, acasă, în Vurpăr, şi aşa ne-am gândit, cum mâine e Duminică, să pornim desdedimineaţă cu toţii într'acolo, ca să apucăm din vreme la Biserică, iar, după slujbă, să tragem o întrunire în mijlocul satului...

—Bravo leilor! Aţi avut o bună idee, mă declar complet de acord.

Pornim spre oraş.

La vreo 20 de paşi după noi, agentul de poliţie Ion Finichiu ne urmează «neobservat». Când, la un moment dat, ne-am întors toţi trei, privind înapoi, s'a prefăcut că priveşte interesat la vitrina unei prăvălii de unelte agricole.

—Am fost supraveghiaţi tot timpul, observă camaradul Aldea.

Peste faţa lui Ion Banea trece o umbră fugară, iar vocea lui moale şi voalată, sună de astădată aproape metalic:

—Caraghioşii de ei!

∴

Micul şi sărăcăciosul nostru sediu din Târgul Peştelui n. 9

s'a umplut de lume. In afară de legionari, fuseseră invitaţi a lua parte la adunare deasemeni prietenii si simpatizanţii Legiunii. Era dorinţa d-lui Banea ca să-i vadă strânşi pe toţi, să poată vorbi tuturor, iar la urmă să se intereseze de fiecare in parte, intreţinându-se mai mult cu simpatizanţii decât cu noi, legionarii. Dealtfel, numărul acestora creştea mereu. Unii dintre ei, cei mai tineri, vor îngroşa ca mâine rândurile noastre, incadrându-se in cuiburile Corpului Legionar. Alţii, mai in etate, vor infiinţa cuiburile lor, iar cei mai vrednic şi capabil dintre ei va fi şeful organizaţiei orăşeneşti, in timp ce prietenii şi simpatizanţii, a căror situaţie ar putea fi periclitată in momentul in care s'ar afla că sunt «gardişti», se vor mulţumi cu aceea de a ne putea ajuta materialiceşte, sprijinind din umbră lupta noastră.

Un vânt de primăvară pornise să bată dela un capăt la altul al ţării. Vânt ce aducea cu el mireasma unei vieţi noi. Poporul incepuse să se trezească. Tineri şi bătrâni, impinşi de o tainică forţă, vin să-şi astâmpere setea lor de dreptate şi adevăr la isvoarele cristaline ale Legiunii. Neamul românesc, cu intuiţia lui sănătoasă, incepe a recunoaşte in persoana Căpitanului omul trimis de Providenţă pentru a-l scoate din marasmul in care zace şi a-l conduce pe cărări de culmi insorite spre un viitor măreţ şi luminos.

La Sibiu, abstrăgând tineretul, cei cari au venit printre primii la chemarea Legiounii au fost, in general, oameni mai simpli, umili cetăţeni ai oraşului nostru. Iată, spre exemplu, din grupul celor cinci care şed pe banca din fundul sălii, primul, cel in costum cenuşiu, cu fruntea inaltă de poet, nu este cum s'ar putea crede vreun director de bancă, vreun medic sau advocat, ci croitorul Dumitru Duşleag, al cărui modest atelier de croitorie se găseşte doar la câţiva paşi de sediul nostru; lângă el, bărbatul inalt şi robust, incărunţit pela tâmple, este comerciantul Cotruş (fratele poetului Aron Cotruş), membru in «Comitetul de 1000», care dela inceput ne-a ajutat cu bani pentru a ne putea tipări primele noastre manifeste. Al treilea in grup este cismarul Vasile Buta, care,

pentru a putea participa la şedinţele noastre, face de fiecare dată o cale de cinci kilometri pe jos. Dar printre aceştia, iată şi o excepţie: bătrânelul acela simpatic, cu mustaţă cărunţă, cu ochi vioi, neastâmpăraţi, mereu anturat de tineri, în mijlocul cărora pare a se simţi mai bine decât printre cei de o vârstă cu el. Este dl. Mardan, profesor în pensie, care se poate mândri de a fi fost primul intelectual intrat în organizaţia legionară dela Sibiu. Zilnic îşi manifestă marele regret că nu e cu 40 de ani mai tânăr; ar vrea să îmbrace şi el cămaşa verde şi să mărşăluiască în rând cu noi.

Un caz cu totul aparte, şi în acelaşi timp mişcător, îl constitue acea femeie firavă şi uscăţivă, îmbrăcată în negru, care şade lângă geam —locul ei predilect. Privirea-i voalată rătăceşte în lumi depărtate. Ceeace văd ochii ei, în acele tainice lumi, nouă ne rămâne ascuns. Trebue că sunt lucruri minunate, căci pe figura ei s'a aşternut lumina unei adânci păci sufleteşti. E oarbă. Vine regulat să asculte cântecele noastre legionare, pe care le cunoaşte de-acum pe toate pe dinafară. De data aceasta a venit să audă glasul drag al nepotului ei, Ionel. E mătuşa lui Banea...

In turnul Bisericii Luterane clopotul a bătut ora opt.

Camaradul Vasile Vlad, care a făcut de planton afară, intră grăbit anunţând:

—Vine domnu' Banea!

Băeţii, în cămăşi verzi, formează careul, pe cuiburi: cuibul de comandă «Avram Iancu», primul cuib înfiinţat la Sibiu, apoi cele trei cuiburi muncitoreşti: «Mihai Viteazu», «Tudor Vladimirescu» şi «Vlad Tepeş». Cuibul «Martirii Credinţei», care, în anii ce-au urmat, a dat aleşi luptători şi adevăraţi martiri pentru cauza legionară —un Ion Faur ş. a.— este reprezentat prin doi delegaţi, studenţi teologi. Din Frăţiile de Cruce «Gheorghe Lazăr» şi «24 Ianuarie» n'au venit decât doi elevi de fiecare Frăţie. S'au travestit ca nu cumva să fie recunoscuţi de vreun răuvoitor şi pârîţi profesorilor, în care caz îi aştepta eliminarea din toate şcolile. Aceşti patru elevi îndrăzneţi Ionel Rodeanu, Petre Fleschin (care, în ciuda pri-

mejdiei, își îmbrăcase, sub veston, cămașa verde), Munteanu și Nicolae Popovici, nesocotind ordinul nostru, și-au luat asupră-și acest risc, din dorința arzătoare de a-l cunoaște pe comandantul Banea... In fine, ultimul flanc îl formează Cetățuia «Ecaterina Teodoroiu».

Intră dl. Banea. Comenzi scurte, date în surdină. Peste cincizeci de brațe pornesc dela inimă, svâcnind spre cer.

Ies în fața frontului și dau raportul.

La salutul Comandantului Ion Banea, legionarii răspund, părând un singur glas: Trăiască Legiunea!

Cu acel surâs, plin de lumină, care avea darul de a inspira simultan simpatie și o nemărginită încredere, dl. Banea își plimbă câteva clipe privirea peste cei prezenți în sală, căutând să ne cuprindă pe toți. Apoi, ca de atâtea alte ori, sprijinindu-și degetele în subsioarele bundiței, privește câtva timp la pământ, pentru a-și aduna gândurile. Ochii i se îndreaptă apoi spre peretele din față și rămân pironiți pe chipul Căpitanului, care atârnă aci, împodobit cu panglici verzi și tricolore. Insfârșit, în tăcerea plină de așteptare ce s'a așternut în sală, începe a vorbi, cu glas rar și domol. Dela primele cuvinte, mulțimea este cucerită. In momentul în care ajunge să ne vorbească despre dușmanii neimpăcați ai Legiunii, despre călăii tineretului naționalist, cari din nou s'au năpustit cu ură asupra legionarilor, întemnițându-i și schingiuindu-i, vocea lui devine aspră, iar inimile noastre vibrează de revoltă. Tot el însă ne-o potolește, învățându-ne să răbdăm cu eroism toată ocara și prigoana nedreaptă deslănțuită de puterile întunericului, căci deasupra noastră există un Dumnezeu care vede toate și-un Arhanghel care ne ocrotește cu spada lui de foc. Soarele dreptății va răsări în curând pentru întregul neam românesc, răsplătind toate suferințele și jertfele noastre...

—Iar dacă o fi să cădem cu toții sub loviturile dușmane, să nu ne înspăimânte acest lucru: sângele nostru nu va curge înzadar. Peste mormintele noastre vor duce alții lupta mai departe, până ce întregul neam va deveni legionar. Pentru

înfăptuirea României noi, a României Legionare de mâine, nicio jertfă nu ne va fi prea scumpă...

Micul nostru sediu răsună apoi de mândre cântece legionare: «Sculați-vă din munți și văi, urmași ai sfinților eroi...». «Legionari să'ntindem hora...» și Marșul legionarilor Sibieni: «Se trezesc mărețe umbre pe-al Șelimbărului plaiu...»

∴

In «pădurea cu fiare sălbatice», pe care a trebuit s'o străbatem în anii ce-au urmat, coasa morții a rărit înspăimântător rândurile noastre. Sibiul i-a dat și el cu dărnicie contribuția în sânge și morminte:

Ion Banea...

Petre Fleschin, Ion Faur, Ionel Rodeanu, Vasile Vlad, Aurel Banța... Sunt doar câțiva din cei mulți.

Dar jertfa lor nu va fi înzadar.

«Peste mormintele noastre vor duce alții lupta mai departe... pentru înfăptuirea României noi, a României legionare de mâine...»

Acestea au fost cuvintele Comandantului Legionar Ion Banea, în care a crezut. In această credință și-a dat viața, căzând sub gloanțele ucigașe comandate de un regim criminal și corupt.

Noi, cari cu voia lui Dumnezeu am supraviețuit groaznicului măcel, să nu uităm aceste cuvinte, să nu desmințim credința în care a murit unul dintre cei mai de seamă ostași ai Căpitanului.

Destinul ne-a rezervat privilegiul și sfânta datorie de a duce mai departe lupta neamului românesc până la biruința finală...

III. PRIMA MEA INTALNIRE CU CAPITANUL

Sosind la București cu vreo zece zile înainte de începerea examenelor, am tras, ca deobicei, la unchiul meu Simion, care locuia pe strada Virgiliu, în apropierea cazărmii Corpului de Gardă al Palatului.

Eram student în Drept, în anul al treilea, în ajunul examenelor de licență. Mă înscrisesem la trei din cele cinci examene, rămânând ca la celelalte două să mă prezint în proxima sesiune. Deși timpul ce-l avusesem la dispoziție pentru a mă pregăti fusese relativ scurt și plin de momente agitate, mă simțeam totuși destul de tare în două materii; în ceeace privește a treia, Dreptul Comercial și Finanțe, nu eram deloc sigur că voiu reuși la examen, căci, pe lângă faptul că nu citisem îndeajuns materia, se mai întâmpla că din toate disciplinele predate în Drept, aceasta era unica pentru care nu aveam niciun fel de înclinație. Astfel reușita la această a treia materie depindea mai mult sau mai puțin de ceeace mai puteam înmagazina cerebral în următoarele opt sau zece zile ce-mi rămâneau până la examen. Ceeace mă împiedecase de a mă prepara mai temeinic, fuseseră mai cu seamă cele două arestări suferite în decursul ultimelor luni; la urma urmei, nimic neobișnuit în viața unui student legionar. Fusesem purtat dela o închisoare la alta, împreună cu alți camarazi, bine înțeles, ca de atâtea alteori, fără nicio bază legală. Motivul arestării a fost faptul de a fi ținut întruniri în câteva sate din județul Sibiu. Dar, cum spuneam, accidente de acest gen erau ceva comun și în același timp inevi-

tabile în viaţa sbuciumată pe care am dus-o noi, legionarii, iar dacă —din cine ştie ce cauze— omisesem a include în calculele mele probabilitatea unor astfel de accidente, apoi a fost, desigur, datorită în mare parte indestructibilului optimism de care eram însufleţit în acei ani ai tinereţii mele.

Cum la Facultatea de Drept din Bucureşti frecvenţa nu era obligatorie, odată cu terminarea primului an, în care frecventasem simultan Academia de Bele-Arte, am renunţat la şederea mea în Bucureşti, dându-mi perfect seama că aceasta era împreunată cu o seamă de cheltueli, cărora tata, de aci înainte, nu le-ar mai fi putut face faţă. Greutăţile financiare în care intrase familea mea, în mod neaşteptat, în timpul acelor bine cunoscuţi ani de criză ce-a sguduit întreaga ţară, determinând guvernul de a interveni prin legea conversiunii datoriilor, m'a făcut să renunţ la Bele-Arte, unde frecvenţa era, natural, obligatorie, şi, reintors în oraşul meu natal, Sibiu, să-mi caut un serviciu, pentru a putea contribui cu leafa mea la uşurarea greutăţilor familiale. Astfel, la Bucureşti nu mai călătoream decât cel mult de două ori pe an, în timpul sesiunii examenelor la Facultatea de Drept.

Activitatea, aş putea spune neîntreruptă, ce-o desfăşuram în aceşti ani ai tinereţii mele în cadrul Legiunii, ca şi obligaţiile de funcţionar ce le-am avut timp de un an (cât am lucrat într'un birou al Căilor Ferate Române), aproape nu-mi mai lăsau răgaz pentru a mă putea ţinea de carte. Totuşi, preocuparea mea —poate cea mai de căpetenie— pe acea vreme, era aceasta: terminarea cât mai grabnică a studiilor universitare. Tineam cu tot dinadinsul să-mi iau licenţa în Drept cât mai curând posibil, pentruca, în calitate de avocat, să mă pot ocupa, cu un ceas mai de vreme, de procesul complicat în care se găsea tata cu nişte Bănci, datorită contractării unor împrumuturi agricole, proces ce adusese în casa noastră multe griji şi supărări. Pierderea acestui proces ar fi însemnat ruinarea familiei noastre din punct de vedere economic. Mă simţeam dator să-l ajut pe tata, să-l descarc, cel puţin parţial, de grija şi răspunderea ce le ducea singur şi în ace-

lași timp să-mi apăr familia de nenorocirea ce-o amenința. Dar cum? Nu vedeam altă cale decât aceea de a deveni cât mai repede avocat și... a câștiga procesul! Plan cu adevărat simplist, ba chiar năstrușnic, izvorît și alimentat exclusiv din încrederea și optimismul caracteristic tinereții. Oricare om matur ar fi zâmbit cu scepticism în fața acestui plan, oarecum copilăresc, având la îndemână destule motive pentru a se îndoi de rezultatele lui practice, afară doar, dacă Dumnezeu ar fi intervenit cu vreo minune.

Ei bine, *această minune s'a realizat*. Căci, în treacăt fie zis, luându-mi licența, m'am înscris fără întârziere în Baroul avocaților *. M'am ocupat, în acelasi timp, cu toată seriositatea de procesul mai sus amintit. Am apucat să-l desbat, în faza lui finală, alături de un avocat mai bătrân, care a fost bucuros de a împărți cu mine răspunderea unui eventual insucces. *Procesul a fost câștigat!*

Tot în treacăt fie zis: la câștigarea bătăliei ce-am dus-o pentru a face posibilă «minunea», a contribuit în mare parte Căpitanul... Dar toate aceste se vor desprinde cu mai multă claritate din cele ce voiu povesti mai la vale.

∴

Ajuns în strada Virgiliu și sunând la portița de lemn deasupra căreia niște trandafiri agățători formaseră în cursul anilor un baldachin viu, ascunzând cu desăvârșire tăblită cu numărul casei, mi-a ieșit în întâmpinare mătușa Florica. Unchiul meu, care era ofițer —pe acea vreme avea gradul de Colonel— nu sosise încă dela serviciu. Specializat în geodezie și cartografie, îndeplinea deja de mulți ani funcțiunea de sub-director al Institului Geografic al Armatei. In mod aproape obișnuit, sosea foarte târziu acasă. Vărul meu, Mir-

---

* Stagiul mi l-am făcut în biroul avocatului Bidian, împreună cu camaradul Lae Lupu din Alba Iulia.

cea Traian, elev la liceu pe acea vreme, deasemeni nu era acasă.

Mătușa m'a instalat în cămăruța de lucru a unchiului Simion, o încăpere mică și modestă —«nepretențioasă ca și mine», obișnuia să spună unchiul meu— care, în afară de o masă de scris, un scaun și o etajeră de cărți, nu mai conținea decât un vechiu pat de campanie, cu o saltea atât de vârtoasă de-ai fi zis că-i umplută cu ciment. Patul era de fier, demontabil, și servise unchiului meu în timpul primului război mondial, în anii în cari a stat pe front, ca ofițer comandant al unei unități de pionieri. Tinea la acest pat ca la un vechiu și bun camarad, iar dacă nu s'ar fi însurat, cum obișnuia să-l tachineze mătușa Florica, ar fi continuat să doarmă într'însul până la sfârșitul vieții. In acest pat-relicvă, piesă demnă de un muzeu, dormeam eu când veneam pe timp mai scurt la București.

Să-mi fie iertată atenția neobișnuită acordată unui obiect mort, unui neînsemnat pat de campanie, pe care oricine, în afară de unchiul meu, bine înțeles, l-ar fi aruncat la fier vechiu. Am insistat doar din cauza amintirilor ce mă leagă de acest pat vechiu, natural amintiri de altă natură decât acelea ce i le purta unchiul meu. Sunt aduceri aminte din anii de prigoană ce-au urmat zilelor însorite de care mă ocup aici, în cari soarta m'a purtat în repetate rânduri pela București. Am venit atunci, în felurite împrejurări, ca să-mi odihnesc pe acest modest pat de campanie, pentru o noapte sau două, trupul slăbit și istovit de închisori. Așa, spre exemplu, după eliberarea mea din închisoarea Jilava, în primăvara anului 1934, apoi când mi-au dat drumul din lagărul dela Vaslui, sau un an mai târziu când, în cea mai aspră epocă de prigoană, venisem să iau legătura cu Comandamentul Mișcării, etc. In acest pat, în seri târzii, am rostit în gând cele mai fierbinți rugăciuni pentru salvarea Căpitanului, ori am implorat ajutorul ceresc împotriva primejdiilor de moarte ce ne dădeau târcoale, în acei ani de tristă memorie, în întunecata *pădure cu fiare sălbatice*, în care se

transformase pentru noi, legionarii, pământul țării noastre românești... Dar despre toate acestea, despre toate câte aveam să mai pătimesc ca legionar în anii cari au urmat, nu bănuiam din fericire încă nimic pe vremea aceea...

∴

In acea seară, după sosirea mea la București, fiind obosit de drum, m'am culcat ceva mai de vreme, fără să mai aștept sosirea unchiului meu. In pofida vârtoșeniei patului spartanic, am adormit imediat.

A doua zi m'a deștepat ciripitul păsărilor cari se alungau în sbor sglobiu prin frunzișul copacului din fața ferestrei. M'am trezit din somn cu o curioasă senzație; era ceva plăcut, liniștitor, dar imposibil de definit. Aveam impresia că în cursul nopții aș fi făcut o lungă călătorie, undeva, prin locuri cu totul necunoscute, din care aduceam ca singură reminiscență viziunea unei vaste grădini cu cireși înfloriți, al căror parfum dulce-amărui părea că îmi stărue încă în nări. Dar toate eforturile pe care le-am făcut pentru a-mi reaminti măcar crâmpeie din visul avut în acea noapte, au rămas zadarnice. Imi amintesc în schimb foarte bine de seninătatea și buna dispoziție ce mi-au stăpânit sufletul în acele ore de dimineață, premergătoare *primei mele întâlniri cu Căpitanul*...

Nu bătuse încă ora opt când am pornit spre centrul orașului. Vroiam să trec mai întâiu pela Facultate, pentru a mă încredința de data exactă a fiecărui examen. De aci, conform cu planul ce mi-l făcusem încă din ajunul plecării mele la București, intenționam să mă duc la sediul Gărzii de Fier, din strada Aurel Vlaicu. Aduceam din Sibiu un raport scris, pe care țineam să-l predau, după putință, Căpitanului în persoană. In același timp vroiam să aflu ultimele noutăți, luând cu mine, pentru a duce la Sibiu, eventuale ordine sau dispoziții. Nutream speranța de a-l întâlni pe Căpitan la sediu, deși habar n'aveam dacă se găsea la București sau în cu totul altă parte a țării.

Activam de peste doi ani în rândurile Mişcării, dar nu mi se ivise încă prilejul de a putea vorbi cu Căpitanul. Îl văzusem de două ori, dar numai dela distanţă. Căpitanul, la rândul său, nu mă cunoştea decât din rapoartele şi relatările d-lui Banea, pe acea vreme şeful organizaţiei legionare Sibiu.

Dorinţa de a-l cunoaşte pe Căpitan, desigur, o aveam, cum oricare alt legionar în locul meu la fel ar fi avut-o. Dar, ca şi până aci, nu mă gândeam şi nu vroiam să forţez acest prilej; găseam că e mai bine să las totul pe seama destinului.

Cam acestea îmi erau gândurile în momentele în care, după terminarea treburilor la Facultate, mă îndreptam cu paşi largi spre prima staţie de tramvaiu, pentru a mă duce la sediu.

Nu-mi mai amintesc dacă pentru a ajunge la sediu am luat unul sau două tramvaie. Ţin însă foarte bine minte că la vreo două sau trei staţii, înainte de a ajunge la destinaţie, a urcat în acelaşi tramvaiu —cine credeţi?— Profesorul Ion Zelea Codreanu, tatăl Căpitanului, «Moş Zagreb», cum îi spuneam noi, legionarii. Purta obişnuitu-i costum naţional moldovenesc, pe cap o pălărie neagră cu boruri moi, iar subsioară o servietă mare de piele şi aceasta tot de culoare neagră. Exact cum l-am cunoscut cu un an înainte, când, pentru prima (şi ultima) dată, a venit să ne viziteze la Sibiu.

La îndemnul insistent al taxatorului, «avansaţi înainte domlor!», căci tramvaiul se umpluse de lume, iar locuri de şezut nu mai erau, Moş Zagreb îşi face loc prin mulţimea înghesuită, ajungând însfârşit în faţă, aproape de locul unde şedeam eu. Imediat m'am sculat în picioare, salutându-l şi oferindu-i locul meu. Profesorul Codreanu s'a uitat lung la mine, apoi deodată i s'a luminat faţa: «Ehei, îmi pare că te cunosc, camarade. Nu eşti mata Nicu Iancu dela Sibiu?».

Am rămas surprins că-şi mai amintea de mine. L-am rugat să ia loc, dar a fost zadarnic. A refuzat categoric. «Cum, adică, scoală tu ca să şed eu? Nu, eu nu fac una ca asta. Păstrează-ţi locul, camarade! Şi-apoi să ştii că nu-s aşa bătrân ca să nu mai mă ţină picioarele...!»

Pus în încurcătură de vorbele profesorului, am încercat totuşi să mai îndrug ceva, dar Moş Zagreb mi-a pus mâna pe umăr şi apăsându-mă cu energie, vrând-nevrând m'a forţat să-mi reiau locul pe bancă.

Revederea neaşteptată cu profesorul Zelea Codreanu m'a bucurat sincer. Am aflat dela dânsul că zilele acestea Căpitanul s'ar găsi în Bucureşti, dar nu ştia dacă îl voiu putea întâlni la sediu. In tot cazul eram bucuros că nu voiu sosi singur la sediul legionar, pe care-l vizitam pentru întâia oară, ci întovărăşit de însuşi tatăl Căpitanului.

Din imaginea exterioară ca şi interioară a sediului din strada Aurel Vlaicu nu mi-a mai rămas păstrat în memorie aproape nimic. In schimb îmi amintesc că la intrare am întâlnit câţiva legionari şi două surori legionare. Imi erau cu toţii necunoscuţi. Un tânăr de statură mijlocie, cu părul blond, împărţea la alţi doi sau trei camarazi nişte imprimate. Un altul era ocupat cu împachetarea imprimatelor —probabil vreun manifest sau circulară. După cât am înţeles, câţiva dintre băeţii prezenţi aci veniseră pentru a se aproviziona cu tipărituri legionare. Nu-mi mai amintesc precis, dar îmi face impresia că între camarazii pe cari i-am cunoscut personal cu această ocazie a fost şi Gheorghe Furdui, preşedintele Centrului Studenţesc, precum şi Decebal, fratele Căpitanului, pe care, în cursul anului, l-am reîntâlnit apoi de câteva ori pe coridoarele Facultăţii, fiind şi el student în Drept.

Profesorul m'a părăsit pentru câteva clipe, reapărând apoi cu ştirea îmbucurătoare pentru mine: «Căpitanul e sus, aşa că poţi să te duci să vorbeşti cu dânsul. Dar grăbeşte-te, altfel îl scapi...».

Imi aduc vag aminte că am ieşit într'o curte, iar de aci am urcat o scară, ajungând într'o cameră modest mobilată. La dreapta, o uşe întredeschisă. Am fost întâmpinat de doi legionari, mai în vârstă decât mine, unul dintre ei fiind Mihail Polihroniade. Am aruncat o privire fugară prin uşa întredeschisă, dar n'am reuşit să zăresc nimic. Incăperea părea goală, dând probabil spre altă odaie, de unde veneau nişte

sunete slabe, ca de farfurii sau pahare. Explicația mi-a dat-o până la urmă chiar Mișu Polihroniade: Căpitanul era dincolo, în bucătărie, unde, nu mai țin minte cari legionari, veniți de nu știu unde, luau ceaiul de dimineață.

In timp ce conversam cu Polihroniade, văd deodată apărând în pervazul ușii figura inconfundibilă a Căpitanului (acest moment mi-a rămas adânc gravat în memorie). Ca electrizat, am luat poziția de «drepți», salutându-l cu salutul nostru legionar.

—Aa, mata ești Nicu Iancu...? E bine că ai venit, îmi pare bine că te pot cunoaște... Mi-a strâns mâna, privindu-mă adânc în ochi. Eu de fapt te cunosc demult, din povestirile lui Banea. Dânsul mi-a vorbit des de d-ta.

N'am uitat și n'o să uit niciodată acea privire fascinantă, a ochilor lui de culoarea adâncimilor mării. Nu sunt în stare de a găsi cuvintele potrivite pentru a descrie acea emoție, acea curioasă tulburare ce m'a cuprins în momentul în care mi-a strâns mâna și m'a privit în ochi. Ea m'a stăpânit aproape tot timpul cât am stat în fața lui. Părea că toate câte erau în jurul meu se șterseseră, scufundându-se într'o ceață deasă; până și vocile legionarilor din curte și toate celelalte zgomote îmi păreau că vin de departe, de foarte departe. Insăși propria-mi voce, când răspundeam întrebărilor puse de Căpitan, îmi suna atât de curioasă și distantă, încât îmi făcea impresia că nu e a mea. Din ceața care se lăsase în juru-mi, doar fața Căpitanului îmi apărea clară și luminoasă, ca sub lumina unui reflector puternic, doar cuvintele lui le mai auzeam... Totuși, lungul șir de ani ce s'au scurs de atunci mi-au șters din memorie multe din cuvintele pe cari le-a rostit în acea zi memorabilă pentru mine.

Mă găseam, însfârșit, aproape pe neașteptate în fața *acelui* pe care îl căutasem încă din timpul adolescenței, fără să fi avut pe acea vreme măcar certitudinea că ar putea exista aevea. In ultimii mei ani de liceu, începusem să-mi dau seama că acel personagiu legendar, ce de mult îl purtam în mintea și sufletul meu, nu putea fi doar o simplă plăsmuire a ima-

ginației mele de adolescent. Aceasta m'a îndemnat să nu desist de a-l căuta. Până la urmă un instinct sănătos m'a ajutat să-l găsesc. Căci în momentul în care am auzit despre Corneliu Zelea Codreanu, *Căpitanul*, mi-am dat seama imediat că numai *El putea* fi acela pe care ani dearându-l îl căutasem. Și, înainte de a-l fi văzut măcar, l-am urmat. Fără nicio ezitare, fără nicio rezervă... Astăzi, când aștern pe hârtie aceste amintiri —la aproape patru decenii dela data intrării mele în Legiune— pot mărturisi în mod deschis și din tot sufletul că sunt fericit de a-l fi găsit și de a-l fi urmat.

Voiu încerca, în cele ce urmează, să redau, cel puțin în parte, adică în măsura în care mă ajută memoria, acea primă conversație pe care am avut-o cu Șeful Legiunii.

După ce i-am predat raportul scris ce-l adusesem dela Sibiu, Căpitanul m'a întrebat câte zile aveam de gând să stau la București. I-am răspuns că venisem pentru a-mi da examenele. Timp de o clipă, privirea i s'a fixat asupra unui punct invizibil mie, situat undeva în depărtare; apoi a spus, ca pentru sine, un «da», caș̦icând și-ar fi confirmat un gând nerostit. Cine știe unde îl purtaseră gândurile în acele câteva clipe. Privindu-mă din nou, m'a întrebat: «Ce face Corneliu, Corneliu Georgescu? E tot la Miercurea...?» I-am răspuns că l-am întâlnit cu vreo săptămână înainte și că deocamdată îi merge bine. «Cea mai mare parte din timp și-o petrece în Miercurea, dar, din când în când, vine la Sibiu, pentru a desbate câte-un proces la Tribunal».

Corneliu Georgescu se stabilise cu vreo doi-trei ani înainte, ca avocat, în Miercurea-Sibiului, orășel situat în apropierea comunei lui natale, Poiana-Sibiului. După o foarte scurtă perioadă de viață oarecum mai liniștită, intrase din nou în luptă, cu ocazia alegerilor generale din 1932, figurând pe lista candidaților Gărzii de Fier la Sibiu...

Căpitanul m'a întrebat apoi de Bidian și despre cum o duc părinții lui Ionel Banea. Avocatul Dr. Augustin Bidian intrase în Legiune scurt înainte de alegerile din 1932, figurând apoi și dânsul pe lista candidaților noștri la Sibiu. În

ce-i privește pe părinții comandantului legionar Ion Banea (și ai lui Mitu Banea), iar, mai târziu, deasemeni socri comandantului legionar Nicolae Petrașcu, țărani fruntași ai comunei Vurpăr, deși la o vârstă la care ar fi avut tot dreptul de a se bucura de zile mai senine și tihnite, avuseseră de îndurat încă în acea epocă nenumărate neplăceri și suferințe, descinderi în miez de noapte, percheziții, etc. Dar toate acestea n'au reușit să-i frângă, ci i-a oțelit, pregătindu-i pentru acea grea lovitură sufletească ce aveau s'o îndure, câțiva ani mai târziu, prin pierderea fiului lor iubit, Ionel... Din conversația ce-a urmat, am observat numaidecât că despre toate câte se petrecuseră la noi, în orașul și județul Sibiu, Căpitanul era mult mai la curent decât putusem bănui. Deasemeni am înțeles că dacă îmi reținuse atât de bine numele, deși nu mă văzuse încă până astăzi, faptul se datora maicuseamă a trei momente sau amănunte din scurta-mi activitate legionară de până atunci, și anume: înființarea primului cuib la Sibiu; manifestul meu din 1932, adresat tineretului din Sibiu (pe care, dupăcum se vede, Căpitanul îl găsise bun, căci autorizase reeditarea și răspândirea lui în câteva județe din Moldova și Muntenia), și marșul «Echipa Morții», pe care îl scrisesem la începutul lui Mai 1932 și care, întretimp, se cânta în întreaga țară.

Abia către sfârșitul conversației, care, de fapt, n'a durat decât vreo douăzeci de minute, Căpitanul a revenit brusc la examenele mele.

—Așa, vasăzică ai venit la examene...! Vezi, dușmanii Legiunii spun despre noi că am fi niște neisprăviți. E o insultă și totodată un mare neadevăr. Dacă acești domni cari ne batjocoresc la orice ocazie ar fi trebuit să-și facă studiile cum ni le-am făcut noi, mereu loviți și ținuți în închisori, desigur că ar fi rămas niște neisprăviți. Noi nu. Noi am răsbit prin toate greutățile ce ni s'au pus în cale... Elevii și studenții noștri nu e voie să-și neglijeze învățătura. Dar nu numai ei; la fel meseriașul trebue să învețe să ajungă un

foarte bun meşter în meseria lui. Ca în toate celelalte, legionarul să fie şi la învăţătură întotdeauna între cei dintâi...

Apoi m'a întrebat:

—Eşti pregătit pentru examene?

Eram hotărît să nu-i ascund nimic. I-am spus cum stau lucrurile, că la unul din cele trei examene nu eram îndeajuns de pregătit. M'a ascultat atent, apoi, uitându-se drept în ochii mei, mi-a spus:

—Va fi mai bine dacă vei da trei în loc de numai două examene. Nu crezi? Noi nu ştim niciodată ce ne aduce ziua de mâine... *Fă un efort, legionarul e doar năzdrăvan...!*

In timp ce îmi întindea mâna pentru despărţire, m'a privit din nou în adâncul ochilor şi, sacadând cuvintele, mi-a zis:

—Va să zică îţi iei toate trei examenele...?

Tonul în care a pronunţat aceste cuvinte era în acelaşi timp întrebător şi oarecum poruncitor. Eu am interpretat cuvintele Căpitanului ca fiind o întrebare, la care, bine înţeles, eram dator să dau un răspuns. Timp de două-trei secunde am privit în pământ, gândind intens ce să răspund. Apoi, ridicându-mi privirea, am răspuns cu glas hotărît:

—Da, Căpitane!

Aceasta a fost —şi aşa a decurs— prima mea întâlnire cu Căpitanul.

∴

Nu-mi mai amintesc cum am ajuns din nou în stradă, cum am luat tramvaiul şi cum am ajuns acasă. Ceeace ştiu, este că în după amiaza aceleiaşi zile încă am început să citesc intens din cursul şapirografat de Drept Comercial. O săptămâna întreagă am citit mereu, până noaptea târziu, de mi s'au înroşit şi au început să mă usture ochii. Când uneori mă apuca lehamitea şi simţeam ispita de a mă lăsa păgubaş, auziam parcă, de departe, propriu-mi glas, rostind hotărît: «Da, Căpitane!» Si aceste două cuvinte magice, cari aveau

valoarea unei promisiuni făcute însuşi *Căpitanului*, îmi dădeau de fiecare dată noi puteri...

Insfârşit, sosind momentul, m'am prezentat la examen, *la toate trei*... Şi am reuşit la toate trei! Mai mult încă: tocmai Dreptul Comercial, la care nu mă încumetasem la început să mă prezint, din cauza şanselor foarte reduse de a reuşi să-i trec, l-am luat cu «bila albă».

Mulţumind lui Dumnezeu, gândul mi-a sburat la Căpitan şi am retrăit înfiorat acele momente, când, la despărţire, privindu-mă în adâncul ochilor, îmi spusese: «Fă un efort, legionarul e doar năzdrăvan!»

Păcat că tocmai El, care m'a ajutat să câştig această «bătălie», n'a mai avut când să afle de biruinţa pe care o repurtasem. Nori negri şi ameninţători începuseră să întunece din nou orizonturile Legiunii, prevestind sosirea unei furtuni... O nouă fărădelege se punea la cale împotriva mişcării legionare.

IV. FABRICA DE BANI FALSI DELA RAȘINARI

«Luptă și nu fi niciodată mișel. Decât să învingi printr'o infamie, mai bine să cazi luptând pe drumul onoarei.»

CORNELIU ZELEA CODREANU

Nu știu dacă în alte țări au circulat vreodată atâția bani falși ca în țara noastră, în perioada de după primul războiu mondial. Tagma falsificatorilor se răspândise peste întreg teritoriul național, dând naștere unei noi și înfloritoare «*industrii*». Aceasta, datorită în bună parte faptelui că probabilitatea descoperirei întreprinderilor clandestine de acest gen, de către paznicii legii și ai ordinei obștești, ajunsese la un moment dat cu adevărat minimală. Ineficiența poliției pe acest tărâm avea dealtminteri explicația ei firească: Guvernul Țării, *serios preocupat de viitorul și fericirea poporului românesc*, sunase de curând *marea alarmă* pentru prevenirea și combaterea *primejdiei* ce amenința, în acele ore, însești temeliile națiunii: *mișcarea de redeșteptare națională* a lui Corneliu Zelea Codreanu, Garda de Fier!

Astfel, pentru a face față acestei teribile primejdii, ca primă măsură, înțelepții cârmuitori ai neamului, depe acea vreme, găsiră de cuviință să modifice radical rosturile poliției și ale jandarmului, dând acestora o nouă și importantă misiune, un nou câmp de activitate și afirmare profesională. În consecință, urmărirea și prinderea asasinilor,

tâlharilor și a celorlalte specii de răufăcători, fu trecută pe planul al doilea, intrând pe primul plan *urmărirea tineretului naționalist român*. Avansări în grad și premii în bani constituiau răsplata celor ce se evidențiau în această *campanie specială* ordonată de guvern. E lesne de înțeles că întregul zel al organelor polițienești era depus acum în această nouă direcție, așa că hoții și pungașii își puteau vedea de meserie în dragă voie. Când —ca din greșală— se mai descoperea vreo bandă de falsificatori de bani, mi-aduc aminte, pedepsele ce se aplicau acestui soiu de infractori erau atât de blânde încât aveau efectul unei prime de încurajare.

Am asistat odată la desbaterea finală a unui astfel de proces, în care apărarea (din oficiu) a fost făcută de colegul meu de barou și facultate, I. M. Inculpatul —deadreptul ageamiu în «meseria» ce-și alesese— a scăpat cu o condamnare de vreo zece luni, reluându-și după ispășirea pedepsei vechea meserie, de data asta însă cu scule din cele mai moderne.

Cine nu-și aduce aminte de feluritele monete false —ca să nu mai vorbim de bancnote— cari circulau cu toptanul în România, încât lumea nu mai știa după cari semne să le mai deosebească de cele veritabile!

Imi amintesc încă bine de micile plăci de marmoră folosite la un moment dat în prăvălii de către comercianți. Fiecare monetă, înainte de a fi încasată, era asvârlită pe o astfel de placă, pentru a i se verifica sunetul. După un timp n'a mai folosit nici această măsură de precauție. A trebuit să se treacă la *magnet*, căci falsificatorii făceau și ei continue progrese.

Așa s'a întâmplat că, prin anul 1933, a apărut și la Sibiu o bandă de falsificatori de bani. «*Intreprinderea*» era finanțată de niște țărani din Rășinari —comună fruntașe, situată la vreo zece kilometri de Sibiu—, în timp ce *tehnicianul* bandei era un individ de origine maghiară, Ion Sut (sau un nume asemănător), *client* constant și arhicunoscut al instanțelor judecătorești locale, condamnat în repetate rânduri pentru furt. «*Fabrica*» însăși fusese instalată undeva pe valea Ște-

zii, într'o piuă. Banii —monete de 20 de lei— erau aduşi cu sacul la oraş şi strecuraţi în circulaţie, mai ales în zile de târg.

Dar afacerea n'a mers decât scurt timp, falsificatorii şi agenţii lor pe piaţă fiind prinşi rând pe rând. De un lucru însă îi putem asigura pe toţi aceia cari n'au cunoscut mai îndeaproape istoria cu banii falsi dela Răşinari: *vina* că aceşti falsificatori au fost prinşi atât de repede nu poate fi atribuită nicidecum poliţiei. Au fost înşişi falsificatorii cari s'au dat de gol, fiind grozav de diletanţi, iar monetele fabricate de ei, de foarte proastă calitate.

Aceasta este, pe scurt, istoria «*fabricei de bani dela Răşinari*», aşa cum s'a desfăşurat în realitate, cum a cunoscut-o o bună parte din publicul sibian şi cum a avut ocazia s'o cunoască, în toate amănuntele ei precise, mai ales Parchetul şi Tribunalul judeţului Sibiu, unde s'a instruit şi judecat procesul.

Pe canavaua acestui *fapt divers* —căruia ziarul DIMINEATA, spre exemplu, nu i-ar fi destinat în mod normal mai mult de două-trei rânduri— minţi diabolice au brodat o variantă senzaţională, copios exploatată de o *anumită presă*, şi având ca unic scop *decapitarea morală a Gărzii de Fier*.

Guvernul de atunci, în frunte cu Vaida-Voevod, având la Interne pe marele scelerat Armand Călinescu, îşi dăduse seama că baioneta jandarmului şi închisoarea (în nouăzeci la sută din cazuri, fără *mandat de arestare*) nu mai erau capabile să stăvilească curentul legionar, care, în ciuda prigoanei deslănţuite împotrivă-i, creştea mereu, câştigând tot mai multe simpatii în masele poporului.

Astfel, în strânsă complicitate cu presa din Sărindar —care doar atâta aştepta— guvernul a păşit la atac, unul din cele mai infame atacuri din câte a avut să înfrunte mişcarea legionară în decursul nenumăraţilor ani de prigoană prin care a trecut.

La un semnal invizibil muritorilor de rând, atât *presa evreiască* cât şi cea naţional-ţărănistă, sprijinită de o serie

de fițuici *de stânga*, se năpustiseră într'un singur glas, urlând care mai de care, în pagina întâia, sub titluri de-o șchioapă: FABRICA DE BANI FALSI A GARZII DE FIER - GARDA DE FALSIFICATORI - FABRICA DELA RAȘINARI FURNIZEAZA BANII NECESARI PENTRU PROPAGANDA GARDISTA - TREPADUȘI AI GARZII DE FIER PRINȘI DE AUTORITAȚI FALSIFICAND BANI, etc.

Iată, de exemplu, ce s'a putut citi în «PATRIA», din 22 Iulie 1933:

«GARDA DE FIER ȘI FABRICA DE FALSIFICAT BANI DELA RAȘINARI»

La Rășinari, comună situată în apropierea Sibiului, s'a făcut o senzațională descoperire, de natură a prezenta o întreagă organizație politică în cea mai urâtă lumină și împotriva căreia, Guvernul, care are acum în mână cele mai zdrobitoare dovezi, va trebui să procedeze cu toată strășnicia... Din cercetările întreprinse s'a constatat... că de astădată nu e vorba de o simplă bandă de țigani, ci de însăși Garda de Fier, organizația politică a D-lui Zelea Codreanu, care, în ultimul timp, s'a dedat la cea mai deșănțată propagandă împotriva Guvernului și în general împotriva tuturor partidelor politice din România... Fabrica de falsificat bani dela Rășinari servea exclusiv scopurilor politice și subversive ale Gărzii de Fier... Ce autoritate morală mai au (legionarii - n. a.) pentru a cere aprobarea maselor... O gardă de falsificatori nu poate vorbi în numele naționalismului».

Pentru a face câtuși de cât plauzibilă în fața opiniei publice versiunea amestecului Gărzii de Fier în fabricarea banilor falsi dela Rășinari, guvernul a ordonat percheziții la șefii legionari din Sibiu. In casa avocatului Dr. A. Bidian,

autorităţile sperau să găsească o anumită corespondenţă, pe care susnumitul, in calitate de şef al Organizaţiei legionare orăşeneşti, o intreţinuse cu şeful legionar judeţean, Dr. Ion Banea. Această corespondenţă —al cărui conţinut poliţia il cunoştea de mai inainte— supusă unei abile răstălmăciri, putea să servească scopului urmărit de guvern. N'a fost greu pentru autorităţile poliţieneşti să găsească zisele scrisori, căci avocatul Bidian nu avea niciun motiv ca să le dosească.

Intr'una din scrisorile incriminate, Ion Banea îi scria lui Bidian, dela Iaşi, unde tocmai îşi dădea doctoratul în medicină, că se simte necesitatea cumpărării a incă *unei maşini* (era vorba de o camionetă pentru deplasările legionarilor în timpul campaniilor electorale). In altă scrisoare, îl ruga «*să mai trimită ceva bani*».

E uşor de inchipuit în ce fel au fost răstălmăcite aceste fraze! Trunchiate şi copiate intr'o determinată ordine, au fost puse la dispoziţia presei, acelei «*anumite prese*» mai cu seamă, despre care guvernul ştia prea bine că nu se va lăsa rugată de două ori pentru a răspândi, cu toată frenezia, «*senzaţionala ştire*».

Intr'adevăr, presa «*românească*» a vremurilor nu a lăsat să-i scape ocazia de a informa ţara, că «*Autorităţile percheziţionând casa avocatului Bidian, şeful organizaţiei Gărzii de Fier din oraş, au descoperit un material senzaţional, din care reese că* fabrica de monete false dela Răşinari era creată pentru a susţine Gărzile de Fier».

Faţă de nemaipomenita ticăloşie şi de cinismul revoltător cu care guvernul —susţinut şi incurajat de majoritatea partidelor ţării— a procedat la această mârşavă inscenare se impune intrebarea: ce-au avut de spus Românii cumsecade, oamenii cinstiţi, iubitori de adevăr? Că doar or fi existat şi pe acea vreme Români adevăraţi —măcar câţiva, cât de puţini or fi fost— oameni de bun simţ şi de omenie, al căror glas de protest ar fi putut destrăma, în faţa opiniei publice, odioasa inscenare. Mai exista un redus mănunchiu de personalităţi politice cu caracter —cel puţin aşa ne plăcea să

credem— oameni cu dragoste de neam şi de ţară, cari refuzaseră să-şi însuşească moravurile levantino-balcanice a «păturii conducătoare», cu care —ca pedeapsă pe semne— am fost binecuvântaţi de Dumnezeu, odată cu făurirea României Mari... Oare aceştia n'au avut nimic de spus...?

Nu, —*incredibile dictu*—, n'au avut nimic de spus! Nimeni, în toată Tara Românească, n'a spus un cuvânt măcar! Niciunul din aceşti domni n'a găsit de cuviinţă, n'a găsit de datoria lui morală să deschidă gura pentru a protesta, pentru a înfiera o asemenea infamă înscenare. Nu doar de dragul Gărzii de Fier, —Doamne fereşte! Cum ne-am fi putut aştepta la una ca asta? Dar cel puţin intru apărarea adevărului ultragiat, în numele dreptăţii, în numele proverbialei *omeniî românești*.

Care poate fi explicaţia acestei atitudini a unor oameni pe cari, deşi nu împărtăşeau convingerile noastre politice, tot timpul îi considerasem drept oameni integri, sensibili faţă de orice nedreptate şi, ca atare, incapabili de a privi indiferenţi la o atât de strigătoare murdărie, practicată de însuşi guvernul ţării? Au tăcut oare din teamă, din laşitate? Le era poate frică să nu fie aruncaţi «în aceeaşi oală» cu *odioasa* Gardă de Fier, «falsificatoarea de bani dela Răşinari» şi, cine ştie, acuzaţi cumva de «complicitate» morală la «crimele» comise de aceasta...?

Inclinăm a crede că a fost vorba de *laşitate morală*. Aceasta ne-a obligat, dealtminteri, a ne verifica şi ajusta la realitate părerile nutrite până aci cu privire la o seamă de oameni politici pe care îi supra-evaluasem.

Pentru orice străin imparţial —pentru un cetăţean american, spre exemplu— *laşitatea* acestor oameni politici pare inexplicabilă, stranie chiar. Trăiam doar, pe acea vreme, sub un regim democratic, în care denunţarea, în faţa opiniei publice, a unui act atât de odios, comis de către însuşi guvernul ţării, nu era numai un drept, ci o sfântă datorie a oricărui cetăţean şi cu atât mai mult a unor reprezentanţi ai poporului, aleşi de acesta pentru a-i apăra dreptatea în Sfatul Ţării.

Dar in ţara noastră *calapodul* democraţiei era altul...

Cum şi-au explicat oamenii «de treabă», oamenii «cuminţi» —înscrişi ca atare în partidele «*istorice*», cari, spre deosebire de Garda de Fier, mai purtau şi numele de «*partide de ordine*»— cum şi-au explicat, zic, faptul că Judele de Instrucţie I. Stănescu şi Prim-Procurorul Radu Pascu, trimişi din Capitală de Armand Călinescu, pentru a face o descindere în casa şefului legionar, în Sibiu, dupăce au descoperit aci un material atât de «zdrobitor» împotriva lui Bidian şi Ion Banea, n'au procedat, totuşi, la arestarea imediată a acestora? Deasemeni: pentruce n'au dispus trimiterea lor în judecată? Este de conceput un astfel de procedeu când ai «*probele în mână*»? Se poate oare imagina ca guvernul, dupăce a reuşit să «*prindă*» pe nişte şefi ai Gărzii de Fier asupra unui fapt atât de grav, nu numai să nu dispună imediata lor arestare, dar nici măcar să nu le intenteze cuvenitul proces? Maicuseamă că dispuneau —potrivit celor trâmbiţate de presă— de «*dovezi zdrobitoare*» împotriva lor şi a Gărzii de Fier?

D-nii Radu Pascu, I. Stănescu şi ceilalţi însoţitori ai lor, veniţi din Bucureşti pentru a se ocupa personal de acest «*gravisim caz*», s'au mulţumit pur şi simplu cu faptul de a informa presa cu lux de amănunte... inexacte. Atât şi nimic mai mult.

Intr'adevăr, lumea nu reuşea să-şi explice brusca *mărinimie* demonstrată de autoritatea poliţienească şi de însuşi Ministerul Public faţă de membri Gărzii de Fier, într'un caz de gravitatea celui de faţă. Cum se face că până aci legionarii erau arestaţi şi schingiuiţi pentru orice lucru de nimic, pentru simplul fapt că au cântat un cântec sau pentrucă s'au salutat între ei cu braţul întins spre cer, iar acum, când pentru prima dată sunt prinşi asupra unui fapt penal într'adevăr de deosebită gravitate, falsificare de bani, nu sunt nici arestaţi şi nici proces nu li se face...?!

In acest timp însă, procesul *adevăraţilor falsificatori* dela Răşinari şi-a continuat cursul său normal, iar infractorii

—cari n'au fost nici Bidian, nici Banea şi nici vreun alt legionar— şi-au primit pedepsele corespunzătoare...

∴

Campania de presă din 1933, deslănţuită cu scopul de a anihila pe plan moral organizaţia politică a lui Corneliu Zelea Codreanu, a avut darul să ne descopere neţărmurita ură ce ne-o nutreau partidele politice. Şi ne-a mai desvăluit un lucru: că atunci când se urmărea sdrobirea mişcării legionare, până şi cele mai sensibile conştiinţe ale unor oameni politici zişi «*integri*», cuprinse de-o stranie paralizie, încetau de a mai funcţiona. Mai mult încă: episodul cu fabrica de bani din Răşinari ne-a dat prilejul să luăm cunoştinţă de duşmanii noştri ascunşi, cari, crezându-ne de data aceasta învinşi au ieşit ţanţoşi şi plini de curaj din bârlogurile lor întunecate pentru a ne aplica —cu rânjete de satisfacţie— câte o lovitură de copită.

E greu de imaginat, necum de înţeles, ce se petrece în mintea şi sufletul unor astfel de oameni, cari, deşi perfect conştienţi de injustiţia şi mârşăvia ce comit, totuşi le săvârşesc, fără niciun pic de remuşcare, ba din contră, încearcă cea mai «*curată*» satisfacţie, scăldându-se în murdăria săvârşită.

In această privinţă, ţinem să reproducem, ca mostră de cinism şi ipocrizie, câteva rânduri din articolul publicat în oficiosul partidului naţional-ţărănesc «DREPTATEA», care, în pofida numelui ce-l purta şi departe de a se ruşina de complicitatea activă la o atât de murdară înscenare, din contră, se repede împotriva tineretului naţionalist şi a Gărzii de Fier cu o grandilocvenţă ce nu poate produce decât scârbă în sufletele drepte şi cinstite. Sub titlul «*Garda de falsificatori*», suszisul ziar începe astfel:

«Dacă trebuia o probă definitivă pentru clasarea indivizilor care alcătuesc aşa zisa aripă naţionalistă de

dreapta a politicii noastre, iată o avem la răsunătorul caz al falsificatorilor de bani dela Răşinari. In tot locul totdeauna partidele extremei drepte —extremă dreaptă care in fond se compune din bande de huligani şi bătăuşi— au uzat de cele mai abominabile şi injositoare procedee în opera propagandistică a mulţimilor naive...»

Intrerupând pentru un moment reproducerea articolului plin de venin al «DREPTAŢII», ne întrebăm: ce procedeu mai abominabil şi *mai injositor în opera propagandistică* întreprinsă de vreun partid democratic din lume am putea cita, care să-l întreacă pe cel folosit de partidul la putere în 1933 în România, cu scopul de a scoate din circulaţie un partid adversar din opoziţie...?

Mai departe, articolul în chestiune sună astfel:

«Extremismul de preapta nu poate fi aprobat de un intelectual... Garda de Fier nu este decât o mână de aventurieri grupaţi clandestin, pentru cucerirea violentă a puterii de Stat prin cea mai deşănţată şi mincinoasă demagogie. Asta, în numele ideii naţionaliste... Lumea se întreabă: de unde au oamenii aceştia bani?... Descoperirea dela Răşinari indică sursa: *falsificarea de bani!* Aşa lucrează Garda de Fier... vor să facă partid politic prin *falsificare de bani!* Ce autoritate morală mai au?... O gardă de falsificatori nu poate vorbi în numele naţionalismului!»

Faţă de atâta răutate, falsitate şi cinism, orice comentar ne pare de prisos.

Lovitura morală pe care adversarii noştri au încercat să ne-o dea prin drăceasca înscenare cu fabrica de bani dela Răşinari, în speranţa că, prin aceasta, să paralizeze pentru o bună bucată de timp activitatea politică a Gărzii de Fier, slavă Domnului, n'a dus la rezultatul scontat de ei. *Escrocheria* a fost descoperită destul de repede de către opinia publică.

Dar nicidecum din desmințiri ale presei. Nu, căci *anumita presă* a preferat să se vadă făcută de minciună, decât să publice un cuvânt măcar de retractare.

Când razele adevărului au străbătut pălanjenișul opac al minciunii, țesut cu atâta perversitate în jurul cazului dela Rășinari, lăsând să apară, sub lumina-i irezistibilă, fețele schimonosite de ură ale autorilor lui din umbră, presa din Sărindar, ca și cea aparținând partidelor politice direct interesate în denigrarea mișcării legionare, s'au învăluit într'o tăcere de mormânt. Dar opinia publică s'a dumirit și nu numai că s'a dumirit asupra adevărului, dar a mai luat cunoștință cu acest prilej de mijloacele murdare folosite de partidele *«de ordine»* din România *«democratică»*, în lupta lor disperată pentru a-și asigura continuitatea «ciolanului» puterii.

Din lectura articolelor apărute în presa «română», în cadrul campaniei dezlănțuite împotriva mișcării legionare în Iulie 1933, desprindem cu ușurință că, în afară de compromiterea Gărzii de Fier, se mai urmărea și un alt lucru: pregătirea opiniei publice pentru o apropiată *nouă* și, pe cât cu putință, *definitivă* dizolvare a acesteia.

Este elocventă în această privință fraza cu care își încheia «PATRIA», din 22 Iulie 1933, articolul de calomniere a Gărzii de Fier. Citățm:

> «Față de aceste descoperiri, Guvernul pare dispus să procedeze cu toată strășnicia. Astfel, Dl. Subsecretar de Stat, V. V. Tilea, a declarat într'un cerc intim că, față de gravitatea faptelor comise de unii membri, Gărzile de Fier vor trebui să fie neapărat desființate.»

Într'adevăr, cinci luni mai târziu, fiind la cârma țării I. G. Duca, Garda de Fier este dizolvată, iar membri ei, arestați cu mile, sunt aruncați în închisori...

Ce-a urmat, se știe.

V. 10 DECEMBRIE 1933

După căderea guvernului Vaida (Novembre 1933), au fost aduși la putere liberalii, sub I. G. Duca. Dupăcum se știe, misiunea de căpetenie a acestui nou guvern, în care Titulescu intrase ca Ministru de Externe, a fost *desființarea Gărzii de Fier*.

Ne este cunoscut rolul sinistru pe care l-a jucat Nicolae Titulescu în această întreprindere anti-românească, ordonată de masoneria internațională, al cărei supus argat și reprezentant de căpetenie în viață politică a țării noastre ajunsese să fie acest răsfățat personagiu al diplomației românești din perioada de după primul războiu mondial. Oricare ar fi fost însă contribuția lui Titulescu la această odioasă negociere, un lucru nu poate fi contestat: I. G. Duca și-a dat perfect seama de gravitatea răspunderii ce și-o asuma personal prin acceptarea condiției sub care era adus la putere. Această condiție, această *voință* a bancherilor evrei dela Paris —voința internațională, cum o numise Gheorghe Tătărescu— a fost el, Duca, cel care s'a angajat să o împlinească.

Odată cu dizolvarea Parlamentului, au fost fixate și noile alegeri pentru data de 20 Decembrie 1933.

Mișcarea legionară, înscrisă ca partid politic pe acea vreme sub numele de «Gruparea Politică Corneliu Zelea Codreanu», depusese liste de candidați în 66 de județe. Numărul apreciabil de voturi pe care îl obținuse cu un an înainte, în alegerile din Iulie 1932, —la cari participase doar în 36 județe— precum și popularitatea crescândă de care se bucura Căpi-

tanul şi Legiunea pe întreg cuprinsul ţării, ne îndreptăţeau a privi viitorul cu toată încrederea. Totuşi optimismul nostru era adumbrit de presimţirea unor lucruri rele. Existau anumite svonuri, potrivit cărora soartea Gărzii de Fier ar fi fost deja decisă. In ce fel anume, era lesne de ghicit. Guvernul ar aştepta doar momentul oportun pentru a ne aplica lovitura fatală. Ii trebuia un motiv pentru aceasta, pentru a justifica opiniei publice măsura drastică ce avea de gând s'o ia împotriva noastră.

Incepuse campania electorală şi echipele noastre de propagandă se găseau răspândite prin cele 66 de judeţe, mărşăluind în cântece legionare dela un sat la altul şi vestind ţărănimii apropierea zilei marei biruinţe şi a reînvierii neamului românesc în duhul cel nou, în duhul dreptăţii, al cinstei şi al dragostei creştine.

In timp ce celelalte partide, în campania lor de propagandă, înţelegeau a-şi asigura succesul electoral exclusiv prin promisiuni de tot felul, exploatând în acest scop starea de sărăcie şi mizerie în care se găsea pătura noastră ţărănească, noi, legionarii, conştienţi de puterea ce o împrumuta cuvintelor noastre adânca şi cinstita convingere cu care le exprimam, ne adresam mai mult sufletului. Tăranii români —maicuseamă cei din Ardeal, dupăcum am putut să mă conving cu prilejul campaniei electorale din 1932— nu mai credeau deacum în promisiunile politicienilor. Ajunseseră a se convinge că cei ce le făceau, nu urmăreau decât să le înşele buna credinţă, în scopul de a obţine voturile lor. Odată aleşi deputaţi, uitau toate promisiunile făcute.

Amintesc, spre exemplu, cazul comunei Aciliu (din judeţul Sibiu): această comună îşi dorea o Biserică nouă, cea veche, mult prea mică, pe lângă că era neîncăpătoare, începuse să se ruineze. Acest fapt a fost crunt exploatat de candidaţii la deputăţie trecuţi prin acel sat. Potrivit promisiunilor acestora, Aciliul ar fi trebuit să aibă, în decurs de un an, cel puţin trei biserici. Adevărul adevărat este însă altul: după trei ani, într'adevăr, în mijlocul Aciliului a fost ridicată o Biserică

—una singură—, frumoasă, cu două turnuri, dar nu de țărăniști nici de liberalii ajunși la putere, ci de brațe legionare, adică de un partid rămas tot timpul în opoziție, de Garda de Fier, singura care nu le-a promis nimic.

Ca să mărturisim cinstit: am făcut și noi câteva promisiuni pe cari le-am fi îndeplinit în ziua în care Neamul ne-ar fi încredințat nouă frânele țării: «Să dăm satisfacție cerințelor colective românești, cari reclamă *dreptate și pedeapsă*. Dreptate pentru tot poporul și pedeapsă legală pentru cei ce i-au fost călăi. Apoi, primenirea casei. Ferestre larg deschise și aier curat *viață nouă, și suflet nou!*»*

In județul Sibiu, tocmai când ne pregăteam a forma echipele de propagandă destinate a cutreiera satele noastre, ne ajunge la urechi știrea că, în orașul Constanța, studentul *Virgil Teodorescu*, în timp ce lipea un afiș, a fost împuscat pela spate de către un polițist. Prima provocare din partea guvernului I. G. Duca, care a costat viața unui tânăr nevinovat, la care Legiunea, spre ciuda guvernului, n'a ripostat dupăcum acesta scontase. Căpitanul, ca unic răspuns la această provocare, *a decretat o lună de zile de doliu* pentru Legiune...

Această primă provocare neatingându-și scopul vizat de guvern, au urmat altele. La Iași, este împușcat legionarul *Niță Constantin*. Dar potrivit ordinului dat de Căpitan, legionarii își stăpânesc durerea și revolta: nu răspund nici la această provocare, pentru a nu oferi guvernului motivul pe care acesta căuta să-l aibă cu tot dinadinsul.

Legionarii din Sibiu își incep marșurile de propagandă cu sufletele grele, îndoliate. Formaserăm două echipe, compuse din studenți și muncitori. Una, sub conducerea lui Mitu Banea, a pornit să cutreiere satele din nordul județului: Șura Mare, Șura Mică, Hamba, Daia, Țichindealul, Ghijasa, etc., având ca țintă finală comuna Vurpăr, unde, în ziua de 9 De-

---

* Ion Banea, «*Rânduri pentru generația noastră*».

cembrie, in prezența Comandantului legionar Ion Banea, Șeful organizației județene, sosit de curând din Iași, urma să se țină o adunare mai mare. Cealaltă echipă, sub conducerea mea, avea ca țintă satele situate în partea vestică a județului. După cât îmi mai pot aminti, înțelesul fusese ca pe ziua de Duminică, 10 Decembrie, ambele echipe să se întâlnească în Sibiu, iar de aci să pornim cu toții împreună, sub conducerea dlui Banea, pentru a ține o adunare mai mare, în fruntașa comună Rășinari.

Dar lucrurile au luat altă întorsătură.

In marșul ce l-am făcut cu echipa mea, prin zăpadă și ger, am fost întâmpinați în mai multe rânduri de jandarmi. Aceștia aveau ordin să ne împiedece de a vorbi țăranilor și de a risipi lumea adunată ca să ne asculte, la nevoie cu forța. Misiunea noastră n'a fost ușoară. Deoparte aveam datoria, ca purtători de cuvânt ai Grupării politice Corneliu Zelea Codreanu, a lua contact, în fiecare sat, cu cât mai mulți alegători. Eram doar în ajun de alegeri. De altă parte, trebuia să evităm cu orice preț incidente cu jandarmii —*păzitorii ordinei și ai legii*—, cari, la rândul lor, primiseră ordin *a nesocoti legea*, a ne împiedeca dela exercițiul unor drepturi consfințite în însăși Constituția țării și de a ne provoca, așa zicând, la «desordine». Astfel, dupăce în comuna Orlat, datorită comportării jandarmilor, a fost cât pe-aci să se producă o asfel de «desordine» dorită de guvern, pe care numai cu mare greutate am putut-o evita, căci țăranii se înfuriaseră, vrând să facă uz de bâte împotriva jandarmilor, m'am hotărît să schimb tactica, folosindu-mă, în cursul itinerarului ce ne mai rămânea de făcut de o serie de trucuri, menite a-i desorienta pe jandarmi, lăsându-i să creadă că ne îndreptăm spre un anumit sat, când, în realitate, făcând ocoluri, prin vreo vâlcea sau pădurice, ajungeam în cu totul alt sat. Aci în lipsa jandarmilor, reușeam a vorbi țăranilor în liniște, împărțindu-le manifestele noastre și făcându-le cunoscut numele candidaților noștri, etc.

Dar, din cauza multelor piedeci întâmpinate, n'am reușit

să ajungem până în Miercurea-Sibiului, unde urma să-l întâlnim pe Corneliu Georgescu.

In orice caz, eram mulţumiţi de a fi putut evita vreun şoc mai serios cu jandarmii. Cea mai mare parte a distanţelor o străbătusem pe jos, uneori prin zăpada de aproape o jumătate de metru, mai mult flămânzi decât sătui, căci în unele zile n'am mâncat decât odată, fie la amiazi sau la cină, în casa vreunui sătean, şef de cuib.

In după masa zilei de 9 Decembrie —se întunecase deja— am ajuns din nou la Sibiu.

Mi-aduc aminte că în acea seară, fiind rupt de oboseală, m'am culcat mai de vreme.

Scurt înainte de miezul nopţii, am fost trezit din somn de puternice bătăi la uşe. Imediat mi-am închipuit că e vreun camarad din echipa lui Mitu Banea, trimis pentru a vedea dacă am sosit cu bine din marşul făcut sau, cine ştie, pentru a-mi aduce dispoziţiuni din partea d-lui Banea, în legătură cu marşul de mâine, la Răşinari.

—Cine e?, am întrebat.

—Poliţia!, a fost răspunsul venit de afară.

Am sărit din pat, căutând să-mi adun gândurile. Apoi am strigat:

—Ce doriţi acum în miezul nopţii...?!

—Deschide, aici e procurorul Musu!

Intr'adevăr, era procurorul Musu, a cărui voce am recunoscut-o imediat. Il auzisem în mai multe rânduri pronunţându-şi rechizitorul, în procese penale, în faţa Tribunalului. O voce inconfundibilă. Dar ce s'o fi întâmplat, mă întrebam? Faptul că unul din cei trei procurori ai Tribunalului Sibiu se hotărîse să-mi facă o vizită, la miezul nopţii, nu-mi mirosea deloc a bine.

Am deschis uşa, lăsându-l să între. Era însotit de comisarul-şef al siguranţei. Am observat că afară, în curte, se mai aflau alte două persoane, probabil agenţi ai Siguranţei.

Inainte de a putea articula vreun cuvânt, şeful Siguranţei a şi început să-mi răvăşească odaia, cotrobăind prin dulapul

de cărți, apoi prin garderobă, până și salteaua patului a întors-o pe dos.

In timp ce-mi îmbrăcam pantalonii, procurorul Musu, care știa că sunt student în Drept, s'a grăbit să mă lămurească asupra acestei descinderi în toiul nopții, afirmând că e perfect legală din moment ce de față se găsește un procuror. Mi-a mai afirmat că percheziția se face în baza unui ordin al Ministerului de Justiție și alte baliverne de acest gen. Mi-am dat seama imediat că încerca să mă impresioneze și să mă îmbrobodească, luându-mi-o pe dinainte, pentru că se aștepta, pe semne, că voiu protesta și-i voiu pune o seamă de întrebări, la care, din punct de vedere legal și juridic, nu mi-ar fi putut răspunde. Căci, potrivit procedurii penale, din moment ce nu eram acuzat de nicio crimă sau delict, nici măcar în baza unui mandat de arestare nu mi se putea face, în condițiile date, percheziție domiciliară după orele 8 seara, decât numai în prezența judecătorului de Instrucție, în persoană. Cuvintele procurorului au avut darul de a mă irita la maximum, încât numai cu mare greutate m'am putut stăpâni de a nu-i răspunde cu fraza ce-mi stătea deja pe limbă. A fost poate mai bine că n'am rostit-o, altfel, cine știe, ar fi fost în stare să-mi dreseze proces verbal de ultragiu. Dealtminteri, cam în același moment, l-am auzit pe șeful Siguranței scoțând un grohăit curios, ce părea a trăda satisfacție sau chiar bucurie.

—Uitați-vă, domnule procuror, ce-am găsit...!

Ținea în mână o cutie veche de tinichea, înlăuntrul căreia se puteau vedea câteva cartușe de vânătoare, goale, și un pumn de alice de plumb, de diverse mărimi. Cutia o găsise în fundul unui sertar al mesei mele de scris, în care păstram fel și fel de lucruri vechi, amintiri din timpul adolescenței, între cari o pereche de mănuși de box, niște medalii primite cu prilejul unor concursuri interșcolare de atletism, etc. Eu însumi am rămas surprins de descoperirea ce-o făcuse. Uitasem cu totul de existența acelei cutii. Dulele și alicele datau din vremea în care umblasem la vânătoare de cocoși de

munte, acum vreo patru ani. Pușca de vânătoare o vândusem de mult unui fost coleg de școală, care, intretimp, ajunsese conductor silvic.

In ochii umflați de băutură și lipsiți de expresie ai șefului de Siguranță am putut observa o licărire de satisfacție și triumf. Procurorul s'a uitat la conținutul cutiei și spre uimirea mea —nu mă așteptasem la aceasta— a dat grav din cap, concordând cu confiscarea acestui «corp delict».

Am fost invitat să-l urmez pe șeful Siguranței la poliție.

—Cred că am dreptul să aflu sub ce acuzare mă aflu pentru a fi arestat?

—Cine spune că ești arestat? S'au intâmplat anumite lucruri asupra cărora va trebui să dai o declarație. La Poliție vei afla tot ce vrei să știi. Din momentul ce se va constata că nu ai niciun amestec în cele ce s'au intâmplat, te vei intoarce acasă.

Tot ce-mi propusesem să mai spun, mi-a rămas impietrit pe limbă. Căci primul gând mi-a fost că undeva, cine știe unde, vreun legionar, călcând ordinul Căpitanului, provocat de poliție sau jandarmi, o fi răspuns în vreun chip violent, oferind în felul acesta guvernului motivul mult așteptat pentru a lovi în intreaga organizație. Abia a doua zi am putut afla adevărul: nimic nu se întâmplase. Legionarii din intreaga țară respectaseră aidoma consemnul dat de Căpitan. Motivul arestării noastre era tocmai acesta: văzând guvernul că planul ce-l urzise nu duce la rezultatul scontat, deoarece la intregul șir de ilegalități și violențe comise de jandarmi și poliție împotriva legionarilor, nu reușise a provoca reacțiunea acestora, se hotărîse a nu mai pierde timp, decretând, pur și simplu, desființarea Gărzii de Fier, chiar și fără motive palpabile. Prin acest act, I. G. Duca achita prețul fixat de bancherii jidani și masoni din Paris, prețul în schimbul căruia fusese adus la putere.

Arestul vechei Prefecturi de Poliție din strada Tribunei (*) era situat în subsolul clădirii, constând din două pivnițe nepardosite, fiecare din acestea având câte un pat comun din scânduri, suportat de poclumbi bătuți în pământ. Saltele sau regojini nu existau, cu atât mai puțin pături. Pereții erau din cărămidă netencuită, iar ferestruțele zăbrelite dădeau direct spre stradă, cam la nivelul trotuarului. Dinlăuntru puteai număra picioarele trecătorilor, vizibile până la glezne.

Într'unul din aceste beciuri am fost introdus, fără multă ceremonie. Când am intrat, aproape că mi s'a tăiat respirația din cauza aerului greu și îmbâcsit ce domnea înăuntru. Din «buchetul» de mirosuri ultragiante cari mi-au năpădit nările am reușit să disting doar câteva: pe cel de mucegaiu, de boarfe nespălate și de urină.

La lumina unui bec electric ce atârna în tavan, am putut cuprinde cu o singură privire întreg interiorul arestului în care fusesem introdus. Pe patul de scânduri soioase, imediat pe stânga, am observat o mogâldeață greu de definit; părea un morman de boarfe și cârpe îngrămădite unele peste altele. Câteva clipe mai târziu, când mormanul a început să se miște, am reușit să desleg enigma: era o femee, o țigancă, sau mai exact, o «cortorăriță», care dormea aci ghemuită și învăluită în propriile ei fuste. Alături dormea un bărbat. Avea gulerul hainei tras în sus, iar pălăria și-o așezase peste frunte și ochi —probabil ca să nu-l jeneze lumina beculul. Dupăcum am aflat în dimineața următoare, fusese prins în «flagrant delict» pe strada Regina Maria, vânzând apă colorată în sticluțe cu etichete de «Eau de Cologne Moulin Rouge». De aci încolo, pe patul de scânduri urma un spațiu gol, adică neocupat, în care ar mai fi putut găsi loc vreo două sau trei persoane. În fund, în penumbră, conturul altor doi indivizi, lungiți unul lângă altul. Aceștia însă se vede că nu adormiseră încă,

(*) Un an sau doi mai târziu, poliția s'a mutat într'un edificiu mai spațios, în Piața Regele Ferdinand.

căci în momentul în care gardianul care mă acompaniase a închis sgomotos uşa în urma mea, s'au ridicat în coate vrând să vadă cine este noul sosit. Nu mică mi-a fost mirarea recunoscând în ei pe legionarul Iosif Rott, de meserie tapiţer, şi pe cârciumarul Nae Vonica, din Târgul Peştelui. Ambii au holbat ochii la mine, iar Rott a exclamat:

—Vasăzică te-au arestat şi pe d-ta...?! Poţi să ne explici pentruce am fost arestaţi, căci noi habar n'avem...?!

Am conversat apoi până în zorii zilei, căci între timp grupul nostru s'a mărit cu încă doi legionari. Ceilalţi legionari, arestaţi în cursul nopţii, fuseseră închişi în beciul Nr. 2.

∴

In dimineaţa următoare, pela orele opt şi ceva, a venit un gardian cu ordinul de a mă conduce la cabinetul Chestorului Poliţiei. Va încerca să-mi stoarcă vreo declaraţie, îmi ziceam în gând, în timp ce urcam scările la etajul întâiu.

Astăzi, când aştern aceste rânduri pe hârtie, figura caracteristică a Chestorului de Poliţie Nicolae Ştefănescu, a acestui vajnic «păzitor al ordinei obşteşti», îmi apare înaintea ochilor aevea. De statură mijlocie, cu părul scurt, încărunţit pela tâmple şi cu mustaţa-i stufoasă, răsucită în sus, îl văd, de par'că ar fi fost ieri, cum se plimba cu paşi scurţi, într'un mers ţanţoş şi apăsat, dela un capăt la altul al cabinetului. Mâinile le ţine împreunate la spate, privirea îi este îndreptată spre tavan... Îşi pregăteşte în gând frazele moralei ce intenţionează să-mi facă. Eu i-am ghicit imediat gândurile: în cazul de faţă —îşi spune— este vorba de băiatul unui funcţionar public, capul unei autorităţi de Stat din acest oraş de provincie, cu care nu găseşte oportun a se pune rău...

Dar iată că tocmai în momentul în care, oprit din mersu-i agitat dealungul şi dealatul camerei, a luat o atitudine marţială, cu intenţia de a-şi începe peroraţia meditată, se aud paşi pe coridor şi cineva bate la uşe.

Indispus de această intrerupere, Chestorul Stefănescu face stânga'mprejur și, cu glas iritat, aproape că sbiară:

—Intră!

Ușa se deschide și apare sub-comisarul I. Ștefan.

—Să trăiți, dom'le Prefect! (*) Am venit să vă anunț că au mai adus doi *gardiști*. Ce să facem cu ei, *unde să-i punem?*

Dl Chestor, vădit iritat, îl fulgeră cu privirea, neștiind la repezeală ce să-i răspundă; apoi, cu un gest brusc, arată cu degetul spre deșumea și isbucnește cu glas ridicat:

—La beci!

Subcomisarul Ștefan dă să plece. Cu mâna pe cleanța ușii, ezită un moment. Eu știu ce gândea, știu ce ar fi voit să spună: «beciul e plin, unde să-i mai înghesuim și pe ăștia?» Dar privirea aspră a șefului îi curmă gândurile și îi taie curajul de a mai spune ceva.

—Am înțeles, dom'le Prefect!

După plecarea subcomisarului, chestorul Stefănescu caută să-și recâștige calmul pierdut, privind câteva clipe afară, prin geamul ce dădea spre Parcul Asociațiunii. Intr'adevăr, o priveliște liniștitoare acest parc în haina-i albă de iarnă. Printre crengile golașe ale copacilor, se poate zări, de cealaltă parte, fațada clădirii Asociațiunii «Astra». Mai la stânga, pe vârfurile brazilor încărcați de omăt, poposesc primele raze de soare... M'am uitat la ceas: ora opt și un sfert.

Când și-a întors fața dela geam și s'a uitat la mine, chestorul Stefănescu mi-a părut din nou calm și stăpân pe sine.

—Te-am chemat pentrucă doriam să-ți vorbesc. Pe ceilalți

(*) Nu-mi mai aduc aminte dacă la data la care se petreceau lucrurile pe cari le istorisesc în acest capitol se făcuse deja schimbarea titulaturii oficiale a șefilor de poliție din «prefect» în acea de «chestor» de poliție. Stiu însă că la Sibiu polițiștii continuau să se adreseze șefului de poliție cu «D-le prefect».

nu-i chem, căci lor n'am ce să le spun. Cu d-ta este altceva; eşti fiu de funcţionar de Stat, eşti student, băiat cu cultură. Deaceea sunt sigur că mă vei înţelege. Am toată stima pentru tatăl d-tale, pe care îl cunosc. Imi pare rău de dânsul, dar n'am ce face, n'am cum să te scot din beleaua în care ai intrat. Te-ai băgat între derbedeii ăştia cari vor să întoarcă ţara pe dos, în loc să-şi vadă de carte ori de meseria lor. V'a intrat în cap politica. Ce ştiţi voi de politică? Ei bine, dupăcum vei fi aflat deja, Garda de Fier a fost disolvată. Ea nu mai există. A fost timpul suprem ca să se pună capăt acestei organizaţii subversive. Ţara are nevoie de linişte...

In timp ce-mi spunea aceste lucruri, chestorul se plimba prin cabinet cu mâinile impreunate la spate, oprindu-se din când în când pentru a mă privi şi a-mi citi depe faţă impresia lăsată de cuvintele sale.

După o scurtă pauză, a continuat:

—Gândeşte-te niţel: niciunul din băeţii familiilor de frunte din Sibiu n'au intrat în Garda de Fier. Aceasta ar trebui să te facă să recunoşti că drumul pe care ai apucat e greşit. Eu te sfătuesc, tinere: lasă-te de prostii! Haide, promite-mi! Desparte-te de aceia cărora le spui «camarazi»; ei nu-ţi fac cinste. Sunt toţi nişte zănatici, nişte aventurieri. Dacă-mi promiţi solemn..., hm, voiu vedea, voiu încerca să te scot din groapa în care ai alunecat... Iar dacă vreai numaidecât să faci politică, ei bine, ai acum ocazia să intri într'un partid serios...

La început l-am ascultat fără a spune un cuvânt. In timp ce vorbea, privirea-mi rătăcea prin încăperea în care mă aflam, reintorcându-se mereu la acea canapea şi fotolii de pluş roşu de lângă geam; obosit şi nedormit cum eram, dorinţa de a mă odihni în unul din acele fotolii, măcar pentru câteva minute, se transformase într'o obsesie. Dar în momentul în care am început să înţeleg unde vroia să ajungă cu morala ce mi-o făcea —şi mai ales după aluzia la un «partid serios», în care mă îndemna să mă înscriu—, m'am

hotărît să rup cu tăcerea şi să-i spun tot ceeace mă răcăia pe inimă:

—Domnule Chestor, daţi-mi voie să vă întreb: mă sfătuiţi să mă las de «prostii»! Cari sunt prostiile pe cari le-am făcut? Poate faptul că m'am înscris într'un partid spre care m'a îndemnat inima şi nu din interes, cum fac cei mai mulţi? V'aş fi foarte recunoscător dacă m'aţi lămuri în care articol al Codului Penal este înscrisă crima pentru care am fost arestat şi care este legea care dă drept poliţiei a mă ridica în miez de noapte din pat şi a mă arunca, fără nicio explicaţie, într'o pivniţă insalubră, alături de hoţi şi borfaşi de rând...?

În timp ce spuneam acestea, chestorul a încercat să mă întrerupă dar eu nu m'am lăsat derutat; i-am dat-o cu vorba înainte, zicându-mi: de-acum, fie ce-o fi!

—Eu sunt nevinovat, d-le Chestor, n'am făcut nimănui niciun rău, n'am înfrânt nicio lege, iar acest lucru Dv. îl ştiţi. Îl ştiţi tot atât de bine ca şi mine. Totuşi a-ţi trimis să mă aresteze. M'aţi umilit, forţându-mă să dorm pe scândură goală, într'un arest plin de păduchi, alături de vagabonzi şi pungaşi...

—Ajunge!, mi-a strigat chestorul, ridicând mâna dreaptă cu degetul arătător îndreptat spre tavan. Dar eu nu m'am lăsat intimidat:

—În tot cazul, vă mulţumesc pentru bunăvoinţa ce mi-o arătaţi de dragul tatălui meu, după cât se pare. Dar tata e tata, iar eu sunt eu. Ar fi trist şi nedrept, dacă din cauza mea, care am trecut de majorat, i s'ar crea *lui* dificultăţi şi neplăceri.

Ca încheiere, îmi amintesc că i-am mai spus următoarele:

—Nu ştiu ce-aţi gândi şi ce-aţi spune Dv., d-le Chestor, dacă mâine un alt guvern, la fel de arbitrar ca acela care se găseşte astăzi la putere, v'ar închide, ca pe mine, într'o pivniţă murdară, alături de hoţi şi vagabonzi, pentru unica vină că sunteţi liberal...

Cu aceste cuvinte se vede că am cam scrintit-o, scoţându-i din sărite pe chestor, care, roşu la faţă, a ţipat la mine:

—Nu-ţi permit să devii obraznic! Ai înţeles? Eu nu sunt liberal, eu nu fac politică! Şi acum am terminat! Nu mai vreau să aud niciun cuvânt! Dupăcum văd, îţi meriţi soarta. Îmi pare rău că mi-am pierdut timpul degeaba...

În timp ce rostea aceste cuvinte, l-am văzut apăsând pe butonul soneriei aflător pe masa sa de scris.

O clipă în urmă a apărut în uşe agentul Szekely.

Chestorul Stefănescu, într'o poză deadreptul teatrală, m'a arătat agentului cu degetul, iar apoi, descriind o figură curioasă cu mâna prin aier, şi-a îndreptat arătătorul în poziţie verticală, aţintit spre duşumea şi a rostit marţial:

—La beci cu el!

Am fost înşfăcat de agentul Szekely şi împins pe trepte în jos, spre arestul din subsol.

∴

Astăzi, când aştern pe hârtie amintirile ce le-am păstrat din timpul celei de-a treia disolvări a Gărzii de Fier, îmi apare în minte un alt moment din trecut, şi anume acela în care, şapte ani mai târziu, după numirea mea în postul de Chestor al Poliţiei Sibiu, am intrat în biroul în care urma să-mi exercit, de aci înainte, funcţiunea ce-o luasem în primire. În anticameră l-am întâlnit pe agentul Szekely, care m'a primit cu adânci temenele. Deschizând uşa cabinetului, privirea mi-a căzut întâiu pe garnitura de salon, compusă dintr'o canapea şi două fotolii de catifea roşie. M'am mirat ce bine se păstrează. Pe semne că în decursul celor şapte ani, numai rar de tot o fi fost cineva invitat să ia loc pe ele! În acele momente, mi s'au perindat prin minte toate prin câte trecusem în memorabila zi de 10 Decembrie 1933, —şi mai cu seamă acea neuitată scenă, când chestorul Stefănescu, înfuriat, l-a chemat pe agentul Szekely, poruncindu-i: «la beci cu el!».

In aceeași zi, 10 Decembrie 1933, o Duminică, cam pela orele 10 înainte de masă, am fost duși sub escortă puternică, formată din gardieni de poliție, toți înarmați cu carabine, la penitenciarul Tribunalului Sibiu care, situat în spatele clădirii Tribunalului, își avea intrarea principală prin strada Zaharie Boiu. Trecând prin parcul Administrației Financiare, iar apoi prin str. Carmen Sylva, bineînțeles, am stârnit mare senzație; până seara, tot orașul cred că a aflat despre arestarea noastră.

Pe acea vreme, director al penitenciarului era Pompiliu Mureșan, figură arhicunoscută în orașul nostru. Acest post la Stat și-l aranjase abia de curând, prin «sființii dela Ierusalim» (era rudă foarte apropiată cu D-na Goga). Fusese dealtminteri timpul suprem pentru a intra în vreun serviciu, căci până aci, deși nu mai era chiar tinerel, nu se îndeletnicise cu nimic. Așa cel puțin afirma lumea și nu fără temeiu, căci Pompi, cum îi spuneau prietenii, înainte de a ajunge director de închisoare, putea fi văzut zilnic, fie plimbându-se agale pe «Corso» fie șezând la un pahar de bere pe terasa cafenelei «Boulevard», ocupat cu examinarea trecătorilor de sex femenin. Pompi era holtciu, avea timp cu sacul, iar, după toate aparențele, alte griji sau obligații nu avea. Iernile și le petrecea... pe ghiață, patinând. Dădea lecții gratuite de patinaj tinerelor începătoare sau delecta spectatorii cu exhibițiile sale cu adevărat artistice, pentru care recolta meritate aplause din partea acestora. Incontestabil, era unul din așii patinajului sibian. Dealtminteri —și în acest punct eram cu toții de acord— Pompi Mureșan era băiat de treabă și bun la suflet.

Ajunși la închisoare, am fost luați în primire de gardianul-șef. Dându-și perfect seama de ilegalitatea ce-ar fi comis-o, în calitate de director de penitenciar, în cazul în care ne-ar fi primit și încarcerat fără mandate de arestare, amicul Pompi a preferat să nu fie prezent în cancelaria închisorii, la ora în care eram aduși aci de poliție. Dealtminteri, pentru a-l descărca pe directorul închisorii de răspundere și pentru a

se păstra cât de cât aparenţele legalităţii, s'a recurs la formula justificativă —puerilă şi cinică în acelaş timp— potrivit căreia întreaga răspundere rămânea pe seama Poliţiei, şi anume: Poliţia nedispunând de spaţiu suficient pentru încarcerarea noastră, deci aflându-se într'o situaţie de «forţă majoră», s'a văzut nevoită a se adresa Penitenciarului, rugându-l să binevoiască a ne *găzdui* pentru câteva zile, pe contul şi în numele ei, a Poliţiei (!).

Din cauza aceasta, pe semne, formalităţile prescrise la internarea deţinuţilor în penitenciar, în cazul nostru, au fost omise.

Gardianul-şef, al cărui nume de-un timp încoace nu mi-l mai pot reaminti, era un personagiu tot atât de celebru în oraşul Sibiu ca şi directorul închisorii, Pompi Mureşan, şi anume din cauza obezităţii lui cu adevărat extraordinare. Era cunoscut ca «omul cel mai gras din Sibiu». In masa lui de scris, a fost nevoie să se taie un fel de întrând, de formă semi-circulară, pentru a face loc pântecelui lui voluminos; altfel omul n'ar fi putut ajunge cu mâna la călimară... Dar aşa gras cum era, gardianul-şef a ţinut să ne întovărăşească, urcând scările înguste până la etajul unde se afla celula ce ne fusese rezervată. De fapt, încăperea în care am fost introduşi nu era o celulă, ci un «dormitor »comun, având o mărime de aproximativ 6 pe 6 metri. La dreapta şi la stânga, dealungul pereţilor, câte un pat comun, construit din scânduri şi acoperit cu rogojini. In peretele din faţă, cam la înălţimea de doi metri şi jumătate, o ferestruţă zăbrelită, dând spre str. Zaharie Boiu. Lângă uşa grea de stejar, cu ţinte şi plăci de fier, *hârdăul* pentru necesităţi.

Afară de Nae Vonica şi Iosif Rott, cu care dormisem în beciul poliţiei, mai erau următorii: Pavel Chirilă, şeful cuibului «Vlad Tepeş», împreună cu fraţii săi mai tineri, Traian şi Ion, apoi Aurel Banţa, Octavian Florea şi dacă bine îmi amintesc, mai erau şi fraţii Traian şi Radu Olteanu, din cuibul «Cavalerii Crucii».

Inainte de a putea schimba o vorbă între noi, am auzit

din nou pași pe coridor. Sosea un alt «lot» de arestați. Era echipa cu care pornise Mitu Banea în nordul județului. Fuseseră înconjurați în casa familiei Banea, în Vurpăr, de un detașament de jandarmi. Cu acest prilej fusese arestat însuși Comandantul Ion Banea. Iată lista noilor sosiți: Ion Banea, Dumitru Banea, Ilarie Buzdughină, studenții Nicolae Popovici, Nicolae Mândreanu și Ion Dordea; apoi unchiul lui Banea, plugarul Ilie Băra și Vasile Ganea, țăran fruntaș din comuna Nocrih, care, în alegerile din 1932, figurase între cei cinci candidați ai noștri.

Scurt în urmă au mai fost aduși: Comandantul Corneliu Georgescu din Miercurea Sibiului, învățătorul Gheorghe Micu din Gusu, Dumitru Isaia din Ocna Sibiului, Ion Vlad, țăran, șeful organizației legionare din comuna Hamba, și Buta Valer din Guștericța.

Ca ultimul, îmi aduc aminte că a sosit camaradul Savu Pitaru, care era învățător în Râul-Sadului. Fusese adus de jandarmi, trântit pe spate, într'o căruță țărănească, cu mâinile și picioarele legate de loitrele carului. Era cu fața vânătă și umflată și-l dureau toate oasele. Fusese maltratat la postul de jandarmi într'un mod cu adevărat sălbatec. Din lovitura de pat de pușcă ce-o primise în față, scăpase ca prin minune cu maxilarul nesfărâmat, dar pierduse în schimb doi dinți. Chiar numai felul în care l-au transportat, cale de peste douăzeci de kilometri în gerul iernii, zăcând pe spate, pe scândurile goale ale carului, complet imobilizat, constituia în sine un act de nemaipomenită barbarie și sadism.

Să nu se creadă însă că Savu Pitaru a fost singurul maltratat cu prilejul acestor arestări. Maltratări au suferit deasemeni Chirilă Pavel, Vlad Ion și alții. Vlad, spre exemplu, a fost schingiuit de șeful Postului de Jandarmi din Sura Mare, plutonierul Șerban, acea brută, cu fizionomie lombroziană, de origine țigan, cunoscut în întreg județul ca un dușman neîmpăcat al legionarilor. Mai ales legionarii săteni, din comunele învecinate cu Șura Mare, au avut mult de suferit din partea acestui șef de post...

Bine înțeles, dormitorul în care fusesem adunați era mult prea mic pentru noi toți. Acest lucru l-a înțeles și administrația închisorii, așa că ne-a mai dat un dormitor. Astfel ne-am împărțit în două grupuri. In celălalt dormitor, care cred că era ceva mai mic, a trecut Comandantul C. Georgescu, Ilarie Buzdughină, Mândreanu, Popovici, Dordea și încă vreo doi-trei camarazi.

Tot timpul cât am stat în penitenciarul Sibiu am dormit lângă camaradul Ilie Băra, unchiul lui Banea. Aveam o mare simpatie pentru acest țăran, într'adevăr un om dintr'o bucată. Era cu vreo cincisprezece ani mai în vârstă decât mine, de statură mijlocie, dar spătos și cu mușchi ce păreau împletiți din fire de oțel. Oacheș, cu o mustață groasă și neagră ca pana corbului, nu știu dece, îmi amintea mereu de Avram Iancu, adică de poza lui, așa cum o văzusem în unele cărți de istorie.

Legasem prietenie cu nenea Ilie Băra, cu ocazia unui marș de propagandă. Lucrurile se petrecuseră astfel:

Echipa cu care pornisem în propagandă era compusă din șase inși. Mai aveam la dispoziție două zile, în care timp trebuia să vizităm neapărat patru sate. Dificultatea mare era aceea că două câte două din aceste sate se găseau în direcții diametral opuse, așa că nici de am fi avut aripi la călcâie n'am fi reușit să ajungem în toate patru. Unica soluție era aceea de a împărți echipa în două. In echipă eram patru studenți, un muncitor și un țăran: nenea Ilie Băra din Vurpăr. Atunci m'am decis să nu rup din echipă decât un singur element: l-am ales pe camaradul Băra. In aceeași seară, m'am despărțit de restul echipei, pornind cu nenea Ilie, peste dealuri și văi, spre Ghijasa de Jos.

N'am să uit niciodată acel marș de noapte făcut în doi. Ca să scurtăm drumul, am luat-o pe poteci ascunse, pe cari numai nenea Ilie le cunoștea. Tocmai din acest motiv îl alesesem pentru a mă întovărăși în acest marș. Și-apoi, în caz de vreo primejdie, mă puteam bizui pe dânsul, căci brațele și pumnii lui de fier întreceau la cântar pe cei ai întregei

noastre echipe. In cursul marşului nenea Ilie Băra, din fire tăcut şi rezervat, nu ştiu cum, a prins dor de vorbă. A simţit nevoia să-şi verse focul depe suflet, povestindu-mi tragicul episod prin care trecuse în tinereţea lui, depe urma căruia a avut foarte mult de suferit. Anii ce-au urmat s'au desfăşurat sub semnul fatidic imprimat de acea întâmplare, menită a schimba cursul liniştit al vieţii sale de plugar... El însuşi n'a ştiut să-şi explice cum de tocmai mie simţea nevoia de a-şi vărsa inima, istorisindu-mi secretul vieţii sale. La rândumi, i-am povestit o seamă de lucruri din viaţa mea, din care a putut să înţeleagă că noi toţi, ca făpturi ale lui Dumnezeu, indiferent în ce loc şi în ce condiţii ne-am născut, suntem egali în faţa Lui, având parte în această viaţă pământeană de bucurii şi supărări... In felul acesta s'a născut prietenia noastră.

Undeva, în adâncul sufletului meu, sentimentul de prietenie pentru acest brav ţăran român continuă viu, deşi a trecut mult, foarte mult timp de când l-am văzut pentru ultima dată. Acum un an, înainte de a începe a pune pe hârtie aceste amintiri, am avut bucuria să aud dela o persoană venită din ţară că nici nenea Ilie —acum un moşneag— nu m'a uitat, căci în mai multe rânduri a căutat să afle dacă mai trăiesc, pe unde mă aflu şi cum îmi merge...

∴

Seriositatea situaţiei în care ne găseam, cât şi gândul la necunoscuta soarte ce ne aştepta, n'au fost totuşi în stare să ne sdruncine moralul nici să ne răpească cu desăvârşire umorul nostru sănătos. Sufleteşte eram nebiruiţi, căci aveam —cum spune un cântec al nostru— nesdruncinată «... credinţă'n Dumnezeu din cer şi'n victoria Gărzii de Fier».

Asfel, pentru a-mi ucide timpul, care în împrejurările date îmi părea că trece mult prea încet, şi pentru a oferi camarazilor din închisoare o mică distracţie, m'am apucat să redactez, într'un singur exemplar, menit a fi citit în grup sau de

a trece din mână'n mână, o revistă ilustrată, scrisă cu creionul, pe care am intitulat-o «Ploșnița Beciurilor». Primul număr s'a bucurat într'adevăr de cel mai răsunător succes. Așa că «Ploșnița» și-a continuat apariția, ajugând, dacă bine îmi amintesc, până la N-rul 5. Revista își asigurase întretimp prețioasa colaborare a lui Corneliu Georgescu. «Opoziția», sub conducerea lui Ilarie Buzdughină, discordând cu anumite puncte de vedere apărate de «Ploșnița Beciurilor», pentru a le putea combate «în mod public», a scos o altă revistă, numită «Flitul». Bine înțeles, aceste «reviste» aveau un caracter eminamente umoristic. Polemica iscată între cele două publicații, susținută exclusiv în versuri, era într'adevăr unică în felul ei. De o deosebită apreciere însă s'au bucurat «mica publicitate» și reclamele comerciale pe care «Ploșnița Beciurilor» le aducea pe ultima pagină. Mi-aduc aminte de una din aceste reclame: «*Cabinet Dentar. Folosim cele mai moderne metode. Succes garantat. Extragem gratuit dinți și măsele. Postul de jandarmi Sadu*». Reclama era încadrată de un pat de pușcă și o baionetă. Era o aluzie la cele pătimite de camaradul nostru Savu Pitaru. Dar celebritatea pe care și-a câștigat-o «Ploșnița Beciurilor», dincolo de zidurile închisorii înlăuntrul cărora a apărut, s'a datorat maicuseamă satirelor și epigramelor în care erau scărmănați și biciuiți o seamă din slugoii și satrapii locali ai guvernului liberal la putere, apucăturile și metehnele caracteristice ale acestora, cât și metodele medievale folosite împotriva noastră. Între cei vizați —fără a se pomeni însă niciun nume— figurau prefectul județului, chestorul poliției, șeful Siguranței, secretarul Chesturii (mai cu seamă), directorul închisorii, etc.

Dacă am dedicat o pagină întreagă acestui «fapt divers» —apariția unei modeste reviste scrise cu creionul, într'o celulă oarecare a închisorii din Sibiu— amănunt ce, într'adevăr, nu pare a merita atâta atenție, am făcut-o din cauza neașteptatului interes pe care această revistă satirică l-a trezit în anumite cercuri ale societății sibiene. Datorită unei imprudențe a noastre, un număr din «Ploșnița Beciurilor» a

încăput pe mâinile lui Pompi Mureşan, directorul închisorii. Acesta a arătat-o unor prieteni, în cafeneaua Boulevard. Revista a trecut dela o masă la alta până ce a ajuns în mâinile Căpitanului Stamate, secretarul Poliţiei, stârnind la unii zâmbete acre şi proteste, la cei mai mulţi însă veselie entuziastă şi aprobare. Câteva luni mai târziu, un avocat (naţional-ţărănist) a insistat săptămâni la rând pe lângă mine ca să-i cedez întreaga colecţie, oferindu-mi pentru ea o sumă neobişnuit de mare. De ce-o fi vrut s'o cumpere? Dar «Ploşniţa Beciurilor» nu era de vânzare. In anii ce-au urmat, ea a descreţit, rând pe rând, frunţile legionarilor din garnizoana Sibiu. Am salvat-o dela multe percheziţii, până ce, în 1938, cu prilejul unei percheziţii domiciliare, a fost găsită şi confiscată de Poliţie.

Se apropia Crăciunul, dar situaţia noastră continua neclarificată. Mandate de arestare până acum nu fuseseră emise împotriva noastră. In schimb, ni se dăduse în câteva rânduri a înţelege că poliţia n'ar avea nimic împotriva noastră (sic), că ar dori să ne pună în libertate, deoarece, în fond, n'am avea nicio vină, vina fiind doar a câtorva şefi ai noştri, de cari ne-am lăsat duşi de nas, etc. In acest scop însă —adică pentru a fi puşi în libertate— ar trebui să dăm o declaraţie (vestitele declaraţii!), prin care să ne desolidarizăm de «cei vinovaţi». Mesagerii acestor veşti şi informaţii «para-oficiale» —printre cari se găsea însuşi directorul penitenciarului— au găsit de cuviinţă să comunice unuia dintre legionarii noştri, mai nou intrat în legiune, «prieteneşte» şi oarecum «confidenţial», cari anume ar fi acei «vinovaţi». In primul rând —bine înţeles— era vorba de comandanţii noştri Corneliu Georgescu şi Ion Banea. Aceştia erau consideraţi «capii răutăţilor». Ar mai fi şi alţii, ca spre exemplu Nicu Iancu şi Dumitru Banea, dar aceştia ar putea fi eventual «iertaţi», dacă şi ei, la rândul lor, s'ar desolidariza atât de primii doi, cât şi de însuşi «Zelea Codreanu». Ne-am dat seama că toate aceste informaţii şi sfaturi «binevoitoare» făceau parte dintr'un plan drăcesc, urzit nu de poliţie, ci de însuşi guvernul

ţării, prezidat de I. G. Duca. Era de presupus că această tactică insidioasă era folosită în toate celelalte închisori în cari se găseau legionari arestaţi. Evident că prin această stratagemă vicleană guvernul căuta să producă o scisiune între grosul mişcării legionare şi şefii ei. O desolidarizare a trupei de Căpitanul şi Comandanţii Legiunii ar fi uşurat enorm soluţionarea problemei în faţa căreia se găsea pus guvernul: prin menţinerea în închisori a miilor de legionari peste Sfintele Sărbători ale Naşterii Domnului şi-ar fi atras oprobriul marei majorităţi a populaţiei creştine a ţării, riscând în acelaşi timp a pierde şi ultima brumă de simpatie şi prestigiu de care se mai bucura în anumite cercuri româneşti. Din această dilemă guvernul ar putea ieşi uşor şi deadreptul triumfător, dacă i-ar succede a prezenta opiniei publice pe şeful Gărzii de Fier şi, să zicem, vreo 40-50 de comandanţi şi şefi legionari, drept principalii vinovaţi, deschizând în schimb, cu «mărinimie», porţile închisorilor pentru toţi ceilalţi arestaţi, ale căror declaraţii de desolidarizare, copios divulgate de presa «românească», ar fi servit cum nu se poate mai bine într'un proces de răsunet intentat capilor mişcării, în frunte cu Căpitanul. Ori, odată condamnaţi capii mişcării şi izolaţi pentru un lung şir de ani de trupă, aceasta cu siguranţă se va risipi încurând, iar pericolul unei renaşteri a Gărzii de Fier va fi astfel definitiv înlăturat.

La toate acestea, răspunsul tuturor legionarilor închişi la Sibiu a fost unul, clar şi răspicat: ori ieşim cu toţii ori niciunul! Acelaşi răspuns a fost dat de legionarii aflători în toate celelalte închisori ale ţării.

Guvernul lui I. G. Duca s'a văzut amar înşelat în speranţele ce-şi pusese în reuşita acestui murdar plan, pe care îl urzise în completă necunoaştere a sufletului legionar.

Intretimp însă ne-a parvenit o veste mai îmbucurătoare: din iniţiativa avocatului Bidian, se făcuseră demersuri, prin intermediul lui Sandi Popa şi Dr. Stăniloae, ambii profesori la Academia Teologică Andreiană din Sibiu, la I. P. S. S. Nicolae Bălan, Metropolitul Ardealului, solicitându-i-se a inter-

veni pe lângă forurile competente pentru eliberarea noastră înainte de începerea sărbătorilor. După cât îmi amintesc, Mitropolitul Nicolae Bălan a şi trimis, în acest sens, o telegramă Subsecretarului de Stat dela Interne Victor Iamandi. Nu mai ţin minte dacă la acea telegramă a primit vreun răspuns sau nu.

Astfel a sosit ziua Ajunului de Crăciun.

24 Decembrie a căzut în acel an într'o zi de Duminică, deci într'o zi în care era permisă vizitarea deţinuţilor. Astfel, aproape toţi am fost chemaţi la vorbitor. Până şi rudele camarazilor noştri săteni, femei maicuseamă, porniseră în această zi, cu noaptea'n cap, cu căruţa ori cu trenul, la *Sighii* (Sibiu), pentru a-şi vedea fie bărbatul, feciorul sau fratele *băgaţi la puşcărie de domnii libărari*, şi pentru a le îndulci o «ţâr» Crăciunul cu un *hencleş* sau cu alte bunătăţi aduse în traistă.

Neexistând niciun pericol de evadare, dat fiind că aripa închisorii, cu etajul în care se găseau cele două dormitoare ale noastre, era complet izolată de celelalte coridoare prin uşi cu grilaj de fier, ni s'a permis să ieşim în grupuri de câte cinci-şase inşi pentru a cobori la vorbitor, uşile celulelor noastre rămânând între timp larg deschise. Astfel eram complet liberi de a circula între etajul unde eram găzduiţi şi încăperea dela parter, ce servea de vorbitor. Trecerea din coridorul scărilor spre anticamera vorbitorului se făcea printr'o uşe de grilaj de fier, care, de obicelu, era închisă cu cheie, dar astăzi şi această uşe fusese larg deschisă.

Am insistat în descrierea acestor amănunte, considerându-le necesare pentru înţelegerea celor ce voiu relata mai la vale. E cazul să amintesc că noi înşine ne-am lăsat înşelaţi de aparenţe, crezând că libertatea de circulaţie ce ni se acordase în această zi nu era decât un gest binevoitor şi mărinimos din partea administraţiei închisorii, prilejuit de faptul că ne găseam în Ajunul Crăciunului, a sărbătorii păcii şi bunelvoirii între oameni. De unde să bănuim că această relaxare a regulamentului închisorii nu era decât un detaliu tactic,

făcând parte dintr'un plan insidios, pus la cale de poliţie şi a cărui executare urma să înceapă încurând? Dupăcum am aflat mai târziu, planul ticluit de poliţie şi pus în aplicare în strânsă colaborare cu jandarmeria —având ca scop divizarea grupului nostru în două— a fost urmarea unei hotăriri luate în sfere ministeriale, ordinul emanând direct dela Iamandi.

Ce se întâmplase? Guvernul, presat moralmente din diferite părţi —la Sibiu fusese însuşi Mitropolitul care intervenise pentru eliberarea noastră— şi dându-şi pe deasupra seama că întrarea în sărbători, cu peste zece mii de legionari umplând închisorile ţării, ar putea să-i aducă o pierdere de prestigiu şi popularitate în însuşi sânul partidului liberal, s'a hotărît să pună în libertate o bună parte din lumea arestată, menţinând în închisori numai pe şefii notorii, cei ce îndepliniseră funcţiuni de conducere sau se evidenţiaseră în vreun mod deosebit în cadrul «fostei» Gărzii de Fier. Afară de aceasta, nu-i era strein guvernului faptul că la 10 Decembrie, cu ocazia desfiinţării Gărzii de Fier, fuseseră arestaţi «din greşală» şi aruncaţi la închisoare o seamă de cetăţeni cari nu aveau nimic deaface cu mişcarea legionară. Bine înţeles, rudele acestora înaintaseră petiţii şi plângeri, intervenind şi pe diverse alte căi pentru eliberarea lor. La Sibiu, spre exemplu, am avut cazul cârciumarului Nae Vonica, care, după cât îmi aduc aminte, era gogist şi care totuşi a stat cu noi la închisoare până în ultima zi. In legătură cu acest fapt merită a fi redat dialogul ce-a avut loc între chestorul Stefănescu şi acest «legionar fără de voie», în momentul în care am fost puşi în libertate. Întâmplător îmi aduc foarte bine aminte de acest dialog, despre care a aflat, mai târziu, aproape întreg Sibiul. Iată-l:

—Vasăzică, d-ta n'ai făcut parte din Garda de Fier...? Spune adevărul: ai fost sau n'ai fost legionar?

—D-le Chestor, vă spun drept. De fost n'am fost, dar acum sunt. De vină e poliţia, că m'a băgat la închisoare cu legionarii, a răspuns Nae Vonica.

Tocmai furăm avizaţi că ora de vizită s'a sfârşit şi că trebuie să ne'ntoarcem în celule. Ne-am luat rămas bun —cei mai mulţi cu lacrimi sub gene— dela rudele cari veniseră să ne viziteze. La mine venise deastădată sora mea cea mai mare şi mătuşa Rafira. In tăcerea ce se aşternuse peste vorbitor, odată cu avizul dat de primul-gardian, tăcere întreruptă doar de plânsul încet al unei mame neconsolate, urarea de «Sărbători fericite», făcută după datina creştinească şi românească de către camaradul Popovici surorei sale Galina, a răsunat ca o dureroasă ironie...

Faptele cari au urmat, începând din acest moment, s'au desfăşurat aşa de repede şi de neprevăzut, încât nu ştiu dacă îmi va reuşi să le redau cu claritatea necesară pentru a fi înţelese şi, maicuseamă, în ordinea exactă în care s'au întâmplat. O seamă de amănunte, totuşi mi-au rămas viu întipărite în minte.

Tocmai ne pregăteam să urcăm scările spre etajul întâiu, când nu mai ştiu din ce ungher şi pe care uşe, au apărut ca din pământ, tăbărând asupra noastră, un grup de jandarmi. In primul moment am fost atât de surprins, încât nu mi-a fost posibil să înţeleg ce anume se petrece. Dar încurând am putut observa că în faţa mea, pe scări, începuse o busculadă. Doi jandarmi îl înşfăcaseră pe Corneliu Georgescu, încercând să-l tragă după ei, pe scări în sus, în timp ce, nu mai ţin minte care dintre camarazii noştri, îl ţinea strâns de mână, trăgându-l cu eforturi disperate în direcţia opusă, adică în jos. Deodată am înţeles care era jocul şi, fără a mai sta pe gânduri, am sărit şi am apucat mâna camaradului, trăgând şi eu la rându-mi din răsputeri. Am strigat pe încă un camarad să vie să ne ajute. Acesta a înţeles şi el despre ce era vorba, iar după el au mai înţeles şi alţii şi încurând s'a format un lanţ de braţe. Jandarmii n'au putut rezista, aşa că, în clipa următoare, comandantul Corneliu Georgescu se afla din nou în mijlocul nostru. Intretimp, acelaşi lucru se petrecuse şi cu dl. Banea. Jandarmii încercaseră să-l împingă pe scări în sus, pentru a-l izola de noi, dar un alt grup

de camarazi reuşise să-l smulgă din mâinile lor. Desigur, lucrurile nu s'au petrecut în tăcere; din contră, un vacarm asurzitor se iscase, dintr'o parte auzindu-se comenzile sbierate de un subofiţer de jandarmi, din cealaltă strigătele legionarilor: «Ţine strâns Ioane, nu te lăsa, camarade!»

O parte din lumea care ne vizitase, neputând fi evacuată imediat, a asistat cu spaimă, de dincolo de grilajul despărţitor, la primele scene ale încăerării, contribuind cu strigăte de protest şi blesteme adresate jandarmilor, la vacarmul general.

Acum «bătălia» se desfăşura pe coridorul dela parter. Jandarmii, cari veniseră înarmaţi cu carabine, ne înghionteau cu paturile de armă, în timp ce câţiva dintre ei căutau din nou să izoleze pe comandanţii noştri Georgescu şi Banea, cu intenţia de a-i închide într'o celulă. In învălmăşeala care domnea, l-am văzut la un moment dat pe Corneliu Georgescu cum nu-l mai văzusem până aici niciodată: roşu la faţă, cu părul răvăşit căzut pe frunte, împărţea în stânga şi'n dreapta la pumni, ce cădeau ca o grindină grea pe capetele jandarmilor. Părea un leu înfuriat. In momentul următor, auzim comanda răcnită: «Jandarm'-încărcaţi arm'!»

A fost o mare greşală din partea celui care a dat această comandă. Deşi rostul ei —dupăcum numai mai târziu ne-am dat seama— n'a fost decât acela de a ne înfricoşa, efectul instantaneu pe care l-a provocat în rândurile noastre a fost diametrul opus: fără nicio comandă ne-am aruncat cu toţii asupra jandarmilor, căutând a-i împiedeca la încărcatul armelor sau a le smulge puştile din mâini. Coridorul pe care ne aflam avea o lărgime de cel mult un metru şi un sfert, iar lupta se dădea corp la corp într'o îmbulzeală în care manevrarea unei arme era practic imposibilă. Bieţii jandarmi făceau eforturi disperate pentru a executa comanda primită, însă cartuşele le scăpau pe jos, fiind călcate în picioare de mulţimea aglomerată în acest spaţiu redus. La un moment dat am zărit printre capetele jandarmilor pe acela al Căpitanului Stamate, secretarul poliţiei. Acesta se aflase undeva

pe aproape, de unde asistase la desfășurarea «bătăliei». Convingându-se de rezultatul dezastruos pe care îl produsese ordinul pentru încărcarea armelor, se hotărîse să se aventureze până pe coridorul cu buciuc, pentru a ne ruga să ne liniștim, că el, Căpitanul Stamate, ne garantează, pe cuvântul lui (!?), că nu ni se va face «niciun rău», că vom fi puși imediat în libertate, etc. Dar cine mai asculta, în circumstanțele date, la cuvintele lui? Singur Mitu Banea i-a răspuns, strigându-i:

—Pe noi nu ne mai duci *cu máia*, d-le Căpitan! De aci ori ieșim cu toții ori rămânem cu toții!

Căpitanul Stamate cred că nu l-a mai putut auzi, căci fusese luat deja de valul celor două grupe beligerante și strivit de perete. Îi sărise pălăria depe cap, pe care înzadar căuta s'o ridice de jos. Câteva secunde mai târziu, am zărit-o sub bocancii unui jandarm, stâlcită și deformată.

Datorită apariției Căpitanului Stamate, a intervenit un moment de neatenție și nehotărîre în rândul jandarmilor.

—Acum e momentul, leilor, cu toții la dormitor!

Strigătul fusese al lui Ion Banea. Ne-am repezit atunci cu toții, care depe unde se afla, reușind să pătrundem printre jandarmi, cari n'au mai oferit rezistență, și să ajungem la scara ce ducea la etaj. Fiind unul dintre primii cari am ajuns la etaj, am strigat ca să mă audă ceilalți:

—Camarazi, cu toții la un loc, în primul dormitor!

După ce ne-am convins de prezența tuturora în dormitor (era acela în care dormeam eu și care era ceva mai încăpător decât celălalt), am rupt din patul comun, cu ajutorul lui Ilarie Buzdughină, o scândură mai lungă, pe care am înțepenit-o apoi în ușa dormitorului, care se deschidea înspre înăuntru, așa ca să nu mai poată fi deschisă din afară, depe coridor. Spre o mai mare siguranță, trei dintre noi au rămas de planton, călare pe scândură, pentru a o înțepeni cât mai bine în cazul în care s'ar fi încercat din afară o intrare cu forța. Cu alte cuvinte: ne-am baricadat în dormitor.

Planul autorităților fusese de a izola sau, la nevoie, de a smulge cu forța din mijlocul nostru pe cei doi comandanți

şi a-i închide într'o celulă separată. Pe noi, ceştialalţi, vroiau să ne oblige a semna o declaraţie, prin care urma să ne desolidarizăm de Căpitan şi de Legiune, renegându-ne întreg trecutul legionar. In schimbul acestei declaraţii şi drept recompensă, urma să fim puşi pe picior liber. Dar planul autorităţilor eşuase. Reuşisem să-l dejucăm. Se punea doar întrebarea: dar de aci înainte ce va urma?

Datorită incidentului cu jandarmii precum şi faptului că ne baricadasem în dormitor, am rămas fără mâncarea de amiazi, ceeace însă nu ne-a incomodat căţuşi de puţin, căci aveam destulă merinde, aşa că nu mai eram avizaţi la ciorba chioară pe care ne-o servea închisoarea. Şi-apoi, celor mai mulţi ne cam pierise pofta de mâncare. Din fericire, niciunul dintre noi nu era rănit; depe urma încăierării cu jandarmii, ne alesesem doar cu vânătăi şi uşoare sgârieturi. Astfel, înarmaţi cu răbdare, ne-am pus pe aşteptate. Unii comentau cele petrecute, alţii făceau pronosticuri la cele ce se vor mai întâmpla de aci înainte.

Răbdarea nu ne-a fost pusă la prea lungă încercare. Pe coridor au răsunat nişte paşi grei. Cineva a încercat apoi să deschidă uşa. Natural, fără rezultat. O voce —nu mai ştiu dacă a fost a secretarului de poliţie sau a şefului siguranţei— ne-a strigat să deschidem. N'am răspuns şi, bine înţeles, n'am deschis. Apoi s'a încercat forţarea uşei. Dar cei trei băieţi de planton, la care s'au mai adăugat alţi doi legionari, o propteau sdravăn cu scândura patului. Cei depe coridor au văzut în curând că eforturile lor sunt inutile. I-am auzit apoi îndepărtându-se.

Vreo zece minute mai târziu —era pela orele două şi un sfert după masă— ni s'a părut că auzim o uşoară mişcare pe coridor. Cineva se apropia cu paşi tiptil. Apoi am văzut deschizându-se vizeta din uşe, în cadrul ei apărând ţeava unei puşti sau a unui revolver. Mai mult n'am putut vedea, căci în clipa următoare dormitorul a răsunat de o bubuitură puternică.

Prima noastră reacţiune a fost de a ne culca la pământ,

căutând acoperire, căci credeam că se trage în noi pentru a ne ucide. Dar o aruncătură de ochi spre uşe ne-a convins că vizeta era acum din nou închisă. In acelaşi moment un fâsâit curios mi-a ajuns la urechi, părea că vine de jos, depe duşumele, iar învăţătorul Micu a strigat: «Sunt gaze băieţi! Au tras în noi cu gaz lacrimogen!»...

N'a fost nevoie să ne-o spună, căci începusem deja să simţim efectul, nu numai la ochi, dar şi în nări. A urmat un moment de panică. Câţiva s'au repezit la căldarea cu apă de băut, udându-şi faţa şi ochii cu puţină apă ce ne mai rămăsese. Pe alţii îi apucase tusea şi strănutul. Savu Pitaru ne-a atras atenţia să nu ne mai umezim ochii, căci apa intensifică usturimea.

—Atenţie, camarazi, uşa!

Intr'adevăr, cineva încerca din nou la uşe, dar băieţii de planton nu-şi părăsiseră nicio clipă postul. In timp ce cu o mână îşi apărau ochii, nasul şi gura cu câte-o batistă, de bine de rău, de gazele ce umpluseră între timp întreg dormitorul, cu cealaltă mână şi cu un picior, apăsau vârtos pe scândura proptită'n uşe. Totuşi, în câteva rânduri situaţia a devenit ameninţătoare, căci cei ce împingeau din afară —probabil jandarmi— făceau şi ei eforturi apreciabile. Până la urmă însă au trebuit să renunţe.

—Spargeţi geamurile dela fereastră!, a ordonat atunci Ion Banea.

M'am repezit imediat în direcţia ferestrei. I-am ajutat apoi lui Aurel Banţa să se urce pe umerii mei, ca astfel să poată ajunge mai uşor până la fereastra zăbrelită. Cu o bucată de scândură ruptă din priciu, i-a reuşit să spargă geamul. O bucată mai mare de geam, în cădere, m'a lovit cu dunga, rănindu-mi fruntea şi nasul. Momentan n'am simţit aproape nicio durere, aşa că n'am dat atenţie faptului.

Cum gazele lacrimogene, într'o încăpere închisă ermetic, cum era dormitorul nostru, produceau deasemeni un efect extrem de iritant asupra căilor respiratorii, ne-am hotărît ca fiecare din noi, cu rândul, urcând pe umerii altui cama-

rad, să respire un minut, în faţa geamului spart, aierul curat de afară.

Toţi sufeream de o grozavă usturime la ochi; lacrimile ce ne izvorau din abundenţă ne împăienjeneau vederea. Abia mai puteam deschide pleoapele. Insfârşit, cam după vreo oră, am putut să deschidem din nou ochii, cutoatecă usturimea nu cedase încă. Abia în acel moment am descoperit, nu fără uimire, că o seamă de camarazi erau mânjiţi de sânge, unii pe faţă, alţi pe mâini. Pe cămaşa naţională, brodată cu *pui* albaştri, a lui Ion Banea, am văzut deasemenea câteva pete roşii de sânge. Privindu-mi mâinile, am constatat că şi ele erau murdărite de sânge. Pe haină şi pe pantaloni, la fel se puteau observa pete ruginii. Ce s'o fi întâmplat mă întrebam? Dar în acelaşi moment îl văd pe Sivu Rott, fixându-mă cu ochii mari şi îngroziţi de parcă ar fi văzut vreo stafie: «Camarade şef (*), eşti rănit...?!»

Imediat m'am văzut înconjurat de camarazi, cari mă priveau cu toţii îngrijoraţi, întrebându-mă ce mi s'a întâmplat. Nicolae Mândreanu mi-a întins o oglindă de buzunar, în care, privind cu greu printre pleoapele umflate, mi-am zărit propria faţă, mâzgălită de sânge. Pornind dela rădăcina nasului şi urcând aproape până la mijlocul frunţii, se vedea o dungă groasă, de culoare roşie-neagră: era tăietura —acoperită acum de o crustă de sânge închegat— pe care mi-o cauzase cu vreo oră înainte acea sticlă de geam ce-mi căzuse în cap. In învălmăşala ce domnise atunci, nu dădusem atenţie rănii. Fără să-mi dau seama m'am mânjit pe mine şi apoi pe toţi camarazii cu care venisem în contact cu sângele ce se scursese

---

(*) Pe acea vreme —1932-34— pentru majoritatea legionarilor sibieni, eram «camaradul-şef». Comandantul legionar Ion Banea, spre exemplu, era «Domnu' Banea», iar Văcăreşteanul Corneliu Georgescu (înaintat în anul 1935 la gradul de Comandant al Bunei Vestiri), era «Domnu Comandant Georgescu»; Dumitru Banea era pur şi simplu «Mitu».

din rană, după toate semnele, în cantitate destul de mare. Pentruca rana să nu se deschidă cumva, am ascultat sfatul camarazilor, legându-mi fruntea cu o batistă...

Cam pela orele patru, am auzit din nou paşi pe coridor. Era Pompi Mureşan, directorul închisorii, care s'a grăbit să ne asigure pe cuvânt de onoare că a venit singur, că jandarmii şi poliţia au părăsit de mult închisoarea.

Cu precauţiile cuvenite, am întredeschis uşa dormitorului, şi, convingându-ne că era într'adevăr singur, l-am invitat să intre. Dar aierul infectat de gaz, ca şi aspectul nostru, l-au făcut să dea un pas înapoi. Cu glas bâlbâit ne-a spus că preferă să rămână pe coridor. A încercat apoi să ne explice că el n'a ştiut nimic de cele puse la cale de poliţie, că e complet inocent că abia acum, sosind din oraş, a aflat de ceeace s'a petrecut în absenţa sa şi că va merge chiar acum să raporteze «cazul» primului procuror.

Vedeam că se preface, că minte, dar pe de altă parte ştiam că nu ne este duşman. Minţea din laşitate, el însuşi fiind îngrozit de metodele folosite de poliţie, sub noua cârmuire liberală. Tremura să nu-şi piardă postul, pe care reuşise să-l ocupe nu de mult timp, datorită «sfinţilor dela Ierusalim». Ne-a dat speranţe că vom fi eliberaţi în curând, asigurându-ne că ne stă la dispoziţie în cazul că am avea nevoie de ceva, etc. Apoi a plecat. Dar după scurt timp s'a reîntors să ne «invite» ca să luăm parte la serviciul divin ce se va oficia pentru totalitatea deţinuţilor, în capela închisorii, cu prilejul Ajunului de Crăciun. După o scurtă consfătuire între noi, i-am răspuns că acceptăm «invitaţia».

In acest timp —dupăcum am aflat mai târziu— în oraş circulau fel de fel de svonuri în legătură cu cele petrecute în penitenciar. Printre altele se afirma că am fi provocat o rebeliune, iar poliţia a fost nevoită să tragă în noi. Svonul cel mai răspândit era însă acela pe care însăşi Siguranţa îl lansase şi anume că autorităţile ar fi ordonat eliberarea legionarilor arestaţi, dar aceştia s'au baricadat în celule, refuzând a părăsi închisoarea (!).

Când am intrat, cam o oră mai târziu, în vasta sală ce servea de Capelă a penitenciarului, atât privirile preoților —reprezentând trei confesiuni diferite— cât mai ales ale invitaților oficiali și ale propriilor pușcăriași de drept comun, prezenți în Capelă, s'au îndreptat uimite și în același timp speriate și întrebătoare spre noi. Un murmur a străbătut apoi Capela: «Legionarii...!».

In halul în care ne găseam, mânjiți de sânge, cu ochii înroșiți și umflați, eu însumi cu fruntea înfășurată cu o batistă albă, fără îndoială am lăsat o profundă impresie în întreaga asistență.

Ignorând privirile celor din jurul nostru, am îngenunchiat și ne-am rugat Celui Nou Născut, Fiul lui Dumnezeu, ca să ne miluiască pe noi păcătoșii și să ne ajute să scăpăm din această prigoană, iar dacă voința Tatălui Ceresc va fi alta, să ne ajute să îndurăm cu bărbăție toate la câte vom mai fi supuși de aci înainte. Ne-am rugat pentru Neamul nostru oropsit și nedreptățit de cârmuire, pentru sănătatea Căpitanului și pentru biruința Legiunii. Apoi, cum nu putea fi mai firesc în astfel de clipe, ne-am lăsat purtați pe aripile gândului spre casele noastre, la dragii noștri. Ca și mine, nu mă îndoiesc, că și camarazii mei s'au lăsat furați de amintiri din trecut, retrăind alte ajunuri de Crăciun, pline de lumină, pace și fericire, petrecute în casa părintească, în mijlocul familiei...

Scurt, înainte de a începe împărțirea darurilor între deținuți, a trebuit să părăsim Capela. Intorși în celulă, ne-am așezat tăcuți pe marginea patului de scânduri; fiecare părea cufundat în propriile lui gânduri. Cei cari sufereau sufletește mai mult, erau camarazii noștri țărani.

—Fain Crăciun avem anul ăsta fraților...».

Observația aceasta, plină de ironie seacă, a fost a lui Ion Mândreanu. Ea a avut totuși darul de a descreți unele frunți și a împrăștia melancolia ce ne cuprinsese, mai ales după ce Mitu Banea a găsit cu cale să mai adauge: «Dupăcum vedeți, ai naibii am fost și bine am mai ajuns...».

Când mai puțin ne-am fi așteptat —să fi fost pela orele

opt şi jumătate seara— ni s'a adus vestea că vom fi puşi în libertate. Bine înţeles, bucuria noastră a fost mare, mai ales ţăranii noştri erau cum nu se poate mai fericiţi că vor putea petrece Sfintele Sărbători acasă. Totuşi, caşicând ne-am fi înţeles de mai înainte, ne-am reţinut cu toţii de a ne manifesta bucuria prin semne exterioare. Faţă de temnicerii noştri —mici şi mai mari— ne-am prefăcut că nu suntem deloc surprinşi, caşicând am fi fost de mai înainte siguri de eliberarea noastră.

Ni s'a spus să coborîm pe rând în biroul prim-gardianului, unde ni se vor face formele de eliberare.

In micul birou, în afară de directorul închisorii, am dat cu ochii de însuşi chestorul Poliţiei, Nicolae Stefănescu. Acesta ne-a ţinut un «logos» despre spiritul de comprehensiune al autorităţilor, despre Crăciun, ca sărbătoare a păcii şi la sfârşit despre obligaţia noastră de a iscăli fiecare o... *declaraţie,* fără de care nu ne poate pune în libertate.

Toţi, fără excepţie şi fără a ne fi înteles în prealabil, am refuzat a iscăli orice fel de declaraţie, preferând să rămânem în închisoare. Simţisem că această condiţie de ultimă oră ce ne-o puneau nu era decât o nouă încercare de a ne umili, de a ne compromite în faţa propriei noastre conştiinţe, forţându-ne a face *mea culpa,* a ne desolidariza de Căpitan şi cine ştie ce încă. Un al şaselea simţ ne spunea că de data aceasta, cu sau fără declaraţie, vor trebui să ne elibereze.

Aşa a şi fost. Văzând că nu cedăm, au cedat până la urmă ei.

Fiindu-le însă teamă că odată liberi, am putea porni cu toţii în coloană de marş spre oraş, cântând cântece legionare, nu ne-au dat drumul decât pe rând, câte unul sau câte doi, obligându-ne a merge pe cel mai scurt drum direct acasă. Spre mai mare siguranţă, au comandat, pe cheltuiala poliţiei, mai multe maşini de piaţă, cu cari am fost duşi până în faţa porţii caselor noastre. Bădia Corneliu Georgescu, care locuia în Miercurea Sibiului, adică la aproape 40 km. de oraşul Sibiu,

cu greu ar fi putut găsi la acea oră târzie vreun mijloc de transport pentru a ajunge, încă în aceeaşi seară, acasă. Aşa că dintre noi toţi, cu siguranţă a fost dânsul cel mai bucuros de a fi forţat să se servească de taxiul oferit de poliţie.

VI. DIN INCHISOARE IN INCHISOARE

LA ARAD

In zorii zilei de 30 Decembrie 1933, am fost trezit de niște sgomote neobișnuite. Smuls din cel mai adânc somn, așa, dintr'odată, mi-a trebuit cel puțin un minut ca să-mi dau seama că nu mă aflam acasă, in Sibiu, ci în Arad, în locuința tatălui meu. Incă buimac de somn, m'am dumirit totuși că sgomotul care mă trezise venea din camera vecină, provocat fiind de puternice bătăi în ușa ce da spre antreu.

Când, însfârșit, mi-am găsit papucii și am ieșit in sufragerie, l-am văzut pe tata, care, în fată ușii, tocmai întreba, cu glas răgușit și indignat:

—Cine e...?

—Vă rog deschideți imediat, e poliția!

—???...

Un sfert de oră mai târziu părăseam locuința, încadrat de doi polițiști în civil. Nu putuseră să-mi arate niciun ordin scris nici să-mi explice pentru care motiv anume eram arestat. Aveau pur și simplu ordinul de a mă conduce imediat la Poliție. Atât și nimic mai mult. Protestele și amenințările tatii, bine înteles, nu i-au împiedecat de a-și duce la îndeplinire misiunea.

Ajuns la Poliție, am aflat dela un comisar că arestarea mea se datora unei comunicări telefonice sosite dela Sibiu în cursul nopții, și anume din partea a însuși Prefectului Județului, Dr. Nicolae Regman. Fusesem căutat mai întâiu

în Sibiu, la locuinţa mea din strada Tribunei —o parte din aceste amănunte le-am aflat însă abia mai târziu— unde unul dintre vecini ar fi declarat că m'a văzut în ziua de Crăciun părăsind locuinţa cu un geamantan în mână. Nimeni însă nu putuse spune încotro plecasem. A intervenit atunci perspicacitatea Prefectului Regman. Dupăcum se pare, acesta petrecuse o noapte albă, conlucrând cu poliţia la arestarea legionarilor. El ştia că tata era director al Camerei Agricole din Arad. Astfel, în ce alt loc puteam călători, şi încă în chiar prima zi de Crăciun, dacă nu la Arad, la tatăl meu...? La Arad, în schimb, eram necunoscut de poliţie, încât dacă n'ar fi intervenit denunţul Prefectului Regman, aş fi putut scăpa de data aceasta nearestat. Dar se vede că de ceeace îţi este scris, nu poţi scăpa...

In timp ce-mi lua datele personale, l-am întrebat pe comisar, cu toată delicateţea, dacă aş putea vedea mandatul de arestare emis împotriva mea, pentru a lua cunoştinţă de motivele deţinerii mele, devremece nu mă simt cu nimic vinovat.

—Domnule Comisar, sunt absolut sigur, cum de altfel sunteţi şi Dv., că nu am înfrânt nicio lege penală în vigoare. Dacă nu există niciun mandat de arestare împotriva mea, nu mă puteţi deţine, iar dacă cu toate acestea mă deţineţi, înseamnă că sunteţi Dv. cel care înfrângeţi legea.

Ştiam din experienţa mea de până acum că toată această pledoarie a mea nu va conduce la nimic. Am ţinut totuşi să-i atrag atenţia acestui comisar de poliţie, pe care îl vedeam pentru prima dată în viaţa mea, asupra ilegalităţii pe care o comitea, «din ordin», desigur.

Reuşisem, într'adevăr, să-l las oarecum zăpăcit. Mi-a răspuns într'un chip evasiv şi confus. A invocat ordinul primit dela mai marii lui. A recunoscut că un mandat de arestare nu există, cel puţin nu unul scris şi semnat.

Totuşi, cu prilejul schimbului de cuvinte avut cu comisarul de poliţie, am aflat cel puţin, şi însfârşit, mobilul arestării mele ilegale, şi anume: împuşcarea pe peronul gării Sinaia

a prim-ministrului I. G. Duca de către trei legionari ai Gărzii de Fier!... La auzul acestei ştiri m'am simţit străbătut de un fior. Să fie adevărat? Sau era vorba de unul din acele trucuri folosite de poliţie, cu cine ştie ce scopuri obscure? Totuşi, faptul nu-mi părea deloc exclus. Disolvarea Gărzii de Fier în plină campanie electorală, asasinarea fără nicio vină a studentului Virgil Teodorescu, a plugarului Bălăianu şi a altor legionari (despre uciderea lui Sterie Ciumeti, Toader Toma, etc., nu ştiam încă nimic la acea oră) nu puteau rămânea fără de urmări. Duca se angajase a distruge Garda de Fier şi a răspunde cu gloanţe la revendicările drepte, însufleţite de cel mai pur patriotism, ale tineretului român naţionalist. Ilegalităţile şi actele de barbarie ale guvernului Duca atinseseră o graniţă, dincolo de care, o reacţiune violentă din sânul poporului, din partea unei întregi generaţii, schingiuită şi călcată în picioare, îmi părea posibilă, devremece era perfect explicabilă... Cu mintea şi sufletul răvăşit de cele auzite, am părăsit, câteva minute mai târziu Poliţia, condus sub escortă la închisoarea din localitate.

Penitenciarul oraşului Arad, pe care îl vedeam acum pentru prima dată, e o clădire veche, cu ziduri groase şi înegrite de vreme, situată la marginea unui parc mare, ce se întinde pe malul drept al Mureşului. Când am trecut prin poarta închisorii, mi-am adus aminte de cuvintele lui Niculae Strugariu: «De intrat intri uşor, dar de *ieşit* e mai greu».

Dupăce am fost despuiat de tot ce aveam prin buzunare, inclusiv de şireturile de ghete, am fost vârit într'o celulă individuală, tocmai la ultimul etaj al închisorii. După mine, uşa grea de stejar cu ţinte de fier s'a închis apoi cu un sgomot surd. Am căutat să-mi adun gândurile. Nu-mi venea să cred că după abia cinci zile petrecute în libertate, mă găseam din nou «după gratii». Mi-am rotit apoi privirea prin celulă: un pat de fier cu saltea de paie şi o pătură veche şi sdrenţoasă; un scaun fără spetează şi... nelipsitul hârdău. Atât. Dealtminteri acesta era mobilierul mai tuturor celulelor individuale. Ridicându-mi privirea spre ferestruţa zăbrelită, prin

care se zărea un petec din cerul mohorât de iarnă, am observat că una din gratiile verticale lipsea, iar gratia următoare era ușor îndoită. Probabil opera vreunui deținut, ce-a stat cândva în această celulă și a încercat să evadeze. Cine știe, poate i-o fi reușit, căci deschizătura astfel obținută, permitea, de fapt, unui om nu prea corpolent a se strecura printr'insa. Rămânea doar întrebarea: ce i-o fi folosit respectivului candidat la evadare toate acestea, din moment ce se afla la cel mai de sus etaj al închisorii?... La această întrebare mi-a răspuns, la vreo săptămână mai târziu, unul din gardienii din schimbul de noapte, singurul, dealtfel, cu care mai putusem schimba câte-o vorbă. Dar asupra acestui fapt voiu reveni ceva mai târziu.

In celulă domnea un frig pătrunzător. Incălzirea părea a se face în acest penitenciar printr'un calorifer central. Cel puțin așa am putut deduce după cele două tuburi ce treceau prin celulă dealungul peretelui opus întrării. Deocamdată însă tuburile erau reci ca ghiața. Către seară însă, punând din nou mâna pe tub, am simțit că începuse a se încălzi. Dar această încălzire, cum am putut constata încurând, nu era decât simbolică. Celula continua să rămână rece, obligându-mă la exerciții fizice, pe cari le făceam din jumătate în jumătate de oră, pentru a nu mă întoiegi de frig. Noaptea însă frigul devenea insuportabil. Pătura cu care mă acopeream avea o gaură enormă la mijloc, așa că, oricum mă învârteam, genunchii rămâneau mereu descoperiți. Un alt amănunt extrem de supărător îl constituia prezența, zi și noapte, la un metru de căpătâiul patului, a hârdăului cu mirosu-i pestilențial. Eram abia la a doua închisoare prin care îmi fusese sorocit să trec, așa că nu ajunsesem încă a mă «familiariza» cu toate marile și micile mizerii rezervate unui deținut. Este adevărat că legea asigură deținuților politici un regim și tratament deosebit de cel al deținuților de drept comun. Legea!... Dar legea, aveam impresia, că dela o vreme încoace există doar pentru a fi călcată. Cei chemați s'o vegheze și să-i asigure aplicarea, ei înșiși o înfrângeau. Noi, legionarii, decând am

păşit în arena publică, am avut la fiecare pas prilejul de-a constata —pe propria noastră piele— ce înseamnă «legalitate» într'un regim aşa zis democratic. Noi, aproape toţi, încă nu văzusem alte ţări, nu ştiam că în alte părţi ale lumii, ca spre exemplu în Anglia ori în Suedia, democraţia era cu totul altceva. In această ordine de idei, am păstrat în amintire o conversaţie avută, în iarna lui 1932, cu maiorul de jandarmi Buzescu, în timp ce mă aflam arestat la Legiunea de Jandarmi din Sibiu. Iată ceeace i-am răspuns eu atunci cu privire la democraţia dela noi: «Noi, tineretul de astăzi, ştim ce este democraţia din cele ce am învăţat în orele de educaţie civică, la şcoală. Unii o mai ştim şi din cărţi şi reviste pe care le-am citit în particular. Dar la fel cum nu poţi să-ţi formezi o idee despre gustul unei prăjituri, citindu-i reţeta într'o carte de bucate, tot aşa nici noi n'am simţit «gustul» democraţiei decât dupăce ne-am întâlnit cu ea pe teren, adică după prima campanie electorală la care am luat parte; din cele ce am auzit, văzut şi trăit până în clipa despuierii scrutinului. Mărturisesc sincer: gustul prăjiturii —vroiam să zic, al democraţiei— nu ne-a plăcut niciunuia dintre noi. Tineretul din generaţia mea, împreună cu mine, răspunde: dacă *aceasta* este democraţia, noi mărturisim cinstit şi deschis: o detestăm. Ea este ca un măr frumos la aspect, dar când am muşcat din el, ne-am frânt dinţii şi ne-a durut stomacul...».

Incă din prima seară atenţia mi-a fost atrasă de nişte sunete curioase. Incepuseră cam pela ora zece. Era un zăngănit metalic ce se repeta la intervale mai mult sau mai puţin regulate. Mi-am dat imediat seama că vin dela calorifer: era telefonul deţinuţilor, probabil în alfabetul Morse. Deoarece cunoşteam acest alfabet, am ascultat atent, încercând să descifrez diversele «mesagii», dar n'am reuşit decât în foarte mică parte. Cuvintele descifrate nu aveau nicio legătură între ele. Cum aceste transmisiuni, «via calorifer», nu puteau emana decât dela puşcăriaşi de drept comun, deci, pentru mine lipsite de interes, am renunţat să le mai ascult. Eram sigur că în închisoare se aflau şi alţi legionari, nu eram eu singurul.

Dar cum puteam să aflu, şi mai ales, cum puteam să intru în contact cu ei, din moment ce eram, aşa zicând, ţinut la secret...?

In fine, după două zile, am fost scos din celulă pentru a lua parte la «plimbarea» de zece minute din curtea penitenciarului. Deţinuţii erau obligaţi să execute această plimbare în pas încet, păstrând între ei o distanţă de doi metri. Astfel, dispuşi în monom, dădeam ocol curţii închisorii, situată între clădirea principală şi zidul împrejmuitor, înalt de circa patru metri. La această plimbare, la care de aci înainte a trebuit să particip în fiecare zi, era strict interzis să vorbeşti cu vecinul din faţă şi din spate. Incă din prima zi de plimbare am încercat să descopăr cari dintre deţinuţi ar putea fi legionari. După o atentă examinare a tuturor celor prezenţi, am ajuns la concluzia că majoritatea —cutoatecă unii nu purtau costume vărgate— nu puteau fi decât deţinuţi de drept comun. Cel mult doi sau trei mi-au părut că ar putea fi deţinuţi politici, adică legionari. Nu cunoscusem însă până atunci niciun legionar arădean, aşa că nu aveam posibilitatea de a-i identifica decât conducându-mă după instinct. Intr'adevăr, pe doi dintre cei pe care ii bănuisem a fi legionari, i-am revăzut şi recunoscut un an mai târziu, când am ajutat la organizarea garnizoanei Arad. Tot atunci am aflat că ceilalţi legionari arestaţi, cu prilejul atentatului din gara Sinaia, fuseseră ţinuţi într'un dormitor comun, eu fiind singurul deţinut în celulă individuală.

Faptul că am fost obligat a sta în celulă de unul singur, în fond, nu m'a incomodat deloc. Incepusem să notez zilele prin mici linii pe cari le sgâriam pe peretele celulii cu un nasture ce-mi căzuse dela haină. Unicul tovarăş de celulă mi-a fost un şoricel, care îşi făcea apariţia în mod regulat la un anumit interval de timp după ora stingerii. Venea să-şi ronţăe raţia de pâine uscată ce i-o aşezam în fiecare seară la piciorul patului. Dealtminteri, zilele treceau extrem de încet. Ce m'a chinuit mai mult, a fost frigul: încurând am început să tuşesc şi să simt dureri în regiunea rinichilor.

Intr'o seară, gardianul de noapte s'a încumetat să zăbovească în celula mea mai mult decât îi era permis, cu care prilej mi-a istorisit, pe scurt, povestea acelui drug ce lipsea din fereastra celulei.

Celula în care mă aflam (al cărei număr nu mi-l mai amintesc, dar care îmi pare a fi fost 81 sau 101) avea un bogat trecut «istoric». Ea a adăpostit o seamă de răufăcători «celebri». Ultimul care a stat într'însa a fost vestitul bandit Oprea, despre a cărui fapte de haiducie am avut prilejul să aflăm la timpul său din ziare. El a fost acela care a tăiat —nu se ştie cu ce— acea zăbrea din ferestruţa celulei, reuşind să evadeze într'o noapte cu ceaţă. Din geamul celulei sărise —fusese un adevărat salto mortale— pe acoperişul aripei administrative ce avea un etaj mai puţin decât clădirea închisorii propriuzise, iar de aci, folosindu-se de paratrăznet, a reuşit să coboare pe partea exterioară a zidului, aterizând deadreptul în parcul orăşenesc ce se întinde până în apropierea Mureşului. A trecut apoi înnot Mureşul. Fuga lui n'a fost descoperită decât în dimineaţa următoare. Nu mult în urma evadării, o poteră de jandarmi i-a descoperit ascunzişul din pădure. Fusese trădat de o fostă ibovnică. Refuzând să se predea şi răspunzând cu focuri de armă la somaţia jandarmilor, a căzut până la urmă ciuruit de gloanţele acestora...

Intr'o zi —o fi fost cam a zecea de când mă găseam în închisoare— mi s'a comunicat că am dreptul să citesc o carte sau o broşură din biblioteca închisorii. Aruncându-mi privirea pe lista de cărţi adusă de gardian, spre marea mea surprindere descopăr o broşură intitulată «Din minunile Arhanghelului Mihail». Am însemnat-o pe listă cu o cruciuliţă, iar în după masa aceleiaşi zile am şi primit-o. Imi amintesc că am rămas profund impresionat de cele citite în această broşură şi, în acelaşi timp, reconfortat sufleteşte. In rugăciunea-mi obişnuită dinainte de culcare, m'am rugat de-aci înainte şi Lui, Patronului şi Protectorului Legiunii, pentruca să ne ajute să scăpăm din această prigoană, şi'n frunte cu Căpitanul, să ne putem duce la împlinire misiunea ce ne-am luat-o faţă

de Dumnezeu și Neam. Zilele următoare m'am gândit mult la Căpitan. Nu mai știam de mult timp nimic despre el. Doamne, de nu i s'ar fi intâmplat nimic rău! In aceste momente grele prin care treceam, fără el, Legiunea, asemeni unei corăbii fără cârmă, n'ar fi putut rezista mult timp furtunii, putând fi înghițită de valurile ucigătoare care o înconjurau din toate părțile... Eram sigur că la aceeași oră cu mine, sute și mii de legionari depe întreg cuprinsul țării, din nenumărate închisori, ridicau rugăciuni pentru viața și sănătatea Căpitanului...

Starea sănătății mele începuse să se înrăutățească. Căpătasem acum o bronșită, iar când tușeam, simțeam o durere ascuțită în partea din dreapta a pieptului. M'au apucat apoi un fel de frisoane. Incepuse febra. Din bătăile pulsului mi-am dat seama că aveam peste 38 de grade. Am cerut să fiu dus la medicul închisorii. Dar cererea mea n'a avut niciun rezultat. Totuși cineva din administrația închisorii, precum și șeful gardienilor din schimbul de noapte —no să-l uit— mi-au fost binevoitori, ajutându-mă în felul și în măsura în care le-a fost posibil.

Eforturile depuse de tatăl meu pentru a putea intra în contact cu mine sau cel puțin de a-mi trimite pachete cu alimente, n'au dus, mult timp, la niciun rezultat. Toate încercările au dat greș, deși îmi închipuiu că nu a lăsat nicio cale neincercată. Dar dupăce m'am îmbolnăvit, însuși gardianul-șef de secție mi-a adus într'o seară un termos cu ceaiu fierbinte cu rom și un pachet cu prăjituri, ce-i fuseseră predate de tatăl sau sora mea. Aflaseră, într'un fel sau altul, că eram bolnav.

Insfârșit, după o zi sau două, aflu că ar fi sosit un procuror dela Tribunal, pentru a face inspecția închisorii. Am insistat să mi se permită să vorbesc cu el. Trecând mai bine de o oră fără să primesc niciun răspuns, am transmis prin gardianul de serviciu direcțiunii închisorii că, din acel moment, mă declar în greva foamei. Motivul: deși grav bolnav, cu febră înaltă —foarte probabil atacat de pneumonie—

imi este refuzată orice asistență medicală, iar acum, când un membru al Parchetului se găsește aci, în inspecție, la fel mi se refuză de a vorbi cu el, deși —afirmam eu, fără să o știu— scopul vizitei sale este tocmai de a vedea în ce condiții trăesc deținuții. N'a trecut mult și gardianul s'a reintors aducându-mi o foaie de hârtie, toc și cerneală, zicând că trebue să fac o cerere scrisă. Am repetat în această cerere cele reclamate verbal.

Intretimp sosise ora prânzului. Am refuzat a atinge mâncarea, o ciorbă de varză, cu o bucățică de carne la mijloc. Insfârșit, după masă, spre marea mea surprindere, a venit un gardian cu ordinul să mă conducă la cancelaria închisorii. Intr'adevăr, am fost primit de procuror într'unul din birourile penitenciarului. Era singur în birou. Dela început i-am spus că n'am venit pentru a reclama împotriva arestării mele ilegale, deoarece sunt convins că n'ar duce la niciun rezultat, ci ca să apelez la spiritul său de umanitate. Că sunt bolnav de-atâtea zile, fără să primesc nicio îngrijire medicală, zăcând într'o celulă friguroasă, având o singură pătură subțire și găurită și că cer să fiu dus la infirmerie sau la un spital, căci sunt cu febră și abia mă țin pe picioare. Procurorul, un bărbat tânăr cu trăsături simpatice, vădit impresionat de aspectul meu— slab, galben și tremurând de friguri—, mi-a promis că va lua imediat măsurile necesare pentru ca să-mi fie dată îngrijirea medicală de care, nu se îndoește, am nevoie într'adevăr...

A doua zi am fost internat în Spitalul Public Orășenesc. Aceasta, datorită faptului că în infirmeria închisorii nu era niciun pat liber și, nu mai puțin, datorită intervențiilor făcute de tata, care era serios îngrijorat de sănătatea mea.

Dormitorul în care am fost repartizat, avea —dacă bine îmi aduc aminte— patru paturi, două fiind deja ocupate. Al meu era primul pe dreapta, imediat lângă ușe. Incă în aceeași zi am fost minuțios examinat de medicul secției și am primit două injecții. După câte am înțeles, aveam un început de pleurită.

Scurt dupăce am intrat în spital, am fost din nou pus sub pază: un gardian public, înarmat cu revolver şi vână de bou, s'a instalat pe un scaun lângă patul meu. Timp de aproape două săptămâni cât am stat la spital, am fost păzit zi şi noapte fără întrerupere. S'au perindat astfel prin faţa patului meu în total 13 poliţişti, la început schimbul având loc din patru în patru ore, iar mai târziu, după fiecare şase ore. Administraţia Spitalului invocând motive de ordin higienic şi psihologic, a insistat ca postul de pază dinlăuntrul dormitorului să fie strămutat în afara lui, adică pe coridor. Gardianul putea tot atât de bine sta pe un scaun aşezat chiar lângă uşe, însă afară, pe culuar, căci, la urma urmei, nu se putea presupune că bolnavul din patul nr. 1 (adică eu) va părăsi spitalul pe fereastră, sărind dela etajul întâiu! Bolnavii din paturile vecine —între cari unul în stare gravă— erau vădit impresionaţi de prezenţa în dormitor a unui poliţist înarmat, fiind, în afară de aceasta, treziţi din somn sau conturbaţi în liniştea de care aveau nevoie, de fiecare dată când avea loc schimbul. Nu ştiu care vor fi fost argumentele aduse de poliţie în sprijinul necesităţii de a menţinea paza la însuşi căpătâiul patului meu, cert este că aministraţia spitalului a cedat, consimţind până la urmă ca poliţistul să rămână înăuntrul dormitorului. Dealtfel, am avut impresia că din acel moment atât infirmierele cât şi cei doi medici ai secţiei (dintre care unul era o femeie, o unguroaică), se uitau la mine într'un mod foarte ciudat. Se părea că mă considerau drept un răufăcător de cea mai rea speţă, din moment ce eram păzit cu atâta străşnicie. Toţi îmi evitau privirea şi se fereau a intra în vorbă cu mine. Din fericire, această situaţie anormală şi penibilă n'a durat mult. Deja după câteva zile lucrurile s'au schimbat complet. Se vede că între timp aflaseră cine şi ce sunt şi pentru cari anume motive mă găseam sub pază poliţienească.

Directorul spitalului era un anumit Dr. Pescaru, care, dupăcum am aflat mai târziu, îl cunoştea personal atât pe tata cât şi pe unchiul meu, medicul. Multumită lui am fost reţinut

în spital peste timpul strict necesar. La repetatele încercări ale poliției de a mă scoate din spital, doctorul Pescaru s'a opus categoric.

Mâncarea servită în spital era excelentă. In afară de aceasta, seria de injecții de calciu și cacodilat de sodiu ce mi-au fost administrate, cât și acel «dolce far niente» la care am fost obligat «volens nolens» timp de aproape două săptămâni, au avut darul de a mă reface mai repede decât sperasem. Pot spune că timpul petrecut în spitalul din Arad a fost pentru mine o adevărată binefacere cerească. Pe lângă faptul că mi-am putut recupera sănătatea, am avut totodată prilejul de a mă odihni și întrema după toate mizeriile câte le îndurasem dela 10 Decembrie încoace. A fost o așa zisă «haltă de ajustare» între două etape grele, un popas îngăduit de Providență, pentru a mă putea prepara din punct de vedere fizic pentru cele ce mă așteptau de aci înainte.

Un alt rezultat pozitiv al șederii mele în spitalul din Arad a fost convertirea la legionarism a 9 din cei 13 gardieni de poliție câți au șezut cu schimbul pe scaunul din fața patului meu. Mărturisesc că începutul n'a fost deloc ușor. Mi-a trebuit mai multe zile până să reușesc a crea o punte de contact sufletesc cu «cerberii» mei. Aveam în fața mea oameni simpli, aproape fără nicio cultură, cei mai mulți dintre ei venind din mediul rural. Totuși, cu excepția câtorva, mi-am dat seama că majoritatea erau oameni de omenie. Odată câștigată încrederea lor, misiunea ce mi-o luasem n'a mai întâmpinat niciun fel de greutate. Pe aceia dintre ei pe cari dela început i-am simțit ca fiind pământ pietros și neroditor pentru sămânța ce intenționam să le-o strecor în suflet, i-am lăsat deoparte. Cu atât mai mare mi-au fost bucuria și satisfacția văzând efectele pozitive produse de povestirile mele despre persoana Căpitanului și rosturile Legiunii în viața neamului nostru la aceia pe cari mi-i alesesem de discipoli. N'am să uit cuvintele unuia dintre ei —un bărbat de vreo 30 de ani, însurat cu doi copii— care, într'o dimineață, schimbând pe un coleg al lui, cunoscut de toți ca taciturn și mo-

rocânos, mi-a declarat fără niciun înconjur: «Vă spun drept, domnule student, mi-a fost tare teamă că nu-mi mai vine rândul la schimb ca să-mi puteți povesti de ispravă cum a scăpat domnul Zelea Codreanu din închisoarea dela Văcărești»...

Astfel, timpul petrecut în spitalul dela Arad mi-a rămas în amintire —oricât de paradoxal s'ar părea— ca o poiană luminoasă în întunerecul pădurii de mizerii prin care m'a purtat destinul dela data desființării Gărzii de Fier de către guvernul lui I. G. Duca. Totuși, ca să fiu sincer, a fost o zi în care nu m'am simțit bine: ziua în care bolnavul din patul vecin cu al meu, un om la vreo 50 de ani, s'a svârcolit ceasuri la rând, luptând disperat cu moartea, care, până la urmă, totuși l-a biruit, punând capăt chinurilor sale trupești și —cine știe— poate și celor sufletești. Deasemeni, m'a nemulțumit faptul de a nu fi putut primi nicio vizită din partea a lor mei. N'am putut pricepe această interdicție pusă de poliție...

Insfârșit, într'o zi —cam în timpul amiezii, dacă nu mă'nșel— au apărut doi polițiști în civil, somându-mă să mă îmbrac imediat, căci trebue să merg la poliție pentru a da o declarație. Infirmiera, care auzise conversația și care sufletește era total de partea mea, a alergat imediat să avizeze direcțiunea. In timp ce pertractam cu polițiștii, a sosit unul dintre medicii de serviciu care le-a spus, într'un ton ferm și categoric, că sub niciun motiv nu poate admite ieșirea mea din spital. S'a încins o lungă discuție între medic și cei doi polițiști. Totuși, la sfârșit, medicul a trebuit să cedeze, lăsându-se convins de cuvintele polițiștilor că nu era vorba decât de o declarație pe care urma s'o dau la poliție, așa că, în cel mult o oră, puteam fi înapoi, la spital.

In ce mă privea, mă găseam într'o mare încurcătură, și anume: în dimineața acelei zile —prevăzând apropierea orei în care va trebui să părăsesc spitalul— dădusem la reparat unica pereche de ghete cu care venisem dela Sibiu, așa că îmi era imposibil să merg la Poliție în ciorapi. Uitasem că sub

pat aveam o pereche de şoşoni. Dar poliţiştilor nu le-a scăpat acest fapt. M'au invitat a incălţa şoşonii şi a-i urma imediat. Ce-mi mai rămânea să fac...? Dealtfel erau atât de convingători in afirmaţia lor că, in cel mult o oră, puteam fi inapoi la spital incât pentru prima şi ultima dată am crezut in cuvântul unor poliţişti. Bine inţeles, am rămas până la urmă amarnic inşelat! La acea oră nu-mi putea trece prin minte că aşa, în ciorapi şi şoşoni, nu mult după aceea, îmi voiu face intrarea în cazematele masmorei Jilava!

Ajunşi la poliţie, am fost dus în faţa unui comisar care, fără multe ocoluri, mi-a adus la cunoştinţă că peste o jumătate de oră urma să părăsesc oraşul. Dece şi incotro? Aceasta, deocamdată, nu-mi putea spune. Mi-a mai spus că avea ordin să-mi pună cătuşe la mâini şi lanţuri la picioare, deoarece aceasta era condiţia pusă de jandarmerie, în sarcina căreia fusese dată escortarea mea până la locul de destinaţie. Am protestat imediat împotriva unui astfel de tratament. Din moment ce nu am comis niciun fapt penal, nu puteam fi pus in lanţuri ca un tâlhar de rând. Spre marea mea surpriză, comisarul a început să se scuze, spunând că habar n'are ce anume fapt mi se impută, aşa că nu poate judeca dacă aceste măsuri de siguranţă pe care, conform cu ordinul primit, e nevoit să le execute sunt sau nu sunt justificate. In tot cazul, din informaţiile pe care le deţine, rezultă că aş fi un element periculos, iar dacă voiu scăpa cumva de sub escortă toată răspunderea ar cădea asupra lui... In acel moment, discuţia noastră a fost intreruptă de intrarea unui poliţist în civil care aplecându-se asupra mesei de scris a comisarului, i-a vorbit ceva în şoaptă, ce anume n'am putut înţelege. Dupăce a plecat din birou, comisarul mi s'a adresat din nou, cu următoarele cuvinte:

—Iată, am putea face eventual o excepţie în cazul d-tale: în loc să te trimitem escortat de jandarmi, ai putea fi condus la destinaţie de poliţiştii noştri. Dar noi nu avem personal disponibil.

A tăcut apoi câteva clipe, în care timp a răsfoit într'un dosar. Apoi şi-a ridicat din nou privirea spre mine:

—Dacă îmi dai cuvântul d-tale că nu vei încerca să fugi, aş putea da delegaţie unui agent de-al nostru pentru a te însoti...

—Domnule comisar, i-am răspuns, pentru numele lui Dumnezeu, vă întreb: pentruce şi unde să fug? N'am comis nicio crimă, aşa că n'am niciun motiv ca să fug! Am toată certitudinea că odată ajuns în faţa oricărui judecător, voiu fi pus imediat în libertate. Ce rost ar avea să fug? Fuge doar acela care se simte vinovat şi se teme de o judecată dreaptă...

După câteva secunde de gândire, în care timp făcuse nişte încercări de echilibristică cu un creion depe masă, comisarul m'a privit îndelung, iar apoi a exclamat:

—Bine, te cred. Dar trebue să-mi dai cuvântul de onoare...

A trebuit să semnez o declaraţie «pe cuvânt de onoare» că nu o să fug de sub escortă. Odată semnată declaraţia, Comisarul a dat ordin să fie chemat un oarecare agent. Abia pronunţat ordinul, l-a contramandat, caşicând s'ar fi răsgândit brusc, adresându-se din nou mie:

—Cred că e mai bine să schimbăm textul declaraţiei...

L-am privit întrebător. In timp ce scotea dintr'un sertar o nouă coală de hârtie, mi-a spus:

—Vei declara acelaşi lucru, însă de astădată vei scrie «pe cuvânt de legionar» sau poate cuvântul de legionar nu vrei să ni-l dai...?

Cu greu mi-am putut reţine un zâmbet când i-am răspuns că eu nu fac nicio deosebire între cuvântul de onoare şi cel de legionar. Odată ce-mi dau cuvântul, înţeleg să-l respect. Totuşi comisarul a ţinut de bine să adauge în declaraţie «şi pe cuvânt de legionar».

Insfârşit am fost dat în primire unui agent în civil, pe nume Bugnaru sau Bugneru, nu mai ţin minte cu precisie. Acesta mi-a spus că trebue să mai aştept vreo cinci minute, căci n'au fost încă iscălite foile de drum. Am înţeles atunci că era vorba de o călătorie cu trenul. Mi-am dat seama că

nu puteam porni la un drum despre care nu știam nici unde duce nici cât timp va dura, așa, fără niciun ban în buzunar. M'am hotărît să fac o încercare, spunându-i agentului Bugneru cele ce gândeam și cerându-i permisiunea de a telefona acasă, surorei mele. Acesta a dat din cap și s'a dus să-l întrebe pe comisar. Insfârșit, mi s'a permis să telefonez. La telefon a răspuns chiar sora mea. I-am spus că peste câteva minute voiu trece prin Strada Gheorghe Popa și că o rog să-mi iasă în cale și să-mi aducă ceva bani, căci sunt nevoit să părăsesc orașul. Mai mult nu-i pot spune deocamdată... După câteva minute părăseam Poliția, sub paza agentului Bugneru.

In Strada Gheorghe Popa, în fața clădirii cu Nr. 4, sora mea mă aștepta deja. Mi-a înmânat câteva bancnote mototolite și un pachețel cu sandviciuri. Plângea. Am îmbrățișat-o, căutând s'o încurajez. Nu i-am putut spune decât strictul necesar, pentru a-l putea orienta și pe tata. Agentul dădea zor să pornim ca să nu pierdem trenul. Din această clipă, timp de aproape o lună de zile ai mei n'au mai știut nimic despre mine...

Abia în gară, la ștampilarea foilor de drum, agentul Bugneru a catadixit să-mi spună că porneam spre Timișoara. Dece tocmai la Timișoara...? Nu găseam niciun răspuns la această întrebare.

Ajunși în Timișoara, am mers la un ghișeu. N'am putut înțelege cuvintele schimbate între agent și funcționarul ceferist dela ghișeu. Dar deastădată agentul Bugneru s'a arătat mai comunicativ, căci mi-a spus:

—Proximul tren spre *Lugoj* pleacă abia peste vreo patru ore...

—Așa, va să zică plecăm spre Lugoj! Rămânea deschisă întrebarea: dar dela Lugoj, încotro vom pleca oare...?

Incepuseră să-mi înghețe picioarele goale în șoșoni. Preferam să fac un drum prin zăpadă, decât să stau pe loc, în sala de așteptare, timp de patru ore. I-am propus agentului să mergem în oraș, să luăm undeva un ceaiu fierbinte și să

mâncăm ceva. Agentului Bugneru i-a plăcut ideea, concordând cu propunerea mea.

IN LUGOJ

Cam pela orele zece seara am pornit spre Lugoj. Vagonul de clasa a treia, în care călătoream, era din fericire încălzit. Am profitat de ocazie pentru a-mi usca ciorapii la calorifer. Imi intrase zăpadă în şoşoni şi picioarele îmi îngheţaseră de frig şi umezeală. Acum abia îmi dădeam seama ce înseamnă să nu ai ghete în picioare.

Agentul Bugneru, sub paza căruia călătoream spre un destin necunoscut, nu era deloc vorbăreţ. Totuşi, la un moment dat, am simţit că începuse să prindă puţină încredere în mine. M'am convins că taciturnitatea lui nu era din născare, ci una impusă. Era poliţist. Cu cât vorbea mai puţin, cu atât mai bine. Singurul lucru interesant pe care l-am putut afla dela acest agent a fost următorul: că la Poliţia Arad fusesem semnalat ca un element periculos, motivat prin faptul că eram (?) şeful Echipei Morţii (!). Când mi-a spus, am râs şi am căutat să-i dau toate explicaţiile cuvenite în legătură cu echipa morţii. Mi-a făcut impresia că a rămas convins de adevărul spuselor mele, ca şi de faptul că guvernul prezenta poporului în mod voit o imagine falsă despre Garda de Fier, în scopul de a o face odioasă şi vrednică de dispreţul lumii cumsecade...

La un moment dat, nemai având ce vorbi, am aţipit amândoi. Intr'un târziu m'am trezit din cauza unui sgâlţâit al vagonului. Trenul tocmai oprise într'o staţie. Am aruncat o privire spre agentul care şedea pe banca din faţa mea: dormea butuc. M'am uitat afară, pe geam. Privirea mi-a căzut întâiu pe un ceas mare luminat, ce atârna deasupra peronului gării în care tocmai intrasem. Era ora 12, miezul nopţii. Un alt lucru ce mi-a atras atenţia a fost un lung şir de gardieni publici, unii dintre ei înarmaţi cu carabine, cari se gă-

seau pe peronul gării, cu faţa spre trenul cu care sosisem. Neştiind în ce gară ne aflăm, am întrebat pe un pasager.

«E Lugojul, domnule».

Repede l-am trezit pe agentul Bugneru, ceeace n'a fost tocmai uşor, căci omul dormea buştean. Când a înţeles că sosisem în Lugoj, a sărit ca fript.

În timp pe coboram din tren, l-am întrebat ce s'o fi întâmplat oare de au adus atâţia sergenţi pe peron? Nu ştiu, zău, poate aşteaptă trecerea vreunui tren ministerial, şi-a dat cu părerea agentul. Dealtminteri părea desorientat, neştiind încotro trebuia s'o apucăm. Eu am rămas în faţa scării vagonului, iar el s'a dus să vorbească cu un ins în civil, despre care se putea bănui că e un agent de poliţie. Din discuţia ce a urmat între ei, am înţeles că vorbeau de mine, căci din când în când priveau în direcţia în care mă aflam. Agentul Bugneru mi-a făcut un semn, iar apoi am fost condus la Comisariatul gării, care se afla la extremitatea peronului, pe dreapta. Aci am fost primit de comisarul Popescu, şeful poliţiei gării, care, după ce a ascultat «raportul» verbal al agentului în civil, cu care vorbise Bugneru pe peron, raport făcut cu voce scăzută, încât n'am putut înţelege nimic, a dat ordin să fie retraşi imediat gardienii depe peronul gării. După cum am putut afla câteva minute mai târziu dela gardianul care m'a condus la închisoarea din localitate, acel detaşament de poliţişti fusese comandat la gară din cauza mea, care, potrivit unei informaţii primită la Poliţie, urma să sosesc cu un tren de noapte, împreună cu alţi trei «gardişti» periculoşi din Echipa Morţii (!).

Înainte de a pleca agentul Bugneru —cu care de bine— de rău mă împrietenisem puţin— l-am rugat să comunice familiei mele, când va sosi la Arad, locul în care mă găsesc acum; altfel îmi vor pierde urma cu totului tot. Fără să-mi promită, mi-a spus că va încerca să-mi îndeplinească această dorinţă. Câteva luni în urmă am avut prilejul să mă conving că nu mi-a îndeplinit-o.

Nu ştiu cum se face că o seamă de amănunte importante

mi s'au șters din memorie, în timp ce altele, irelevante, ca spre exemplu, marșul dela gară până la penitenciar, prin orașul cufundat în întunericul și tăcerea acelei nopți de iarnă, mi-au rămas atât de vii în minte de par'că s'ar fi petrecut ieri. Acest marș n'a durat, cred, mai mult de zece minute, dar mie, nu știu dece, mi-a părut o veșnicie. Mi-aduc aminte că pe ulițele pietruite zăpada dispăruse complet; se vede că în Lugoj nu ninsese în ultimul timp. Îmi sună par'că și astăzi în urechi ecoul sinistru trezit în liniștea nopții de bocănitul ghetelor cu ținte ale gardianului care mă însoțea. Pe întreg parcursul drumului n'am întâlnit țipenie de om. Aruncam din când în când o privire în jur: clădiri sumbre, posomorâte, învăluite în tăcere de mormânt, ce păreau că mă urmăresc cu priviri dușmănoase și batjocoritoare din geamurile lor mici, lipsite de lumină. M'am simțit deodată cuprins de o senzație ciudată de singurătate și de părăsire. Lugojul îmi era complet străin —un oraș în care călcam pentru prima oară, în care nu aveam niciun cunoscut, nicio adresă. În minte îmi apărură din nou acele întrebări la care nu găseam niciun răspuns: ce-or fi având de gând cu mine? Dela arestarea mea, în dimineața zile de 30 Decembrie, am fost ținut mereu izolat. Nu m'aș fi mirat dacă m'ar fi transferat la închisoarea din Sibiu, dar la Lugoj...? Cine știe, poate vroiau cu tot dinadinsul să mi se piardă urma... Dar, dece...?

Abia ziua următoare —în liniștea și singurătatea celor patru pereți ai celulei— am reușit să-mi rânduesc puțin gândurile, ajugând până la urmă să găsesc, cel puțin în parte, o explicație și un răspuns la întrebările cari mă chinuiau. Într'adevăr, dela gardianul care mă excortase la penitenciar, deși la fel de taciturn ca și toți ceilalți polițiști, aflasem totuși un lucru ce acum îmi părea destul de important, și anume cauza prezenței pe peronul gării a acelei mulțimi de gardieni. Aceasta venea să confirme cele auzite dela agentul Bugneriu: eram considerat «șeful echipei morții»! Numai asta putea fi. Faptul avea, în fond, o explicație destul de simplă: cam de un an și mai bine, numele meu era des pro-

nunțat de legionari în legătură cu «echipa morții», dat fiind că eram autorul marșului cu același nume, cântat pe acea vreme de aproape întreaga suflare legionară. Datorită unei confuzii sau răstălmăciri tendențioase, poliția mă «avansase» la gradul de șef al acestei echipe, despre care, acea anumită presă din strada Sărindar, în totală necunoștință de cauză, în schimb însă neîntrecută în fantezie, când era vorba de a lovi în mișcarea legionară sau în Căpitan, răspândise cele mai abracadabrante versiuni, menite a lăsa cu părul măciucă pe cei dispuși a le da crezare. Era dela sine înțeles că față de «șeful» acestei înfricoșătoare unități de luptă a Gărzii de Fier, care, potrivit cu cele ce s'au putut citi în paginile ziarului «Dimineața», avea «ordin de a ucide pe oricine i s'ar fi pus în cale», poliția avea datoria să ia toate măsurile de siguranță. Astfel, spre exemplu, în gara Lugoj, în învălmășala ce adeseori domnește pe peron, se putea prea ușor ca elemente «gardiste» să-i vină într'ajutor acestui periculos cap al echipei morții, ajutându-i să evadeze de sub escortă. În lumina acestor considerații, precauțiunile luate de păzitorii ordinei publice păreau perfect normale și explicabile. Mai puțin explicabil, în virtutea acestei logici, apărea, dimpotrivă, comportamentul comisarului de poliție din Arad, care, încrezându-se în «cuvântul de legionar» pe care i l-a dat acest «periculos» element al Gărzii de Fier, a renunțat de a-l pune în lanțuri și a-l preda, «spre cele legale», jandarmilor. Noroc —pentru comisarul de poliție, bine înțeles— că amănuntul acesta n'a ajuns la urechile Sărindarului...

∴

În penitenciarul din Lugoj m'am bucurat din nou de favoarea de a fi «găzduit» într'o celulă de unul singur. Drept vorbind, n'a fost o celulă propriu zisă, ci o hărăbaie de dormitor cu douăzeci de paturi. Așa că am putut să-mi aleg care pat am vrut. Dar frigul care domnea pe aici era cu mult mai ascuțit decât cel pe care l-am trăit în mica celulă la Arad.

Nu-i vorbă, o sobă exista, și anume una zidită în perete, menită a fi servită din afară, depe coridor. Dar punând mâna pe ea, am simțit imediat că era rece ca ghiața. Deaceea, mare mi-a fost bucuria, când chiar în prima seară, cam pela orele 6 sau 7, am auzit cum cineva, afară pe coridor, moscorodea pela sobă, iar câteva minute în urmă, duduit de flăcări și trosnetul lemnelor. După un sfert de oră însă, sgomotul din sobă a amuțit complet. Focul se stinsese, iar soba era tot atât de rece ca și la început. In a doua seară, lucrurile s'au petrecut la fel; la fel și în zilele ce-au urmat. Explicația era simplă, mi-a dat-o «ordonanța» dela acel etaj, un condamnat de drept comun: în lipsă de lemne, erau folosite crengi și frunze uscate ce se adunau în cursul zilei, știu eu depe unde.

O altă amintire din închisoarea Lugojului, neplăcută și totuși hazlie, este felul cum mi-am scrântit o mână, fapt petrecut în prima dimineață, în timp ce luam ceaiul. Mi se adusese ceaiul într'o cupă de tinichea ruginită, împreună cu un fel de turtă, cred că era din făină neagră amestecată cu tărâțe. Turta era mucezită pe alocuri și era grea și vârtoasă ca un bolovan. Toate încercările de a mușca din această «pituță», ori de a o frânge cu degetele, au fost zadarnice. Dar foamea m'a făcut să găsesc până la urmă o ieșire din acest impas. Folosind rama patului de fier ca suport și cuțit, am încercat să despic în două turta, apăsând cu ambele mâini, din toată puterea. Experiența s'a soldat cu un rezultat neprevăzut și într'adevăr lamentabil: mi-am dislocat pulsul mânei, încât timp de câteva săptămâni nu am mai putut să mă servesc de mâna stângă. Noroc că a fost cea stângă!...

Intr'o seară (cred că a fost a doua dela sosirea mea în Lugoj), am auzit niște bătăi ușoare în ușe. M'am apropiat încet, ascultând cu atenție. Bătăile s'au repetat. Cineva depe coridor a întredeschis vizeta, n'am putut vedea decât o mână, care încerca să se strecoare prin deschizătura vizetei; în mână strălucea ceva de culoare albă, iar o voce necunoscută mi-a șoptit: «M'au trimis domnii gela șelula... (?) să vă pre-

dau țădula asta și să scrieți pe ea de șele șe vă'ntrebă. Dacă n'aveți plivas, vă dau eu...».

Am despăturat repede bilețelul, al cărui conținut, scris cu creionul, era următorul: «Cine ești camarade? De unde vii? Răspunde imediat prin aducător». Nu-mi mai amintesc decât de aceste cuvinte și de faptul că în josul biletului figurau câteva nume, dintre care am reținut doar următoarele: *Horia Sima, Traian Borobaru*. Dar știu bine că au mai fost și alte nume. Toate îmi erau cunoscute, dar, personal, nu cunoșteam la acea dată pe niciunul dintre acești legionari bănățeni. Am scris în grabă pe dosul biletului, cu mucul de creion, pe care mi l-a împrumutat mesagerul: «Nicu Iancu-Sibiu. Viu dela Arad». Inainte de a închide vizeta, misteriosul mesager, în care l-am ghicit pe deținutul însărcinat cu făcutul curățeniei și al focului în sobele celulelor, mi-a mai șoptit: «Domnii gela șelula (?) is lejionari ca și d-voastră».

In aceeași seară, ceva mai târziu, același mesager mi-a predat, prin vizetă, un pachețel. Invăluite într'o bucată de hârtie mototolită, am găsit: un ou fiert și cinci țigări «Regale». Un gest de camaraderie care m'a impresionat și mi-a adus o rază de lumină în suflet. Știam deacum că nu eram singurul legionar între zidurile acestei închisori. Undeva, într'o celulă pe aproape, se aflau alți șase sau șapte camarazi, legionari din Banat... Dar în acele clipe nu bănuiam că, peste scurt timp, aveam să fac, împreună cu ei, o lungă călătorie cu trenul...

In închisoarea din Lugoj n'am stat decât un scurt timp. Nu-mi mai amintesc numărul zilelor. Știu însă că într'o zi, scurt înainte de a fi scos din această închisoare, pentru a fi dus într'alta, au fost aduși în dormitorul meu doi legionari: *Gheorghe Frățilă și Traian Hedeș*, ambii din județul Arad. Pe primul îl cunoșteam după nume, din povestirile altor camarazi. Cine nu auzise de Gheorghe Frățilă, acel inimos țăran din comuna Măderat, unul dintre primii ostași ai Legiunii în județul Arad? Mi-a rămas aievea în amintire, cu mustața lui lungă și rară, de culoare blond-castanie, îmbră-

cât în cămaşe ţărănească, de prin partea locului, vârită însă în nădragi; fiind iarnă, purta un pieptar de piele de miel, iar pe deasupra un «recăl» de culoare închisă. Din povestiri mi-l închipuiserm mare şi puternic. Dar nici vorbă: era un omuleţ slăbuţ, de statură mijlocie, mai mult mic decât mare, dar de o nemaipomenită energie şi vioiciune. Un om care nu cunoştea ce e frica, din care cauză a avut des de furcă cu jandarmii. În anii ce-au urmat am avut prilejul să-l cunosc mai bine, ba l-am şi vizitat, în comuna Măderat, pe care între timp o transformase într'un vast cuib legionar. Vârsta lui Gheorghe Frăţilă era greu de ghicit. În tot cazul nu mai era dintre cei tineri —cred că pe vremea aceea o fi avut către patruzeci de ani.

În acea seară am stat de vorbă până târziu. Mi-au povestit peripeţiile prin care trecuseră până să ajungă în Lugoj. Fuseseră bătuţi de jandarmi şi duşi legaţi cu lanţuri, din post în post — prin zăpadă şi ger— până la Arad. Din cauza frigului şi a celorlalte mizerii îndurate, camaradul Hedeş a dat mai târziu în tuberculoză...

Într'o dimineaţă am fost anunţaţi de gardian ca să ne pregătim, căci vom pleca la drum. La auzul acestei veşti, ne-am uitat întrebători unul la altul, fără a scoate un cuvânt. Numai *bădia* Frăţilă a găsit de cuviinţă să-i răspundă gardianului: «Şe să nie pregăcim, că şei în ladă îi şi pă noi!»

După câteva minute, am coborît dela etajul în care ne găseam, fiind conduşi la poarta cea mare a închisorii. Sub bolta intrării aşteptă o camionetă neagră, *duba!*

Între timp fură aduşi şi ceilalţi legionari, adică grupul de camarazi bănăţeni cari ocupaseră o celulă în acelaşi etaj cu noi, dar pe cari până acum nu reuşisem să-i vedem.

N'am apucat să-i privesc decât în mod fugar, căci ni s'a ordonat să urcăm în *dubă*. Dintre toţi, unul singur mi-a reţinut atenţia o clipă în plus, datorită, probabil, fizionomiei sale, care mi s'a întipărit instantaneu în minte. Era un tânăr de statură mijlocie, cu frunte înaltă şi trăsături marcante, a cărui privire, oarecum visătoare, păruse aţintită spre un

punct în depărtare, cașicând nu l-ar fi interesat cele ce se petreceau în jur. *Era Horia Sima*, dar aceasta am aflat-o abia o jumătate de oră mai târziu, după ce am coborît din dubă.

Înlăuntrul dubei domnea o beznă completă, încât nu ne puteam vedea unul pe altul. După ce s'a pus în mișcare mașina, numai știu care dintre camarazi și-a lipit fața de crăpăturile orizontale din peretele camionetei, destinate aerisirii interioare, încercând astfel a privi în afară, pentru a ne orienta apoi în ce direcție suntem transportați. Încercarea a fost zadarnică. Acele mici crăpături pentru aerisire erau oblice, așa că nu permiteau decât o foarte redusă vedere în jos, spre pământ. Am încercat și eu să privesc printr'o astfel de crăpătură, dar n'am văzut decât o fâșie subțire din pavajul străzii prin care treceam. Totuși un alt camarad, care cunoștea orașul, orientându-se după cârmiturile făcute de mașină, a ghicit cam încotro eram duși. La un moment dat ne-a comunicat cu glas scăzut: «Frații lor, ne găsim în drum spre gară!» După cum ne-am putut convinge încurând, omul a avut dreptate...

Undeva, pe o linie de triaj, am fost îmbarcați într'un vagon de clasa a treia, iar paza noastră a fost preluată de câțiva jandarmi înarmați până în dinți.

După o bucată de vreme, vagonul nostru a fost manevrat pe o altă linie și agățat la un tren personal, a cărui destinație am putut-o citi pe tăblița fixată pe unul din vagoane: *Piatra Olt-București*.

Între timp avurăm în fine ocazia de a ne cunoaște unul cu altul și de a ne strânge cu toții mâinile. Astfel l-am cunoscut pe profesorul *Horia Sima*, fără a bănui, bine înțeles, că mă aflam în fața celui predestinat a lua într'o zi conducerea Mișcării Legionare.

Dela această primă întâlnire a mea cu actualul șef al Mișcării, aveau să treacă șase ani până îl voiu întâlni din nou, de astădată la Sibiu, în casa unei familii simpatizante, unde, împreună cu alți legionari, venisem în cel mai desă-

vârşit secret, pentru a ne întâni cu *Comandantul*. Aci, în această casă primitoare din strada Tribunei, am luat împreună masa, am ţinut o consfătuire, în cursul căreia Comandantul ne-a expus planul acţiunii, la executarea căreia urma să pornim încurând. Fusese în vara anului 1940.

Ceilalţi camarazi bănăţeni cu care venisem împreună în dubă, erau: Traian Borobaru, Vinţan, Ion Ghinda şi încă un camarad sau chiar doi, al căror nume nu mi le mai amintesc.

Pe aceştia aveam să-i revăd din nou, abia în anul 1938, în lagărul dela Vaslui, unde am stat în acelaşi dormitor cu grupul bănăţenilor...

In decursul călătoriei spre Bucureşti, am aflat câte ceva din cele ce se mai petrecuseră în timpul în care mă perindasem din închisoare în închisoare, lipsit de orice informaţii. Noutăţi triste, despre care nu avusesem de unde să aflu până acum. Astfel, despre asasinarea lui Sterie Ciumeti, casierul Legiunii, a lui Toader Toma din Tecuci şi despre schingiuirea până la moarte a plugarului Negrea, din Severin. Se făcuseră arestări masive în întreaga ţară, aşa că aproape întreaga Legiune se găsea la închisoare. Până şi profesorul Nae Ionescu ar fi fost arestat... Căpitanul însă, după cât se ştie, continuă a fi liber. Toate eforturile depuse de poliţie pentru a-l găsi şi a-l aresta, n'au dus până acum la niciun rezultat... Aşa că pe lângă atâtea ştiri rele cari m'au revoltat şi întristat, am fost fericit să pot auzi că —deocamdată cel puţin— Căpitanul era la adăpost de primejdie.

Dacă nu mă înşală memoria, pe parcursul drumului a mai fost ataşat la trenul nostru încă un vagon cu legionari arestaţi. Imi pare că chiar în vagonul nostru au mai fost urcaţi câţiva legionari, aduşi de prin alte închisori. Intr'adevăr, făcea impresia că întreaga suflare legionară fusese adunată pentru a fi transportată la Bucureşti. Ce planuri drăceşti o mai fi urzind guvernul liberal? In tot cazul atmosfera continua încărcată, prevestind zile grele pentru noi toţi...

LA JILAVA

Ajunşi la Bucureşti, am fost transportaţi imediat la Consiliul de Răsboiu. Aci am fost introduşi intr'o sală mare; cred că era o sală de şedinţe, care însă in acele momente, imi părea mai degrabă o sală de aşteptare de clasa a treia. Am găsit aci o sumedenie de legionari, tineri şi bătrâni, din toate păturile sociale, unii cu bagaje pe cari şedeau, alţii fără, ca şi mine. Eu, cel puţin, aveam un palton, dar, intre tinerii pe cari i-am intâlnit aci, am văzut destui cari n'aveau decât un singur veston pe ei. Işi trăseseră in sus gulerul hainei, iar unii, in loc de şal, işi legaseră o batistă in jurul gâtului. Fuseseră ridicaţi dela casele lor şi duşi la poliţie fără să li se fi ingăduit a mai imbrăca altceva decât ceeace aveau pe ei. Acesta pe timp de iarnă la o temperatură intre 5 şi 10 grade sub zero! Se putea vedea cu câtă câinie procedaseră autorităţile poliţieneşti.

Printre camarazii prezenţi am intâlnit câţiva vechi cunoscuţi şi cum aci nu ne era interzis de a vorbi unul cu altul, am putut afla odiseea prin care trecuse fiecare. In multe locuri, mai ales pe unde arestările şi percheziţiile fuseseră executate de jandarmi, mulţi dintre legionari, ba chiar şi membri familiilor lor, au fost maltrataţi şi schingiuiţi. Aproape pretutindeni jandarmii sosiseră in toiul nopţii, iar unde nu li s'a deschis imediat, au pătruns in casele oamenilor prin spargerea uşilor.

Despre suferinţele indurate in noaptea de 9 spre 10 Decembrie 1933, de mii şi mii de legionari, bărbaţi şi femei, bătrâni şi tineri, ba in unele cazuri chiar şi de copii, s'ar putea scrie volume intregi. Guvernul procedase «*cu toată străşnicia*», aşa dupăcum promisese I. G. Duca. Evreii şi masonii işi frecau mâinile cu rânjete de satisfacţie, in timp ce ţara, pălmuită şi umilită de inşişi conducătorii ei, plângea şi sângera in tăcere. Cinci legionari asasinaţi fără absolut nicio vină... Picătură cu picătură, paharul s'a umplut. In noaptea de 29 spre 30 Decembrie, a venit pedeapsa. Duca, din ordinul

căruia fusese deslănţuită sălbateca prigoană, cade fulgerat de mâna legionarului *Nicolae Constantinescu*.

Moartea unui om nu poate aduce bucurie în inima nimănui. Cu toate acestea nu se poate nega că o mare parte din popor a răsuflat uşurată. Nu trebue să uităm că faţă de actul de trădare ce se comitea de un guvern impotriva neamului românesc, acestuia îi fusese închisă în chip arbitrar —a priori— orice cale legală prin care s'ar fi putut opune nenorocirii ce i se pregătea. In atari condiţii, orice popor care n'a decăzut până la punctul de a se desinteresa de propriul său destin, va recurge la ultima alternativă ce-i va rămânea: îşi va face singur dreptate...

La executarea misiunii ce şi-a luat-o asupră-şi Nicolae Constantinescu n'a pornit singur; cot la cot şi solidari cu el, au păşit alţi doi tineri hotăriţi a-şi jertfi libertatea pentru tot restul vieţii —sau poate viaţa însăşi—, mânaţi de acelaşi gând: de a statua un exemplu care să rămână ca un grav avertisment pentru toţi aceia care, de aci înainte, ajungând la cârma ţării, s'ar mai încumeta să comită asemenea abuzuri şi fărădelegi.

După împlinirea legământului depus în faţa propriei lor conştiinţe «de-a pedepsi pe vinovat», cei trei legionari n'au fugit de răspundere: toţi trei s'au predat autorităţilor.

Din păcate însă, abuzurile strigătoare la cer comise de guvernul liberal nu s'au oprit, ci, din contră, au continuat, luând forme şi mai grave. Astfel, când Niki Constantinescu, aruncând la picioare arma, s'a predat poliţiei din gara Sinaia, a fost victima celor mai sălbatice maltratări din partea grupului de liberali care îl însoţise pe Duca pe peronul gării. Puţin mai târziu, în timp ce —frânt şi plin de sânge depe urma loviturilor primite— se găsea legat fedeleş, într'una din sălile de aşteptare ale gării, Polizu-Micşuneşti, cumnat al lui Duca, a tras un foc de revolver, prin fereastra sălii, cu intenţia de a-l ucide. Glonţul nu şi-a atins ţinta, rămânând înfipt, la câţiva centimetri, în peretele sălii. In oricare altă ţară pretinsă civilizată, «eroul» Micşuneşti ar fi trebuit să

răspundă în faţa Justiţiei pentru tentativă de omor. In biata noastră ţară democrată românească —pe acea vreme transformată în moşia liberalilor— de vreme ce persoana în cauză era un liberal, faptul a fost *muşamalizat* şi, bine înţeles, ascuns opiniei publice. Deasemeni, puţini români au aflat de torturile la care au fost supuşi Niki Constantinescu şi Doru Belimace în închisoarea din Ploeşti, de faţă fiind prefectul judeţului, Arghiropol, deputatul liberal Bejan, chestorul poliţiei, Şerban, şi alţi corifei locali ai partidului liberal. Instrumentele de tortură, folosite cu acest prilej, lumea *cumsecade* nu le cunoaşte decât cel mult din filme văzute la cinematograf, reproducând grozăviile petrecute în timpul inchiziţiei... Intr'adevăr ar trebui să fi de lemn ca în faţa atâtor nelegiuiri şi bestialităţi —impotriva cărora orice cale de apel îţi este a priori închisă, blocată— să nu răbufneşti biruit de revoltă!...

Niki Constantinescu, Doru Belimace şi Iancu Caranica au intrat şi trăesc în istoria mişcării legionare sub numele de *Nicadorii*. De fapta lor —indiferent de felul în care am judeca-o noi— ei au răspuns deja, în faţa Marelui Judecător. Iar aci, pe pământ, verdictul rămâne pe seama Istoriei...

Nu-mi mai amintesc exact cât timp am stat la Malmaison. Ştiu doar că, la un moment dat, am fost condus într'un mic birou, în care am intrat pe o uşă ce se afla în fundul sălii, pe stânga, şi unde un funcţionar, pe cât îmi amintesc îmbrăcat civil, probabil dela Siguranţă, mi-a luat datele personale. Intr'un colţ al camerei am văzut o grămadă de pachete. Aceste pachete conţineau material «subversiv», confiscat de poliţie cu ocazia percheziţiilor domiciliare făcute legionarilor. Unul din ele —după cum am constatat ceva mai târziu— purta numele meu. Funcţionarul care îmi luase datele personale l-a scos dintre celelalte şi a scris ceva pe el. După forma pachetului am putut ghici că nu conţinea decât hârtii, fără îndoială revistele şi scrisorile ce-mi fuseseră confiscate în noaptea de 9 spre 10 Decembrie, când mă arestaseră la Sibiu. Nici urmă de cutia de tinichea cu dule şi alice

de vânătoare, confiscată odată cu celelalte «piese subversive». Am avut o tresărire de satisfacţie, dar, ca să fiu şi mai sigur, mi-am luat inima'n dinţi, întrebând dacă nu cumva mai există vreun alt pachet cu numele meu. Pentru a justifica întrebarea pusă, am afirmat că mi-ar fi fost confiscate o seamă de cărţi, cari, după cum văd, nu se găsesc în acest pachet. Dar după cum singur am putut să mă conving, într'adevăr, afară de cei cu reviste şi scrisori, alt pachet nu mai exista. Am răsuflat uşurat, întrebându-mă în gând ce mână binevoitoare o fi sustras acea cutie buclucaşe, care, fără îndoială, în circumstanţele date, mi-ar fi putut deveni extrem de supărătoare. Deşi acele cartuşe goale şi pumnul de alice (cari datau din vremea când umblasem la vânătoare şi, din neglijenţă şi uitare, rămăseseră într'un fund de sertar) nu aveau nici în clin nici în mânecă cu activitatea mea de legionar, nu era deloc exclus ca acuzarea, având-le la dispoziţie, să le prezinte ca o probă de «strângere de muniţii», menite a servi «gărzilor de fier» la «răsturnarea ordinei în Stat». Oricât de ridicol şi absurd i-ar suna cuiva această aserţiune, nu trebue uitat că ceeace se urmărea, cu orice preţ şi orice risc, era distrugerea Gărzii de Fier. Pentru atingerea acestui important obiectiv, riscul de a înfrunta ridicolul era unul din cele mai neînsemnate. Iar procurorii —onoare excepţiilor— acuzau *din ordin*, nu din convingerea formată pe baza unor elemente concrete...

In procesul ce ni se pregătea —un proces monstru, fără îndoială— capetele de acuzare cu privire la persoana mea le cunoşteam deja. Cel puţin sub forma în care fuseseră redactate de poliţia din Sibiu. Desigur, ele puteau fi modificate, reformulate, sau chiar abandonate în mod complet de Parchetul Militar. In acele momente însă nu-mi făceam niciun fel de iluzii, considerând ultima alternativă ca foarte puţin probabilă. Capetele de acuzare formulate de poliţie erau, cu aproximaţie, următoarele: 1. «Activitate subversivă», având ca scop «răsturnarea ordinei legale a Statului». Această *vină*, după cum am putut afla mai târziu, fusese imputată,

în mod stereotip, aproape tuturor legionarilor arestați la 10 Decembrie 1933, servind ca bază faptul apartenenței lor la o organizație ea însăși «în înalt grad subversivă» și «primejdioasă siguranței publice». 2. «Instigare la acte de violență și la suprimarea fizică a adversarilor politici». Această acuză îmi era adusă pe baza faptului că eram autorul marșului «Echipa Morții». Al treilea cap de acuzare dispăruse (?), odată cu cutia de «muniții».

Mă opresc aci pentru a semnala nemaipomenita rea credință cu care adversarii și prigonitorii noștri au mistificat și răstălmăcit realitățile oridecâteori li s'a părut că prin aceasta ar putea compromite mișcarea legionară în fața opiniei țării. Astfel au procedat, spre exemplu, când le-a ajuns la urechi că în Garda de Fier ar exista o echipă zisă a morții. Atât presa din Sărindar cât și partidele politice *istorice* și mai puțin istorice, fără a cerceta adevărul (aceasta nici nu-i interesa), s'au grăbit să prezinte «echipa morții», celor dispuși a-i crede, drept o «bandă de ucigași», o «adunătură de elemente scăpătate, cari și-au ales ca profesie crima», etc.

Realitatea —nu cred că e nevoie să mai insist— era cu totul alta. Pentru cititorii acestor amintiri din trecutul legionar cari n'au auzit despre «echipa morții» decât din gura neîmpăcaților dușmani ai mișcării legionare, citez cele scrise de Căpitan în cartea sa «Pentru Legionari»:

> «... În fața obstacolelor, loviturilor, insultelor, uneltirilor, prigoanelor, care ne asaltau de pretutindeni, noi având sentimentul acesta grozav al singurătății, al niciunui ajutor la care să putem alerga, opuneam: *hotărîrea morții*.
>
> «Echipa morții» este expresia acestor stări de suflet ale tineretului legionar din întreaga țară. Ea însemnează hotărîrea acestui tineret de a *primi moartea*. Hotărîrea lui de a merge înainte, trecând prin moarte».

Acesta este adevărul asupra «Echipei Morții», pentru care

stau mărturie miile de morminte legionare presărate pe întreg întinsul ţării româneşti. In faţa jandarmilor, cari ne primeau cu baioneta la armă, gata de atac, sau se pregăteau a ne sfărâma sub lovituri de pat de puşcă, câţi din noi, în poziţie de nemişcare, n'au sfidat primejdia mortală, intonând marşul «Echipei morţii»:

«Cu zâmbetul pe buze
moartea'n faţă o privim,
căci suntem echipa morţii,
ori învingem, ori murim!».

Această hotărîre a generaţiei tinere legionare de a păşi neînfricată înainte, *primind cu seninătate moartea,* şi-a găsit însă cea mai strălucită expresie în Imnul Tinereţii Legionare:

«Moartea numai moartea legionară
Ne este cea mai scumpă nuntă dintre nunţi.
Pentru sfânta cruce, pentru ţară..., etc.».

Dar lumea de pigmei, care ne înconjura ameninţătoare, nu era pe semne capabilă să cuprindă cu mintea şi inima-i închircită de egoism şi ură starea sufletească a acestui tineret —a unei generaţii întregi— hotărîtă a-şi sacrifica viata pentru binele neamului şi viitorul ţării. Pentru această lume era de neînţeles că se poate *muri cu seninătate,* pentru un ideal, pentru o idee...

∴

Dela Malmaison am fost transportat cu un brec poliţienesc, împreună cu alţi camarazi, ale căror nume nu le mai ţin minte, direct la închisoarea Jilava.

Gândurile triste de care m'am simţit copleşit în acele momente mi-au fost încurând spulberate de curentul de aier îngheţat ce-mi şfichiuia obrajii. Cei cari aveau căciuli şi le-au

tras adânc peste urechi. Intr'o maşină deschisă nu e tocmai o plăcere să călătoreşti in timp de iarnă.

Părăsisem oraşul, iar brecul înainta acum peste câmpul înzăpezit. In apropierea fortului Jilava —de fapt invizibil fiind practic clădit sub pământ— a trebuit să trecem prin două sau trei bariere păzite de soldaţi şi cari nu ni s'au deschis decât după ce un subofiţer din escorta noastră a pronunţat cuvenita parolă.

∴

După perchiziţia corporală de rigoare, am fost introduşi printr'o poartă de fier în cazematele subterane ale fortului, fiind imediat repartizaţi pe dormitoare. Mie mi-a fost indicat primul dormitor pe dreapta, dormitorul Nr. 13.

Tin minte că, intrând în dormitorul-cazemată, am rămas câteva clipe pironit pe loc, nedumerit: încăperea în care intrasem era ocupată deja până la refuz, încât nu vedeam cum mi-aş mai putea găsi şi eu un loc in această cutie de sardele. Cum stăteam aşa, nedecis, m'am văzut deodată înconjurat de camarazi; se îmbulzeau cu toţii să-mi strângă mâna, să-mi spună «bun sosit» (!), să mă îmbrăţişeze chiar, deşi pe cei mai mulţi dintre ei nici nu-i cunoşteam. Printre puţinii pe cari îi cunoşteam de mai înainte era şi Comandantul legionar Stelescu. Cred că a fost el care m'a prezentat atunci, cu voce tare, întregului dormitor: «Nicu Iancu dela Sibiu».

Toţi vroiau acum să ştie din ce închisoare veneam, dacă am avut mult de suferit sau dacă ştiam ceva despre soartea cutărui sau cutărui camarad. Le-am povestit tot ce ştiam, aflând la rându-mi din povestirea unuia sau altuia dintre ei, lucruri de cari nu auzisem până acum.

Printre camarazii de dormitor am întâlnit o seamă de băeţi despre care auzisem adeseori vorbindu-se, fără ca drumurile umblate de noi, în slujba aceluiaşi ideal, să se fi încrucişat până acum. Printre aceştia mi-aduc aminte că au fost Gheor-

ghe Vereș, Ion Roth Jelescu, Virgil Rădulescu, Victor Bărbulescu... De altfel e știut că legionarii, indiferent din ce provincie sau oraș al țării ar fi fost, n'au întârziat de a se cunoaște unii cu alții și de a se înfrăți în lupta pentru Legiune și Neam. De aceasta s'au îngrijit în mare parte —desigur, în mod neintenționat— înșeși guvernele cari ne-au prigonit, strângându-ne din când în când în aceeași închisoare. Din acest punct de vedere cred că Jilava 1933-34 a deținut recordul. Mai târziu aceste întâlniri între legionarii din țară s'au putut realiza în propriile noastre tabere de muncă: spre exemplu, în cea dela Carmen Sylva, dela Chintău-Cluj, etc., iar mai către urmă în lagărele de concentrare —de tristă memorie— dela Vaslui sau Miercurea Ciucului. Dacă studenții legionari din diverse provincii ale țării au avut prilejul a se întâlni și a se cunoaște la congresele studențești, adevărat este că acestora și tuturor celorlalți legionari împreună, această ocazie le-a fost dată în închisori, cu prilejul arestărilor în masă...

Pentru ca să-mi creieze și mie un locușor pe patul comun de scânduri, fiecare a cedat câțiva centimetri din propriul lui loc ce-l ocupase până acum și, cum eram destul de subțirel, n'a fost greu să mă acomodez în spațiul astfel economisit. Teorema spațiului aparent ocupat, de fapt, mi-a fost demonstrată abia mai târziu, în alte închisori: «unde nu mai încape niciun ins, încap de fapt trei, iar de *musai*, șase».

Cât am stat la Jilava am dormit —dacă nu mă'nșeală memoria— între Victor Belici (Vâlcea) și un anume Giurgiu, cred că era din Teiuș. Acesta din urmă mi-a cedat o treime din pătura lui, căci eu nu aveam cu ce să mă acopăr noaptea.

A doua zi am avut ocazia să mă întâlnesc cu camarazii din celelalte dormitoare. Cu toată mizeria în care ne găseam, aceste revederi au fost pentru noi o adevărată sărbătoare. Am reîntâlnit aci o sumedenie de camarazi, mai ales moldoveni și ardeleni, printre care unii pe cari îi cunoscusem cu prilejul congresului studențesc ținut în Decembrie 1931, la Sibiu, fără ca drumurile noastre să se mai fi încrucișat de atunci. Deasemeni, câțiva camarazi dela Sibiu. Dar primul

—auzind c'am sosit și eu la Jilava— a venit să mă caute și să mă îmbrățișeze Ion Banea.

Eram toți, fără excepție, plin de păduchi, majoritatea cu aceleași cămăși pe noi cu cari fuseserăm arestați și pe care mulți, timp de o lună sau chiar două, nu avuseseră nicio posibilitate să și le spele. O seamă dintre băieți erau bolnavi, alții răniți sau plini de vânătăi depe urma bătăilor suferite prin beciurile polițiilor sau pela posturile de jandarmi. Știam de acum cu toții că ne așteptă un proces, un proces care, fără îndoială, va avea să întreacă în proporții pe toate prin câte trecusem până aci și din care, datorită presiunii exercitate de guvernul liberal, nimeni nu va ieși achitat. Deci: cele mai sumbre perspective...

—Fiți pe pace, fraților, ce-a fost mai greu a trecut, așa că de acum încolo numai la mai rău ne putem aștepta! În felul acesta ne consola Mitu Banea, cu umorul lui tipic ardelenesc, ironizând situația în care ne găseam.

Cu toate acestea, moralul ce domnea în rândurile legionarilor era de fapt la înălțime. N'am văzut niciun legionar care să se fi plâns de situația în care ajunsese. Din contră: din orice mizerie întâmpinată, din moment ce aceasta se dovedea inevitabilă, se făcea pur și simplu «haz de necaz». Ceeace ne lumina sufletele în situația dată, care într'adevăr nu era una de invidiat, ceeace ne insufla curaj și ne dădea încredere în viitor, era faptul că-l știam pe Căpitan în viață și în libertate. Aflasem că guvernul pusese preț pe capul Căpitanului, că întreg aparatul de Stat intrase în acțiune pentru a-l căuta și a-l aresta. Dar n'a putut fi găsit. Noi înșine nu știam unde se află. În schimb, din sursă demnă de toată încrederea noastră, aveam următoarea știre: «Căpitanul e la loc bun. Nicio grije camarazi!»

∴

Ce ne-a dat de furcă multora dintre noi în închisoarea Jilava, a fost marea umezeală ce domnea pretutindeni în

aceste cazemate de beton armat. In dormitorul nostru se făcea foc într'o sobiță, dar imediat ce se încălzea puțin încăperea, începea să se dezghețe umezeala din ziduri, transformându-se în stropi de apă, ce se prelingeau apoi pe pereți în jos. In așa zisele «dormitoare», domnea o atmosferă asemănătoare cu acea dintr'o spălătorie. Mulți dintre legionari și-au sdruncinat sănătatea în închisoarea Jilava. Eu însumi am contractat un reumatism, de care n'am mai scăpat până în ziua de astăzi. Într'o dimineață m'am trezit cu niște dureri ascuțite la încheietura piciorului drept. Se formase o umflătură extrem de dureroasă la pipăit. După două zile, abia mai puteam umbla; piciorul se umflase cât un butuc. Fără îndoială că la răceala sau reumatismul acut de care sufeream acum, a contribuit în bună parte faptul că fusesem tot timpul fără ghete, numai în ciorapi și șoșoni. De tratat nu mă puteam trata, căci n'aveam cum și cu ce. Când într'o zi aproape n'am mai putut să mă dau jos din pat, am primit, însfârșit, dela infirmeria închisorii câteva... aspirine. Cine știe, poate tocmai aceste aspirine —dacă n'o fi fost cumva masajul ce mi-l făceam singur de vreo trei ori pe zi— mi-au ajutat cel puțin atât ca să pot umbla din nou pe picioare.

Dar câte alte mizerii, mai mari sau mai mărunte, n'am avut de înfruntat în această închisoare de trist renume! Astfel, spre exemplu, într'o bună zi a înghețat apaductul. Una din consecințe a fost că n'am mai avut cu ce să ne spălăm gamelele. Le ștergeam cu bucăți de jurnal, dar cu toate acestea rămâneau grozav de năclăite, de-ți trecea pofta să mai mănânci din ele. A fost Aldea, dacă nu mă înșel, care, într'o după masă, m'a învățat cum să rezolv problema într'un mod mai satisfăcător. Ieșind în curte, a înfipt gamela în zăpadă, trăgându-o apoi afară... aproape curată. A doua zi însă, n'a fost chip să mai găsești locșor cu zăpadă curată.

Un alt amănunt, extrem de penibil și demoralizator pentru noi toți, a fost chestiunea cu closetele. Eram nevoiți să ne facem necesitățile în văzul celorlalți. Mulți au început a suferi din această cauză de constipație. In legătură cu acest

detaliu desagreabil —asupra căruia nu s'ar cuveni să mai insist— am păstrat totuşi, oricât de curios ar suna, şi o amintire plăcută. Intr'o zi, ca în atâtea altele, mă găseam la loc de pândă, aşteptând momentul prielnic, adică momentul în care respectivul local era mai puţin frecventat. Cu acelaşi gând venise însă şi altcineva. Am ezitat un moment, predispus oarecum a-i ceda întâietatea. Atunci respectivul mi s'a adresat: «Mi se pare că şi d-ta suferi de ce sufăr eu...» Era Generalul Cantacuzino-Grănicerul. S'a încins apoi între noi un dialog, în cursul căruia m'am prezentat. «Eu nu-s deloc gingaş, mi-a spus atunci, nu umblu cu marafeturi. Uite, le sufăr pe toate, cu stoicism, alături de voi, dar asta, aici, e o adevărată porcărie... Vedea-i-aş pe cuconii din guvern aci, în locul nostru...» Aşa l-am cunoscut pe general...

Nu m'am sfiit a reda acest moment din episodul «Jilava 1933/34», din cauză că el are darul de a demonstra, în chip elocvent, sadismul practicat de un guvern *democratic*, care, după ce a ordonat să fim bătuţi, schingiuiţi şi întemniţaţi —fără a mai vorbi de cei trimişi pe lumea cealaltă— nu s'a mulţumit cu suferinţele fizice ce ni le-a impus, ci a căutat în acelaşi timp să lovească în moralul nostru, să ne umilească, atentând împotriva demnităţii noastre de fiinţe umane.

Printre amintirile ce le-am păstrat din timpul petrecut la Jilava —din păcate o mare parte a fost înghiţită de negura deceniilor ce s'au scurs de atunci— una însă, de ordin auditiv, sunt sigur că nu există un legionar în viaţă care, trecut prin această închisoare, să n'o fi reţinut până în ziua de astăzi. Mă refer la acel strigăt al sentinelelor instalate pe meterezul fortului, strigăt ce, în liniştea adâncă a nopţilor de iarnă, ne ajungea la urechi, asemeni unui valer prelung şi sinistru:

«Postul număru' unu - bineee!...»
«Postul număru' treisprezece - bineee!...»

Intr'o zi, din ordinul colonelului Izet, comandantul închisorii, sunt avizat printr'un subofiţer din gardă ca să mă pregătesc de plecare. Atât, nicio altă explicaţie.

La auzul acestei veşti, nu ştiu cum, am simţit o furnicătură rece în spinare. Să mă pregătesc de plecare, desigur, nu putea fi vorba de plecare... acasă. Dar unde? Unde vroiau să mă ducă? Şi în ce scop?... Şi dece tocmai pe mine, dintre atâţia legionari cari ne găseam aci, numai pe mine singur?...

In clipa următoare m'am văzut înconjurat de camarazi, curioşi să afle ce anume mi-a comunicat subofiţerul de serviciu. Când le-am spus, cei mai mulţi au rămas tăcuţi, pe *gânduri*. La rândul meu, dorind a pune capăt îndoielilor ce mă rodeau, m'am adresat lui Stelescu, care stătea în acel moment de vorbă cu Ion Caratănase; după privirile ce din când în când le aruncau spre mine, era de dedus că subiectul discuţiei lor eram eu însumi. Când am intrat în vorbă cu ei, m'am convins că nu mă'nşelasem. Părerea amândurora a fost că nu poate fi vorba de nimica grav că, probabil, vor să-mi stoarcă vreo mărturie împotriva vreunuia dintre comandanţii noştri mai importanţi. După un moment de gândire, Caratănase m'a întrebat dacă am venit în ultimul timp cumva în contact cu Niki Constantinescu, cu Doru Belimace sau cu Caranica. I-am înţeles gândul, dar despre aşa ceva nu putea fi vorba. Intâiu, nu cunoşteam personal pe niciunul dintre Nicadori; al doilea, dela 10 Decembrie şi până în momentul de faţă, fusesem, practic, tot timpul în închisoare...

In acel moment un legionar ne aduce vestea că nu sunt eu singurul destinat a părăsi Jilava, că acelaşi aviz laconic de «a se pregăti de plecare», l-a primit întretimp şi camaradul Ion Dobre (profesor de educaţie fizică).

Când am ieşit în curtea închisorii, gata de plecare, m'au ajuns din urmă Ion Moţa şi cu Banea.

—Nu fi îngrijorat, mi-a spus Moţa, iar la urmă a adăugat: şi fi tare!

La despărţire, ambii m'au îmbrăţişat cu multă căldură.

Eram foarte emoţionat, totuşi mi-am dat silinţa să apar cât mai liniştit şi flegmatic, ceeace mi-a şi reuşit.

Impreună cu Ion Dobre am fost condus spre ieşire, unde aştepta un brec. Ni s'a ordonat să urcăm. Lângă noi, cât şi pe banca din faţă şi spatele nostru, au luat loc câte trei soldaţi înarmaţi cu carabine.

Nu e greu de ghicit de ce fel de sentimente şi gânduri am fost cuprins în acele momente. Nesiguranţa şi îndoiala acţionează ca nişte corosive asupra sufletului omului. Ion Dobre părea la fel de abătut. Din nefericire nu puteam vorbi unul cu altul, deoarece între noi doi, ca un zid despărţitor, şedea un jandarm.

Când am trecut prin ultima barieră, m'am întors ca să privesc înapoi: o colină înzăpezită, nimic mai mult. Jilava dispăruse, ca înghiţită de pământ. Par'că n'ar fi existat nici când. Până şi amintirea zilelor de mizerie petrecute acolo, alături de atâţia camarazi dragi, începuse să se topească, pierzând orice contur, caşicând totul n'ar fi fost decât o nălucire, un vis. O şuviţă de lumină, scăpată printre doi nori plumburii, alerga cu paşi mărunţi şi grăbiţi peste câmpurile ninse. Intr'un copac cu crengi golaşe, scheletice, mai multe ciori se adunaseră la sfat. La sosirea maşinei, şi-au luat sborul, scoţând strigăte ascuţite...

La un moment dat îl aud pe camaradul Dobre scoţând printre buze un fluierat uşor. Imi face semn cu capul, arătând înainte. Ii răspund, înclinând de două ori cu capul, în semn c'am înţeles. Intr'adevăr, brecul se îndreaptă spre oraş. In curând ajungem la convingerea că ţinta călătoriei noastre cu brecul nu poate fi alta decât Malmaison-ul, adică Consiliul de Război. Aşa a şi fost.

Oricât de paradoxal ar putea părea cuiva faptul, noi am răsuflat uşuraţi. In nesiguranţa în care ne găsisem tot timpul, începusem a ne pregăti sufleteşte pentru lucruri mult mai rele.

In clădirea Consiliului de Război, după cât mi-aduc aminte, am fost conduşi la etaj, unde am traversat nişte coridoare

lungi şi relativ întunecoase. Apoi a trebuit să aşteptăm într'o sală goală, păziţi de un soldat. Ce anume aşteptam, nimeni n'a putut sau n'a vrut să ne spună. Intrebând pe soldatul ce făcea de planton la uşe, acesta ne-a răspuns cu o ridicătură din umeri, însoţită de un plescăit de limbă. Insfârşit a apărut un subofiţer, întrebând care din noi este Dobre Ion. Au ieşit apoi împreună. Eu am rămas să aştept mai departe, în compania soldatului de planton.

După vreo jumătate de oră de aşteptare, am reuşit să aflu dela soldat că-l aşteptam pe «dom' Colonel». Ce colonel anume, n'a ştiut să-mi spună. Cu atât mai puţin scopul în care îl aşteptam. Când după alte zece minute de aşteptare, l-am întrebat la ce oră obişnueşte să apară acel domn colonel, soldatul a dat capul pe spate şi a plescăit din limbă, ceeace vroia să'nsemne: nu ştiu, habar n'am.

—S'ar putea să nici nu mai vină astăzi...?, am insistat eu. Dar răspunsul soldatului a fost acelaşi: un plescăit de limbă. După acest «răspuns», m'am resemnat, renunţând la alte întrebări.

Intr'un târziu, am auzit paşi pe coridor. In cadrul uşii a apărut subofiţerul care cu o oră înainte îl chemase pe camaradul Dobre. De data aceasta venise să mă cheme pe mine. L-am urmat pe coridorul semi-întunecos până în faţa unei uşi, lângă care stăteau doi soldaţi cu puşca la picior. Mi-a părut a recunoaşte în ei doi din soldaţii care ne escortaseră în cursul călătoriei cu brecul. Vasăzică e rost de reîntoarcere la Jilava, mi-am zis în gând.

Biroul în care am fost introdus era foarte spaţios, având mai multe ferestre cari dedeau spre stradă. Din cele două sau trei mese de scris cari se aflau în acest birou, una singură era ocupată, şi anume cea mai din fund, pe dreapta. Ofiţerul care şedea în dosul acestei mese, după cum am aflat ceva mai târziu, era maiorul Mihail, de al cărui nume auzisem deja.

M'am oprit la vreo trei metri în faţa mesei maiorului. Acesta, după ce m'a măsurat cu o scurtă privire, mi-a făcut

semn să mă apropiu. Mi-a intins apoi o foaie de hârtie mimeografată, invitându-mă scurt: «Citeşte!».

Starea de incordare in care mă găseam a cedat simţitor in momentul in care am aruncat o primă privire asupra foii ce-o ţineam in mână. Am observat imediat că este vorba de o «declaraţie». Ori, experienţa mă invăţase că atunci când vreun ordin superior dispunea punerea in libertate a vreunuia sau mai multor legionari, condiţia *sine qua nom* era intotdeauna aceeaşi: *darea unei declaraţii.*

Un fior de bucurie m'a străbătut la gândul că aş putea fi pus in libertate. Dar deja in clipa următoare am aruncat la o parte acest gând, găsindu-l in imprejurările date deadreptul absurd. Am continuat să citesc cu atenţie conţinutul foii imprimate la mimeograf. Astăzi nu-mi mai pot reaminti niciuna din frazele citite, pentru a le reda textual. Ştiu in schimb că, in momentul in care am terminat lectura acelei «declaraţii», hotărîrea mea era deja luată: *a nu o semna,* in niciun caz, in ipoteza că mi s'ar cere. Ea cuprindea afirmaţii contrare adevărului şi calomnioase cu privire la Căpitan şi Legiune. Semnându-o, aş fi recunoscut că organizaţia noastră, adică Garda de Fier, a desfăşurat activităţi ilegale, dăunătoare neamului şi siguranţei Statului, şi aş mai fi trebuit, *expressis verbis,* să mă desolidarizez de Căpitan şi de ceilalţi conducători ai Legiunii, etc.

Odată citită declaraţia in chestiune, am aşezat-o cu gest incet şi fără a spune un cuvânt, pe masa comisarului regal. Acesta m'a privit intrigat, vădit nemulţumit de muţenia şi indiferenţa mea. Apoi, stăpânindu-şi iritaţia, a scos dintr'un sertar al mesei un toc rezervor şi, aşezându-l alături de declaraţia buclucaşe, mi-a zis: «Semnează!»

Văzând că nu mă mişc deloc, a adăugat: «Imediat ce ai semnat această declaraţie, eşti liber... Ai înţeles? Liber!»

Atunci, privindu-l pentru prima dată drept in ochi, i-am răspuns:

—Această declaraţie n'o pot semna.

—Cum n'o poţi semna...? Nu te-ai săturat de inchisoare?

Nu-ţi surâde gândul că peste cinci minute te-ai putea din nou să te plimbi în libertate şi arătând cu degetul spre geam: uite, ca lumea aceasta, depe stradă...?

—Mă iertaţi, domnule maior, declaraţia aceasta n'o semnez. Eu cred că nu mai este nevoe să vă spun pentruce n'o semnez. Sunt sigur că o ştiţi tot atât de bine ca şi mine...

—Vrei să pozezi în erou, nu? V'au dat ordin comandanţii voştri să nu semnaţi nimic, ce? Crezi că pentru aceasta vei fi decorat? V'au dus de nas şi continuă să vă prostească, dar de data aceasta lucrurile au ajuns într'un stadiu foarte grav: ori vă lepădaţi de ideile nefaste pe cari vi le-a băgat în cap Codreanu ori veţi ajunge rău, rău de tot...

Am încercat să intervin, dar n'am fost lăsat. Interlocutorul meu îşi luase avânt, ţinând cu tot dinadinsul să-şi continue «logos-ul» până la capăt:

—Uite, unde v'a adus «căpitanul»: voi staţi la puşcărie, iar el a şters-o, a dispărut. Voi trageţi ponoasele, iar lui nici nu-i pasă...

Făcând apoi o scurtă pauză —în cursul căreia m'am stăpânit de a spune ceva— a continuat cu glas mai potolit:

—E bine să ştii un lucru: Dobre, cu care ai venit dela Jilava şi care în organizaţia voastră a avut un grad mai mare decât d-ta, a semnat declaraţia numaidecât. A fost cuminte. La ora de faţă a ajuns deja acasă, la familia lui. D-ta n'ai vrea să te întorci la familia d-tale...? Ei, ce mai ai de spus acum, te-ai hotărît în fine să semnezi?

Eram sigur că cele ce-mi afirmase cu privire la profesorul Ion Dobre erau o minciună. Nici dearuptul capului nu puteam crede ca acesta să fi semnat o declaraţie cu un astfel de conţinut. Dar, în definitiv, alegerea pe care eram forţat s'o fac între cele două alternative ce mi se puneau era o chestiune de conştiinţă, deci pur personală, aşa că nu mă puteam lăsa condus sau influenţat în hotărîrea ce urma s'o iau de nimeni şi de nimic, decât numai de glasul propriei mele conştiinţe. Aceasta însă îmi interzicea categoric de a-mi pune semnătura în josul unei declaraţii ticluite de chiar duşmanii

noştri, unei declaraţii plină de insulte la adresa organizaţiei din care făceam parte şi pe al cărei drapel jurasem credinţă, unei declaraţii, în fine, prin care l-aş fi renegat pe Căpitan, prin care mi-aş fi renegat propriile mele idealuri româneşti, pentru care am luptat şi suferit. Nu, nu mai aveam ce chibzui sau cumpăni: eram ferm hotărît de a nu semna acea hârtie, indiferent de consecinţele ce mi-aş fi atras prin acest refuz. Dealtminteri, începusem să devin bănuitor: de unde şi până unde acest interes la un magistrat militar de a mă «elibera»? Nu se ascundea oare cu totul altceva în dosul acestei insistente «bunăvoinţe»? Deocamdată nu aveam nici timpul şi nici calmul necesar pentru a putea judeca lucrurile la rece. Unica explicaţie pe care am putut-o găsi la repezeală —destul de verosimilă dealtfel— era următoarea: se intenţiona publicarea declaraţiei în chestiune, urmată de numele legionarilor care o vor iscăli, în toate ziarele din ţară. Iată —se va spune— aceşti «membri fruntaşi» ai fostei Gărzi de Fier şi-au recunoscut greşelile, lepădându-se de organizaţia criminală din care au făcut parte şi de şeful ei, Codreanu, care i-a înşelat în buna lor credinţă, dispărând apoi fără urmă, etc. Fără îndoială, în felul acesta guvernul spera să semene desamăgire în rândurile legionarilor, menite a conduce până la urmă la capitularea tuturor... Pe mine însă nu mă vor putea folosi ca o nadă pentru undiţa lor insidioasă şi sunt sigur că pe niciun alt legionar.

—Domnule Maior, răspunsul meu este acelaşi, ca şi la început: nu pot semna!

La aceste cuvinte ale mele, maiorul Mihail a sărit în picioare şi mi-a strigat cu glas răstit:

—Vrei ca să te trimit înapoi la Jilava? Nimic mai simplu...

—Prefer să mă întorc la Jilava, decât să semnez acea hârtie!

Vădit iritat de acest răspuns, a chemat pe ofiţerul de serviciu. Arătând cu degetul spre mine, i-a strigat: «Dânsul pleacă înapoi la Jilava. Acum, imediat. Predă-l sentinelei!».

La auzul acestor cuvinte, fără a mai aştepta vreo invi-

taţie specială, m'am îndreptat spre uşa sălii, în cadrul căreia îşi făcuseră apariţia cei doi soldaţi dela Jilava. Dar în clipa în care nu mai aveam de făcut decât un singur pas până la uşe, aud în spatele meu glasul maiorului: «Stai! Vino înapoi!...»

M'am conformat. Mă întrebam în gând: ce-o mai fi vrând acum dela mine?

Maiorul Mihail se întorsese la masa lui de scris. L-am văzut trăgând un alt sertar al mesei. Apoi mi-a venit în întâmpinare cu o altă foaie de hârtie, format sfert de coală, şi, întinzându-mi-o, m'a întrebat, cu voce ridicată:

—Aceasta o semnezi?

Era deasemeni o «declaraţie» mimeografată, al cărei conţinut însă era cu mult mai scurt decât cel al declaraţiei anterioare. M'am apucat să citesc textul, cu toată atenţia. Într'adevăr, n'am dat cu ochii de nicio injurie la adresa Căpitanului. Deasemenea nu existau afirmaţiile calomnioase nici neadevărurile sfruntate ce-mi fusese dat să le citesc în cealaltă foaie mimeografată. După cât îmi amintesc, unica obligaţie, oarecum în termeni solemni, pe care o conţinea —şi pe care semnatarul urma să şi-o asume— era aceea de a nu activa, de aci înainte, în nicio organizaţie sau partid oprit de lege sau contrar ordinei şi siguranţei Statului.

Dupăce am chibzuit timp de câteva secunde, mi-am ridicat privirea depe hârtia ce-o ţineam în mână şi am răspuns:

—Dacă trebue să semnez numaidecât astăzi o declaraţie, da, aceasta o pot semna.

∴

Cam un sfert de oră mai târziu părăseam Malmaison-ul, de astă dată ca om liber, având în buzunar o «foaie de drum» cu destinaţia Sibiu.

Cum locuinţa unchiului meu (colonelul Simion Iancu) era pe aproape, adică în strada Virgiliu, m'am hotărît să trec mai întâiu pela dânsul.

Pasul imi era nesigur, şovăelnic; priveam in jur şi nu-mi venea să cred că de acum puteam merge incotro vroiam. La primul colţ de stradă m'am oprit: am privit in sus, spre cer, am respirat adânc, iar dacă nu m'aş fi stăpânit la timp, exclamaţia de uşurare şi adâncă recunoştinţă ce mi-a isbucnit din străfundul inimii, ar fi speriat pe trecători: Doamne mulţumescu-Ţi că m'ai scăpat şi din aceasta! Gândul următor l-am inchinat camarazilor rămaşi la Jilava: păzeşte-i, Doamne, de orice rău şi primejdie, ajută-le şi lor să scape cât mai curând!...

Incepuse a se intuneca. Pe strada Virgiliu, primele felinare işi imprăştiau deja, in cercuri largi, lumina lor gălbue. Dela o cazarmă din apropiere răsbate chemarea melancolică a unei trâmbiţe... In timp ce-mi văd de drum, gândurile imi rătăcesc pe căi intortochiate, făcându-mă să retrăesc momente şi imagini din trecutul apropiat... Curios cum din atâtea prin câte trecusem in ultimile luni, primul gând m'a purtat la şoricelul cenuşiu pe care-l hrăneam in fiecare seară cu coji de pâine, in mica celulă din închisoarea Aradului!... «... şi fi tare!», mi-a spus Ionel Moţa. Cuvintele lui imi sună aidoma in auz... Numai de nu l-ar prinde pe Căpitan!... Postul număru' unu —bineee...!

O maşină ce tocmai trecea in viteză prin lapoviţa străzii mă improaşcă din cap până'n picioare. Smuls din reverie, nu mă simt in stare nici să mă infuriu nici măcar să mă supăr. Foarte bine, imi zic in gând, exteriorul meu «ales» doar de acest ultim retuş mai avea nevoie! Ce va zice tanti Florica, văzându-mă in acest hal? Nebărbierit, cu paltonul ponosit şi încreţit, in şoşoni găuriţi şi —pe deasupra— stropit de noroiu de sus până jos? Nici nu-mi va deschide uşa, luându-mă drept un vagabond...

Insfârşit, iată c'am ajuns! Curtea e cufundată in intuneric. Doar o şuviţă de lumină, ce răsbate prin perdelele geamului dela etaj, imi spune că cel puţin *cineva* din familie trebue să fie acasă.

Am sunat. N'a trecut niciun minut și am văzut-o pe tanti Florica apărând în ușe.

—Cine e? a întrebat, cu vocea ei de sopran. In același timp a aprins lumina electrică dela intrare.

Când a dat cu ochi de mine, cât p'aci să cadă în leșin.

Sfinte Iosife! Tu ești Nicule, ori visez...?

∴

A doua zi, pela orele nouă, am luat trenul spre Sibiu.

VII. MINUNEA DELA SADU

Era pe vremea când pe intreg cuprinsul ţării noastre răsăreau ca din pământ biserici, şcoli, căminuri, poduri, troiţe, fântâni...

Braţe tinere hărniceau fără răgaz, punând piatră peste piatră şi tencuindu-le cu flacăra credinţei lor nebiruite.

In comuna Sadu (judeţul Sibiu) se simţea de multă vreme nevoia unei fântâni din care să fie adăpate vitele dimineaţa, când erau scoase la păşune şi seara, la întorsul în sat. Promisiuni n'au lipsit, cu prilejul alegerilor comunale dar mai ales a celor generale, când candidaţii la deputăţie nu se sfiau de a promite până şi marea cu sarea. Dar la împlinirea lor nimenea nu s'a mai gândit. Cert este că după trecerea nu ştiu câtor ani, situaţia a rămas aceeaşi: sătenii nu aveau unde să-şi adape vitele.

Iată însă că de astădată —fără promisiuni prealabile— Sădenii văzură, pe neaşteptate, împlinindu-li-se visul.

Indemnaţi de înfăptuirile altor sate, o mână de tineri din Sadu, ajutaţi de camarazi de-un crez cu ei, veniţi din capitala judeţului şi din două sate vecine, pornesc la treabă. Este captat un izvor şi îndreptat spre locul dorit, unde, nu după mult timp, apare ca din pământ o mândră fântână cu şipot la care deacum orice trecător îşi putea potoli setea. Jghiaburi potrivite fură aşezate anume pentru adăpatul vitelor. O frumoasă icoană a Sfântului Arhanghel Mihail împodobea fântâna, care, dupăce fu sfinţită după datina creştinească, intră în folosinţa obştească.

Mare a fost bucuria şi mulţumirea sătenilor, mare fiind şi folosul pe care îl trăgeau acum după «Fântâna Arhanghelului».

Dar iată că într'o bună zi un nou vânt de prigoană —nu ştiu al câtelea— se porni să bată împotriva tineretului de credinţă legionară, deastădată pentru faptul că se încumetase să dăruiască ţării din bogăţia sufletului şi hărnicia braţelor lui atâtea opere de netăgăduit folos obştesc.

Nesocotiţi în ura lor, dregătorii ţării porunciră să fie distrus fără zăbavă tot ce poate fi distrus din câte s'au clădit şi construit de acest tineret care, nu ştiu de ce păcatele, de când şi-a făcut apariţia în viaţa publică a ţării, mereu pare că le stă în cale, stânjenindu-i fie cu vorba fie cu fapta, ba şi numai cu gândul şi cu credinţa lui.

Din fericire, bisericile nou clădite n'au putut fi dărâmate din temelie; în schimb fură dărâmate cruci şi troiţe; ba într'un sat, o ceată de oameni plătiţi se apucă să distrugă cu târnăcoape şi topoare podul de peste un râu, recent construit de legionari, obligând astfel pe bieţii săteni a trece cu carele din nou prin vadul nămolos.

La Sadu, neputând dărâma fântâna de piatră, jandarmii se mulţumiră să scoată cu vârfurile baionetelor icoana Sfântului Arhanghel, pe care o ridicară apoi —drept corp delict— ducându-o la postul de jandarmi.

Nu trecură nici două zile dela această nelegiuită faptă şi fântâna Arhanghelului secă dintr'odată.

Azi aşa, mâine aşa, trecu o săptămână, trecură două, trecură trei, dar din şipot nici vorbă să mai fi ieşit o picătură de apă.

Sătenii se văzură din nou la vechea strâmtoare: unde să adape vitele?

—Nu-i de-a bine, zise un moş cu plete albe. E semn de sus, e pedeapsa lui Dumnezeu şi mânia Arhanghelului Mihail, pentrucă am lăsat să-i fie batjocorită sfânta icoană... Trebue să facem ce-om şti ca s'o aducem şi s'o punem la loc; altfel va fi rău de noi...

Mai potolindu-se cu vremea o țâră prigoana, oamenii prinseră curaj și, după repetate intervenții și ciorovăeli, domnu' șef de post binevoi însfârșit să scoată din șopronul de lemne, din fundul ogrăzii postului, icoana confiscată —plină de praf și știrbită în mai multe locuri— și s'o restitue sătenilor.

Mare fu bucuria oamenilor. Icoana își reluă locul ei de mai înainte, împodobind cu strălucirea ei curată fântâna ce-i purta numele.

A doua zi, țăranii cari trecură de dimineață prin fața fântânei, rămaseră înmărmuriți de uimire, căci nu le venea să-și creadă ochilor: din șipotul până ieri sec, apa curgea acum în șuvoiu cristalin, ca odinioară, de-ai fi zis că nicicând n'a fost altfel! Fântâna ce păruse moartă pentru vecie reînviase ca prin minune!

Satul întreg s'a perindat pela fântână, timp de câteva zile, pentru a se convinge de adevăr, iar bătrânii se închinau cu evlavie în fața icoanei făcătoarei de minuni.

Vestea porni din gură în gură, dela un sat la altul.

—Minunea Arhanghelului Mihail!

VIII. MARTURII ASUPRA EVENIMENTELOR DIN IANUARIE 1941

Rezistența opusă de legionari față de încercarea Generalului Antonescu de a elimina cu forța pe reprezentanții Mișcării Legionare dela conducerea țării —încercare ce-a reușit cu concursul dat de armata germană— a fost botezată «rebeliune», sau mai exact: rebeliunea legionară din 1941.

Antonescu însuși a fost acela care i-a dat numele de rebeliune, iar această denumire tendențioasă a fost difuzată prin presă, radio și viu graiu cu o persistență cu adevărat diabolică, încât lumea și-a insușit-o cu timpul. Dar chiar și unii dintre legionari, când se referă la evenimentele din Ianuarie 1941, pentru a se exprima cât mai scurt și pe înțelesul celor cari nu le cunosc decât sub denumirea lansată de însuși Conducătorul Statului, recurg la același cuvânt de «rebeliune», fapt care a fost interpretat de dușmanii noștri, mereu la pândă, ca o recunoaștere, o «mea culpa».

Incadrarea acțiunii legionare din 1941 în articolul de cod penal care definește și pedepsește delictul de rebeliune este pur și simplu imposibilă. In fața aceleiași imposibilități juridice ne-am găsi dacă am vrea s'o încadrăm în «răzvrătire», infracțiune mult mai gravă decât rebeliunea, clasificată de codul penal român drept «crimă».

Ca unul care am trăit în mijlocul acelor evenimente —ce e drept, nu în Capitala Tării, dar în unul din cele mai importante orașe din provincie— simt nevoia de a împărtăși atât camarazilor cari nu știu decât din auzite de așa zisa

rebeliune cât și celorlalți români, unilateral sau fals informați, o seamă de lucruri menite a le spulbera eventuale nedumeriri.

Orașul Sibiu, unde m'am aflat în timpul desfășurării evenimentelor în chestiune, era, dupăcum bine se știe, unul din cele mai importante centre militare din țară, cred că al doilea imediat după București, astfel că —au declarat-o insiși dușmanii noștri— numai datorită înaltei ținute de patriotism și înțelepciune a legionarilor a putut fi evitată baia de sânge ce, fără îndoială, ar fi rezultat în urma ordinelor date cu acel prilej de Generalul Antonescu. Nu negăm totuși, ci din contră, dorim să rămână relevat faptul, că, în mare măsură, evitarea unui șoc sângeros între armată și legionari s'a datorat deasemenea generalului C. Leventi, Comandantul Corpului VI Armată din Sibiu, bun român și perfect conștient, în acele clipe extrem de critice, de marea răspundere ce-o purta.

Dar să lăsăm să vorbească faptele.

Cu câteva zile înainte de data la care urma să se producă lovitura de Stat a Generalului Antonescu, Prefectul Județului, Dr. Ion Fleșeriu, a fost chemat la București pentru a lua parte la o conferință a prefecților. Același truc a fost folosit față de mine care îndeplineam funcția de chestor al Poliției: am primit ordin telegrafic de a mă prezenta la Inspectoratul Regional din Alba Iulia, la o reuniune informativă și de «consfătuire». La fel s'a procedat pe întreaga țară.

Ținând seamă că toți prefecții și chestorii erau legionari, nu e greu de ghicit rostul acestor convocări făcute din ordinul Conducătorului Statului. In ziua loviturii, toate prefecturile de județ și polițiile din țară, în lipsa titularilor lor, urmau să fie ocupate de armată, iar aceștia înlocuiți cu ofițeri.

Exact așa s'au și petrecut lucrurile. Iar faptele expuse mai sus sunt la rândul lor o dovadă cum nu se poate mai clară că lovitura de Stat a lui Antonescu —aruncată în cârca legionarilor sub denumirea de «rebeliune»— a fost dinainte plănuită și organizată.

Prefecţii de judeţ habar n'aveau ce se pune la cale, ce rosturi ascundea în realitate convocarea lor la Bucureşti. La rândul lor, chestorii şi şefii de poliţie ştiau, încă de prin luna Noemvrie, că generalul caută a «scăpa» de legionari, pentru a rămâne singur şi absolut stăpân pe frânele ţrii. Totuşi, nu cred să fi bănuit că invitaţia ce-o primiseră în 19 Ianuarie, de a se prezenta la inspectoratele regionale respective, ar sta în legătură directă şi imediată cu lovitura ce-o pregătea Generalul Antonescu regimului naţional-legionar. Cu toate acestea, la Sibiu, spre exemplu, zilele de 20-23 Ianuarie s'au prezentat sub un aspect diferit de acela din alte oraşe de provincie şi aceasta datorită deosebitei vigilenţe a şefilor legionari locali. Astfel, în momentul în care armata a primit ordinul de a ocupa principalele instituţii: Prefectura, Chestura, Poşta, Telefoanele, etc., acestea se găseau deja sub puternică pază legionară. La luarea acestor măsuri de siguranţă preventive, a participat însăşi Poliţia de Stat, în urma dispoziţiilor ce le-am dat în ajunul plecării mele la aşa zisa consfătuire din Alba Iulia.

Măsurile de siguranţă ce le luasem —în lipsa prefectului de judeţ, plecat la Bucureşti— au părut, în aceste momente, lipsite de justificare şi exagerate. Totuşi, am avut motive puternice de a proceda în felul în care am procedat. Discutasem cu câteva zile înainte cu camaradul Nistor Chioreanu, şeful Regiunii, manifestându-mi îngrijorarea cu privire la atitudinea curioasă demonstrată de Generalul Antonescu faţă de Mişcarea Legionară dela o vreme încoace. Chioreanu însuşi era neliniştit de atmosfera oarecum încărcată ce domnea la Bucureşti, dar până la urmă a fost de părere că, în ce mă priveşte, văd lucrurile mai negre decât sunt în realitate. Eu aveam însă bănuelile mele, pe care, dealtfel, le nutream de mai mult timp şi la care nu puteam renunţa cu una cu două. Aceste bănuieli şi presimţiri mi s'au întărit în momentul în care, două zile după convocarea prefecţilor la Bucureşti, o convocare identică, adresată de astădată şefilor de poliţie, a venit să determine absenţa acestora pe timp de 48 de ore

dela instituţiile pe cari le conduceau. Afară de aceasta, îmi era încă vie în memorie «nota informativă» ce mi-o prezentase cu o lună înainte gardianul public I. R.:

«In scurt timp lucrurile se vor schimba radical... La 24 Ianuarie nu va mai exista nicio "cămaşă verde"... Generalul va primi *singur* defilarea trupelor...»

Acestea fuseseră cuvintele unui cunoscut Lt. Colonel din localitate, rostite în timp ce ieşea dintr'un restaurant din «oraşul de jos», acompaniat fiind de un alt ofiţer superior. Gardianul în cauză, care făcea serviciul de noapte la o încrucişare de străzi din «oraşul de jos», fusese —fără să vrea— martorul conversaţiei dintre cei doi ofiţeri. Potrivit cu lămuririle verbale date de suszisul gardian, cei doi ofiţeri «erau cam afumaţi». Acest amănunt însă, după părerea mea, avea darul de a corobora veracitatea cuvintelor rostite de acel ofiţer... In vino veritas!

Această informaţie, dealtfel, am adus-o imediat la cunoştinţa Secretarului general dela Interne Biriş, prin telegrama cifrată din 12 Decembrie 1940.

∴

La Inspectoratul de Poliţie din Alba Iulia, «consfătuirea» anunţată începuse pela 9 dimineaţă, întrerupându-se la amiazi pentru 2 ore. După masă reuniunea urma să continue, conform cu programul stabilit.

In timp ce luam masa la un restaurant, împreună cu alţi chestori şi şefi de poliţie (tocmai demonstram colegului N. dela Făgăraş inutilitatea «consfătuirii» la care participam), aflarăm printr'o ştafetă că în chiar acel oraş, adică în Alba Iulia, de zece minute, chestura a fost ocupată de armată, conducerea ei fiind luată de un ofiţer...

Fără a pierde o singură clipă, am urcat în maşina care aştepta în faţa restaurantului, pornind spre locul unde prezenţa mea, în astfel de momente, era una din obligaţiunile de prim ordin impuse funcţiei ce deţineam.

Ajuns la Sibiu, am avut satisfacţia să constat că măsurile ce luasem în ajunul plecării nu fuseseră nicidecum exagerate.

In oraş domnea linişte. Aparent nimic nu se schimbase. Totuşi oraşul nu se prezenta la fel ca ieri; străzile erau mai puţin populate, iar lumea părea mai grăbită şi surprinzător de taciturnă. Această constatare am putut-o face în timp ce traversam oraşul pentru a ajunge în Piaţa Regele Ferdinand, situată în plin centrul Sibiului. Inainte de a ajunge în centru, am oprit de două ori maşina. L-am trimis pe şofer, de formă, să-mi cumpere într'o tutungerie ţigări şi chibrituri, iar, la a doua oprire, să se intereseze, printre trecători, în ce direcţie se găseşte hotelul Bulevard. Astfel am putut afla că nimeni nu ştia precis ce anume se întâmplase. Unii bănuiau o lovitură dată de comunişti, alţii afirmau că s'ar fi petrecut ceva neobişnuit în sânul armatei. Versiunea că ofiţeri rămaşi credincioşi fostului Rege Carol ar încerca răsturnarea regimului era considerată cea mai verosimilă...

Chestura de poliţie, păzită de un puternic cordon de gardieni publici şi de legionari în uniformă —aceştia din urmă sub conducerea a însuşi şefului de garnizoană, Instructor legionar Gheorghe Branea— se găsea în aceeaşi situaţie în care o lăsasem cu o zi înainte.

Comandantul militar suprem din localitate, văzând că o ocupare cu forţa a instituţiilor întâmpină serioase greutăţi şi alarmat pe deasupra că un apreciabil număr de ofiţeri, sub-ofiţeri şi trupă refuzase să lupte împotriva legionarilor —unii din ei trecuseră în mod făţiş, cu armament cu tot, de partea acestora— s'a hotărît să înceapă tratative cu capii instituţiilor civile şi cu reprezentaţii Mişcării Legionare.

Intretimp, din satele din împrejurime şi chiar din unele mai îndepărtate, începură să curgă în spre oraş coloane întregi de ţărani, demonstrând, în cea mai perfectă ordine şi disciplină, în favoarea regimului legionar, iar lumea ce forma «şpalir» dealungul trotuarelor, îi primea cu urale şi cu flori, aceste din urmă scump cumpărate la florării.

In mijlocul mulţimii formate din bărbaţi şi femei, am

văzut un mare număr de ofiţeri şi soldaţi germani, cari, fără excepţie, prin strigăte de «*Heil der Eisernen Garde*» şi «*Heil Horia Sima*», ţineau să-şi manifesteze făţiş simpatia pentru Mişcarea Legionară...

Scurt după ce ajunsesem la Chestură, a apărut în faţa porţii acesteia un ofiţer în grad de maior, acompaniat de o escortă militară, cerând să fie lăsat să intre în localul poliţiei. I s'a comunicat că poate intra, însă fără escortă. Deasemeni i s'au dat asigurări că, după ce se va achita de misiunea ce o avea, va putea părăsi chestura în orice clipă va dori, fără niciun fel de împiedecare.

După câteva minute mi s'a comunicat că maiorul —comandantul unui regiment de artilerie din localitate— s'ar fi hotărît să intre singur. Semnificativ a fost faptul că după ce i-am garantat cu cuvântul meu de onoare cele ce i-au fost comunicate la poarta chesturii de către un comisar de poliţie şi de însuşi şeful garnizoanei legionare, mi-a solicitat «cuvântul de legionar» (!), pe care, bine înţeles, i l-am dat.

Scurt în urmă a fost condus în cabinetul meu, situat la primul etaj, unde l-am primit cu toată atentia cuvenită. Dela primele cuvinte schimbate cu maiorul Gheorghe Dorin, mi-am dat seama că am a face cu un om cult şi de fină educatie. Desi, în situaţia dată, ne găseam faţă în faţă ca adversari, conversatia ce a urmat a fost dusă într'un limbaj foarte ponderat si într'un ton aproape curtenitor. Un comisar ce intrase la un moment dat, pentru a-mi prezenta niste hârtii spre semnare, a povestit afară, spre mirarea tuturor, că «dl. chestor discută cu dl. maior, casicum ar fi doi prieteni vechi». (Dealtfel, în cursul acestei întrevederi, s'au servit cafeluţe turceşti).

In executarea misiunii primite dela superiorii săi, ofiterul mi-a înmânat apoi o hârtie ce conţinea doar câteva rânduri bătute la maşină, semnată de însuşi Generalul Leventi, Comandantul Corpului de Armată din localitate. Textul acestei hârtii era aproximativ următorul: «Dl. Maior Gh. Dorin

este delegat de noi cu conducerea Chesturei Poliţiei Sibiu... Veţi face imediat predarea...», etc.

Desigur, ca funcţionar public, numit şi întărit în funcţiune de guvernul prezidat de însuşi Generalul Antonescu, am refuzat să dau urmare acestei invitaţii (sau mai exact, somaţii), redactată şi semnată de un comandant militar, lipsit în acest caz, de orice calitate legală.

Discuţia ce-a urmat —şi care a fost fonografată aproape în întregime— mai târziu a fost bătută la maşină în şase exemplare, din care unul sau poate chiar mai multe se mai găsesc şi astăzi pe undeva.

Iată ce i-am răspuns —cu aproximaţie— maiorului Dorin, în timp ce-i restituiam ordinul scris prin care mi se cerea predarea chesturii:

«Numirea mea în fruntea instituţiei ce conduc nu mi-a fost retrasă până în clipa de faţă sub niciuna din formele prevăzute de lege. Din partea Ministerului de Interne —vă dau cuvântul, domnule maior— n'am primit niciun fel de ordin; nu am nicio cunoştinţă să fi fost destituit sau măcar suspendat din serviciu. Mă găsesc deci în exerciţiul legal al funcţiei în care am fost numit, iar datoria mea este de a apăra în acest oraş ordinea legală împotriva oricăror încercări de tulburare sau răsturnare a ei, din orice parte ar veni... Ţinând seamă că nu ne aflăm nici sub stare de asediu, refuz categoric a lua în considerare un ordin venit dela o persoană sau autoritate lipsită de competenţă...»

Maiorul a recunoscut că situaţia ce s'a creat este într'adevăr cum nu se poate mai confuză, că el însuşi nu înţelege nimic din ceeace se petrece; în ce-l priveşte, el execută doar un ordin.

Discuţia a continuat apoi pe un ton mai familiar, iar la sfârşit am adăugat zâmbind:

«Ce-aţi zice d-voastră, domnule Maior, care sunteţi Comandantul Regimentului 36 Obuziere, dacă într'o bună zi m'aş prezenta la d-voastră cu o hârtie semnată de... hai să zicem, de Inalt Prea Sfinţia Sa Nicolae Bălan, Mitropolitul

Ardealului, cerând să-mi predaţi comanda regimentului...? Mi-aţi preda-o?

Refuzul meu de a mă supune unui ordin emanând dela un comandament militar era perfect legal. Ilegalitatea şi abuzul de putere s'a dovedit a fi din partea celor ce porniseră a pune mâna pe frânele ţării, întrebuinţând în acest scop şiretlicul şi forţa brută. Dacă m'aş fi lăsat înduplecat şi aş fi predat chestura maiorului Dorin, aghiotantul Comandantului Corpului de Armată —aşa cum mi se cerea prin acel sfert de coală de hârtie— luându-mi apoi pălăria şi plecând liniştit acasă, iar evenimentele ar fi luat altă întorsătură (şi întorsătura ar fi luat-o fără îndoială, dacă n'ar fi sosit acel faimos ordin al lui Hitler, în urma căruia armata germană staţionată în ţară şi-a schimbat brusc atitudinea), nu aş fi fost oare tras la răspundere pentru «laşitate şi părăsire de serviciu»? Aş fi fost trimis în judecată —şi pe drept cuvânt— căci invocarea acelui ordin lipsit de valoare legală, nu mi-ar fi putut justifica actul de predare.

Pentru această atitudine a mea am fost declarat «rebel» (!) şi, potrivit dispoziţiilor date de Generalul Antonescu, trimis în judecata Tribunalului Militar, pentru «crimă de răzvrătire».

Fiind acesta unul din primele procese de «rebeliune» ce s'au judecat, «instrucţiunile speciale» dela Bucureşti nu sosiseră încă, astfel că Justiţia şi-a făcut datoria, după lege şi conştiinţă: atât eu, ca acuzat principal cât şi ceilalţi patru coacuzaţi, am fost achitaţi.

Procesul meu s'a ţinut în ziua de 4 Aprilie 1941. Scurt în urmă însă, au început presiunile «de sus», iar Tribunalele Militare n'au mai pronunţat decât sentinţe de condamnare, din ordin!

Pentru cei cari s'ar îndoi de adevărul afirmaţiei făcute mai sus, voiu reda în cele ce urmează un episod elocvent, menit a le spulbera orice rest de îndoială şi care le va demonstra în acelaşi timp ce a însemnat «justiţia» militară în timpul dictaturii lui Antonescu.

Mai lipseau circa zece zile până la judecarea procesului de «rebeliune» al unuia dintre principalii şefi legionari din Sibiu: Dr. Nistor Chioreanu. Acuzatul nu se afla sub stare de arest, dar, ca legionar, nu înţelegea a se sustrage judecăţii. Magistraţii militari ştiau prea bine acest lucru. Şi mai ştiau încă un lucru: că dacă vor fi lăsaţi a judeca după literă de lege şi propria lor conştiinţă, acuzatul în chestiune trebuia să iasă achitat din acest proces.

Era pela sfârşitul primăverii 1941, când, într'o dimineaţă cu soare, în timp ce treceam grăbit prin faţa Academiei Teologice din Strada Metropoliei, mă aud strigat pe nume. Întorcându-mi privirea în direcţia din care fusesem chemat, l-am zărit pe trotuarul opus pe Lt. Colonelul Magistrat Băluţă-Dumitrescu, care îmi făcea de zor semne să trec strada. Am urmat invitaţiei şi, în timp ce traversam Strada Mitropoliei, mă tot întrebam în gând, ce oare o fi dorind dela mine? Lt. Colonelul Băluţă-Dumitrescu fusese preşedintele completului care judecase procesul meu. Din ziua procesului nu-l mai văzusem decât de vreo două ori pe stradă; l-am salutat de fiecare dată, iar el mi-a răspuns la salut. Atât şi nimic mai mult.

Ajuns pe celalt trotuar, în faţa Catedralei, nici n'am apucat să-l salut, că a şi început să-mi vorbească cu voce scăzută:

«Fii atent la ce-ţi spun, —îmi dau seama că risc mult, dar am încredere în dumneata— ştiu că nu mă vei nenoroci. Nu vreau decât să vă ajut, mă înţelegi? Aţi suferit destul, e păcat să mai suferiţi degeaba...» Apoi, aproape în şoaptă: «Anunţă-l neîntârziat pe colegul dumitale Chioreanu să fugă, să nu se prezinte la proces, mă înţelegi? *Am primit ordin să-l condamn*... Nici cuantumul de pedeapsă nu mai depinde de noi! Îl aşteaptă doisprezece ani de recluziune. Pentru el, pentru familia lui şi pentru conştiinţa mea este mai bine ca să dispară... Hai, să nu ne vadă vreun nechemat că stăm de vorbă împreună!...»

Locotenent-Colonelul Băluţă-Dumitrescu era preşedinte de

Tribunal Militar şi prezida de mai bine de două luni unul din cele două complete cari judecau procesele intentate legionarilor. Era magistrat militar de carieră. Nu era legionar şi nici în listele prietenilor Mişcării Legionare n'a figurat vreodată.

Orice alt comentar îmi pare de prisos.

∴

Camaradul Chioreanu a fost anunţat despre primejdia ce-l paşte. Şi a «dispărut», până la urmă refugiindu-se în Germania. A fost condamnat în lipsă la doisprezece ani.

In Capitală şi în alte părţi ale ţării s'au pronunţat sentinţe de moarte, iar condamnaţii au fost executaţi prin impuşcare. La Galaţi, spre exemplu, doi legionari au fost executaţi chiar în Vinerea Patimilor...

Au făcut bine aceia cari, încă din Ianuarie, înainte de a începe arestările şi faimoasele procese de «rebeliune», şi-au luat calea spre alte ţări, punându-se la adăpost de suferinţele şi nedreptăţile ce-i aşteptau din partea regimului antonescian. O bună parte dintre aceşti legionari, fără îndoială, şi-au salvat în felul acesta viaţa.

In această ordine de idei, mi-aduc aminte că imediat după terminarea aşa zisei rebeliuni, am fost invitat să intru urgent în contact cu locotenentul german Von Papen (fiul diplomatului Franz von Papen), care îşi avea biroul instalat într'un apartament al hotelului Bulevard. Iată ce mi-a spus atunci:

«Antonescu hat sein Versprechen nicht eingehalten. Es war festgelegt, dass nach der Streckung der Waffen alle Legionaere frei nach Hause ziehen duerfen und dass keinem was zuleide geschehen werde. Nun sehen wir dass unzaehlige Verhaftungen und sogar standesrechtliche Erschiessungen vorgenommen werden. Wir bedauern es sehr. Unsere Lage ist peinlich... Ich habe soeben den Befehl erhalten all denen von Ihnen die sich irgendwie bedroht fuehlen, ins Ausland fliehen zu helfen...» («Antonescu nu şi-a respectat promisiu-

nea. Fusese stabilit ca, după predarea armelor, toţi legionarii să se poată întoarce liberi la casele lor şi să nu li se întâmple niciun rău. Acum totuşi vedem că se produc nenumărate arestări şi chiar execuţii sumare. Regretăm foarte mult acest fapt. Situaţia noastră e penibilă... Tocmai am primit ordinul ca să ajut tuturor acelora dintre dumneavoastră care se simt în vreun fel ameninţaţi, pentru a se refugia în străinătate».)

Intr'adevăr, locotenentul Von Papen şi-a respectat cuvântul. Graţie lui au reuşit să părăsească ţara un anumit număr de legionari, maicuseamă dintre aceia cari se refugiaseră din alte oraşe şi judeţe, căutând azil la camarazii lor din Sibiu.

«Situaţia penibilă», la care făcuse aluzie Lt. Von Papen, era o consecinţă a faptului că mai înainte, atât el, cât şi alţi ofiţeri germani ne asiguraseră că «dacă legionarii vor depune armele, nu vor fi pasibili de nicio pedeapsă», aceasta, în baza cuvântului dat de însuşi Generalul Antonescu.

Dar să revenim la procesele de «rebeliune».

Intr'o zi —cred că a fost cam pela sfârşitul lunii Iunie— mă întâlnesc, pe neaşteptate, într'o stradă dosnică, foarte puţin populată, cu maiorul magistrat Davideanu, cu care mă cunoşteam deja de mulţi ani, şi între altele îi spun: «Lumea cam bănueşte că judecaţi şi condamnaţi din ordin. E trist şi în acelaşi timp desonorant pentru Justiţia Militară... Legionarii ar face mai bine dacă nu s'ar mai prezenta la procese, luând calea străinătăţii... Dece să vie ca oile la abator...?»

Maiorul Davideanu, vădit enervat, a încercat să mă întrerupă. Insfârşit mi-a spus că e mai bine pentru amândoi să nu vorbim de lucrurile acestea. «Situaţia e într'adevăr excepţională», a adăugat cu voce răguşită, întinzându-mi mâna şi dându-mi să înţeleg că e grăbit. *Dar nu a contrazis cu niciun cuvânt aluzia mea la condamnările «din ordin».*

Intretimp, sentinţele date de Lt. Colonelul Băluţă-Dumitrescu în procesele intentate legionarilor erau vădit mai blânde decât cele aduse de celălalt complet de judecată. Faptul nu putea rămânea neobservat.

Intr'adevăr, nu mult în urmă, «omul a fost luat la ochiu», cum s'ar zice, iar într'o bună zi s'a văzut transferat. Unii spuneau că ar fi fost suspendat din funcţia de magistrat. Nu ştiu care a fost adevărul. Ţin în schimb să precizez că dacă susnumitul judecător militar a pronunţat pedepse «mai blânde» —cum spuneam mai sus— a făcut-o, în primul rând, fiindcă aşa i-a dictat conştiinţa. Căci în ceeace îi privea pe legionarii cari au beneficiat de această «blândeţe», nu cred că aceştia să fi resimţit vreo bucurie deosebită alegându-se cu pedepse între 5 şi 7 ani temniţă grea, în loc de 10 până la 12 ani. Totuşi, noi nu-l vom uita niciodată pe acest brav magistrat militar, a cărui conştiinţă s'a svârcolit cât a putut în favoarea dreptăţii şi a omeniei. Fără îndoială, în împrejurările date, s'a expus, spontan şi perfect conştient, primejdiei ce-l păştea. Şi-a riscat cariera şi... poate mai mult decât aceasta.

∴

Să fi trecut un an dela cele relatate mai sus, când, într'o bună zi aflu despre moartea —întâmplată în împrejurări destul de nebuloase— a bravului locotenent-colonel Băluţă-Dumitrescu.

Am simţit o strângere de inimă. Unii dintre camarazii mei, cari au observat cât de mult m'a afectat această ştire, nu mi-au putut înţelege tristeţea. Ei nu ştiau ce ştiam eu...

Iar ziarele au scris: sinucidere (!).

Numai Dumnezeu din ceruri ştie adevărul adevărat. Iar nouă nu ne rămâne decât să ne rugăm Lui, pentru odihna în desăvârşită pace a sufletului aceluia care a fost Lt. Colonelul Băluţă-Dumitrescu...

IX. LAGARUL DELA TARGU JIU

In 26 Decembrie 1942 (a doua zi de Crăciun), din ordinul Mareşalului Antonescu am fost ridicat (din pat) şi condus la poliţie... pentru a da o declaraţie.

Declaraţia, ce e drept, până în ziua de azi n'am mai dat-o, din simplul motiv că nimeni nu mi-a mai cerut-o; în schimb, fără să-mi dau bine seama cum, m'am trezit tocmai în lagărul dela Târgu Jiu, alături de alţi bătuţi de soarte ca şi mine, cari, la timpul său, în loc să se înscrie la liberali, la ţărănişti sau în orice alt partid «cumsecade», avuseseră «nefericita inspiraţie» de a deveni... legionari.

Dece ne-au dus în lagărul din Târgu Jiu, n'au găsit necesar să ne spună. Nici chiar în ziua când, după câteva luni de mizerie şi teroare petrecute aci, ne-au dat însfârşit drumul, sub condiţia de a ne prezenta imediat la regiment, pentru a fi trimişi pe front. Scornise Antonescu această nouă metodă de a scăpa, în masă, de legionari, metodă oarecum «elegantă», în acelaşi timp însă foarte promiţătoare de rezultat: trimiterea noastră, a tuturora, cu sau fără cuvenita instrucţie prealabilă, în prima linie de foc a celor mai aspre sectoare ale frontului, cu nobilul scop de a ne... *reabilita* (pe lumea cealaltă)!

Exceptând svonurile contradictorii, inadins lansate de însăşi administraţia lagărului (din ordin, desigur), nu s'a putut afla nimic precis asupra motivelor cari l-au determinat pe Antonescu la această măsură arbitrară. La dreptul vorbind, prea multă bătaie de cap nu ne-am făcut noi din cauza acestei

neştiinţe; eram doar obişnuiţi, încă depe timpul guvernărilor «democratice» şi a dictaturii regelui-călău Carol, cu astfel de procedee barbare.

Locuitorii oraşelului Târgu Jiu îşi vor aduce aminte încă multă vreme de acel tren lung, încărcat până la refuz cu legionari, care, într'o zi mohorâtă de iarnă, s'a oprit în mica gară pentru a-şi deşerta încărcătura adunată depe întreg cuprinsul Târii Româneşti. Cu acel prilej, un bătrânel curios şi-a luat inima în dinţi şi a întrebat pe unul dintre jandarmii ce ne escortau de unde au strâns atâţia comunişti? Ce comunişti, moşule, i-a răspuns jandarmul, ăştia nu-s comunişti; ăştia-s legionari, cu mult mai răi decât comuniştii!

Frumoasa părere pe care o aveau jandarmii despre noi, legionarii, se datora acelui «brain washing» ce le-a fost administrat, în mod constant, atât lor cât şi poliţiştilor, din ordinul guvernelor ce s'au perindat la cârma ţării noastre. Datorită acestui lavaj cerebral, ca să-i spunem astfel, majoritatea slujbaşilor siguranţei şi ordinei publice româneşti ne priveau, în mod fatal, ca pe nişte răufăcători de cea mai periculoasă speţă. Repet: majoritatea, nu toţi, fiindcă şi în poliţie şi jandarmerie au existat oameni inteligenţi, capabili de a discerne negrul de alb; aceştia au refuzat a privi lucrurile prin ochelarii deformanţi, prescrişi de oficialitate. Dela un maior de jandarmi —despre care am amintit deja în altă parte a acestei lucrări— mi-a fost dat să aflu, cu lux de amănunte, despre modul în care erau îndoctrinaţi jandarmii în scopul de a se deslănţui în sufletele lor o adevărată explozie de ură împotriva legionarismului. În acelaşi fel s'a încercat, dealtminteri, influenţarea întregei opinii româneşti, cu ajutorul acelei «anumite» prese, lipsită de scrupule şi străină de durerile şi aspiraţiile neamului nostru. Dealungul anilor, atât pe vremea guvernelor zise democratice, ca şi în timpul dictaturii regelui —călău Carol, am fost prezentaţi, potrivit cu necesitatea momentului, drept «neisprăviţi», «huligani», «falsificatori de bani», «teroriştii», «trădători, vânduţi nemţilor», «agenţi în slujba comuniştilor», etc. Însfârşit, după lovitura de

Stat a lui Antonescu din 1941, am mai dobândit alte două mândre titulaturi, şi anume acelea de «rebeli» şi «borfaşi», ce ne-au fost conferite de însuşi Conducătorul Statului, în semn de specială recunoştinţă pentru jertfele pe cari —în incorigibila noastră bună credinţă şi elan idealist— le adusesem pentru ca să-l înscăunăm la cârma ţării...

Mai e de mirat dacă acel jandarm din escortă ne vedea, cu mintea lui obtuză, «cu mult mai răi decât comuniştii»?...

Printre noi, cei cari fuseserăm aduşi la Târgu Jiu, se găseau oameni de toate vârstele şi de toate categoriile sociale. Dela ţărani şi până la profesori universitari. Şi nu numai civili, ci şi militari: ostaşi şi ofiţeri, între cari unii cu piepturiile strălucind de înalte decoraţii câştigate pe câmpurile de luptă din Răsărit, în războiul împotriva bolşevismului. Şi, pentruca acest tablou degradant, pe care Conducătorul găsise de bine ca să-l ofere ţării, să câştige în elocvenţă, iată şi un mare mutilat de război! După toate semnele, «recunoştinţa Patriei» nu întârzia să se manifeste nici faţă de bravii nostri ostaşi care, întru recucerirea gliei strămoşeşti răpită de inamic, îşi lăsaseră bucăţi din trupul lor pe câmpiile îngheţate de dincolo de Nistru, dacă nu într'alt mod, cel puţin sub forma unui «concediu» de odihnă şi reculegere sufletească între sârmele ghimpate dela Târgu Jiu...

Primirăm, însfârşit, ordinul ca să ne încolonăm.

Scurt după aceea, uriaşul convoiu de «proscrişi», păzit pe ambele flancuri de jandarmi înarmaţi până'n dinţi, porni la drum peste colinele înzăpezite, ca într'o tristă procesiune.

Domnea un ger năprasnic şi un vânt ascuţit bătea dinspre munţi. Cei din capul coloanei luptau din greu cu nămeţii ce acoperiseră drumul. Coborîrăm într'o vâlcea. Apoi începurăm a urca din nou.

După un timp oarecare, coloana se opri. Dece oare...? Am încercat să aflăm motivul, dar la întrebările noastre nu ni s'a dat niciun răspuns. În realitate nici nu ştiam încotro eram mânaţi. Nimeni n'a vrut să ne-o spună.

Am aşezat jos, în zăpadă, boccelele, raniţele ori cuferele

ce le căram cu noi și în care ne luasem strictul necesar, așa cum ni se ordonase la plecare, și ne-am pus pe așteptat. Într'un târziu aflarăm, din om în om, că fruntea coloanei ar fi ajuns la porțile legărului și că «formalitățile de intrare» merg foarte încet.

După aproape o oră, întoiegiți de frig, am pornit din nou, dar după câteva minute de mers, iarăși am fost opriți. Altă așteptare, de vreo jumătate de oră, în frig și vânt...

Nu mai țin minte cât a durat acest «pohod-na-Sibir» peste câmpuri înzăpezite și înghețate, până ce, în fine, am ajuns și noi, cei cari ne găseam mai la coada coloanei, în dreptul porții lagărului.

—Asta-i lagăr, fraților, nu șagă! Mare cât un sat, își dădu părerea un camarad la vederea acelei mulțimi de cabane ce se înșirau la dreapta noastră, până hăt departe, pierzându-se sub zăbranicul cenușiu al amurgului.

—Si ce mai pădure de sârmă ghimpată...!, observă un altul.

—Asta e pentru ca să ne apere de bătaia crivățului, încercă să glumească Colonelul Gheorghe Rizescu, care deși bolnav și cu febră, nu-și pierduse încă humorul.

Formalitățile la poarta lagărului mergeau încet. Dar cui putea să-i pese că eram lihniți de foame și țepeni de frig...?

Camaradul Branea, care mărșăluise alături de mine, începuse să împărțească cu cei din jur un măr și o bucată de pâine pe care le luase în buzunarul hainei. Purta uniformă de ofițer; așa îl arestaseră. Pe piept îi atârnau cele două decorații câștigate la Sevastopol: Steaua României și Crucea de Fier...

Câtva timp domni tăcere. Ne cădea greu să mai vorbim. Fiecare din noi era cufundat în propriile lui gânduri, cari, fără îndoială, nu erau de fel trandafirii... Până ce un camarad în spatele meu, un bucovinean, începu să cugete cu glas tare, în limbajul caracteristic provinciei în care se născuse:

—Iacă, mă tâți câți ghin la cârma țârii ni urăsc di moar-

te...? Care cum ghini, tăt în noi dă, —liberalii, țărăniștii, Carol, Antonescu— tăți ni-o băgat în temniți, ni-o batut, ni-o calișit, ni-o ușis. Prișep că ni urăsc di moarte comuniștii, prișep că ni blastămă jidovii, că ni-a învățat Căpitanul să fașem și noi românii negoț și să nu ni mai lăsăm jăcmăniți și batjocoriți de dânșii, dar nu pot prișepe, bre, ca în pieptul de ostaș român al lui Antonescu —care pi deasupra a mai îmbrăcat și cămeșa verde— să bată așa inimă di hiară...

∴

Nu am intenția de a descrie viața ceam dus-o în acest lagăr, ultimul prin care au trecut legionarii înainte de a pune comuniștii stăpânire pe țara noastră. Dealminteri, condițiile de viață din lagărul Tg. Jiu n'au diferit mult de acelea oferite de lagărele anterioare.

Exceptând decorul extern, Târgu Jiu a fost —pentru mine cel puțin— o repetare a Vasluiului, prin care trecusem cu șase ani înainte și de unde, cu voia lui Dumnezeu, am scăpat cu viață.

In timp ce însă închisorile și lagărele prin care fusesem târîți până aci le îndurasem din cauza ideologiei și convingerilor noastre politice în completă disonanță cu acelea apărate de regimurile politice de cari s'a bucurat țara noastră până la alungarea lui Carol —cel corupt și sângeros—, de astădată era însuși regimul *național de dreapta* al Mareșalului Antonescu care ne trimesese între sârmele ghimpate dela Târgu-Jiu, alături și în aceleași condiții cu cei mai aprigi dușmani ai regimului: comuniștii.

Intr'adevăr, la câțiva metri de cabanele noastre, dincolo de sârme, se aflau acelea ale comuniștilor. In zile cu soare, îi puteam vedea plimbându-se de-alungul sârmelor ghimpate, discutând întreolaltă problemele ce-i preocupu. Ei cel puțin știau pentruce se găseau în acest loc, *noi însă nu*. I-am privit în repetate rânduri: păreau liniștiți și încrezători în viitorul ce-i aștepta.

In ce mă priveşte, nu cunoşteam pe niciunul dintre acei, dealminteri puţini corifei ai partidului comunist român în clandestinitate, internaţi aci, şi pe cari aveam din când în când ocazia de a-i vedea în mod fugitiv, dincolo de sârmele despărţitoare. Un camarad mi l-a arătat într'o zi pe Bujor şi, dacă nu mă înşel, pe Gheorghiu-Dej.

Vrednic de menţionat şi nu mai puţin semnificativ îmi pare astăzi faptul că în timp ce dintre legionarii internaţi la Târgu Jiu cel puţin o treime au fost trimişi de Antonescu —ce e drept, într'o formă aparent ireproşabilă— *în lumea celor drepţi,* comuniştilor în schimb li s'a rezervat privilegiul de a ieşi nevătămaţi şi completi la număr din acest lagăr, pentru a putea sărbători mai târziu intrarea trupelor sovietice pe pământul României şi —ca ironie a sorţii— pentru a asista, în continuare, cu explicabilă satisfacţie, la executarea Mareşalului.

Cum spuneam, despre viaţa ce-am dus-o şi despre toate câte s'au întâmplat în acele aproape trei luni pe cari le-am petrecut în lagărul din Târgu Jiu, fără îndoială aş putea umple multe pagini. Poate îmi va fi dat să o pot face înainte de a închide ochii. Deocamdată însă, în capitolul de faţă, mă voiu limita a reda, în măsura în care mă ajută memoria, un singur moment —pe care îl socotesc cel mai important şi în acelaşi timp sguduitor— trăit între sârmele ghimpate dela Târgu Jiu.

***

In cabana cu n-rul 44, în care am fost «încvartiruit» împreună cu alţi 200 de camarazi, era —în acele zile de iarnă aspră— puţin mai cald decât afară, pe câmp, datorită unei mici sobe de fier, aşezată aci mai mult în chip simbolic. Într'adevăr, deja din primele zile ne-am convins că privind-o intens, fie chiar dela distanţă, te simţeai par'că mai bine. Dacă pe deasupra mai auzeai cum şoşoteau vreascurile pârjolite de flăcări, senzaţia de căldură era aproape completă.

Din această cauză, pe semne, «duduia de fier» —cum îi spuneau unii— începu să întruneasca în jurul ei un cerc de adoratori mereu în creștere. Dealtfel până și plantonul de noapte își fixase postul de veghe lângă atractiva «dudue».

Într'o seară, scurt înainte de ora de inspecție, adică la ora la care toți deținuții trebuia să se găsească în interiorul cabanelor, m'am oferit să fac de planton, în primul schimb, în locul unui camarad căruia în mod brusc i se făcuse rău. M'am instalat în scaunul mare și șubred de lângă sobă și, ca nu cumva să aținesc în post, mi-am propus să citesc o carte pe care o împrumutasem dela un camarad bucovinean. Drept vorbind, probabilitatea de a aținpi în scaunul (dealtminteri destul de confortabil) pe care ședeam era extrem de redusă, căci scârțâiturile stridente pe care le scotea acest jilț ciudat, la cea mai mică mișcare ce-o făceam, aveau efectul unui deșteptător infailibil. Nu știu, zău, în ce împrejurări ajunsese acest scaun în cabana noastră; socotind după mărimea și forma ce-o avea, nu încăpea nicio îndoială că tinerețea și-o petrecuse în salonul vreunui bărbier din Târgu Jiu.

Intrigat de faptul că în această seară inspecția cabanei noastre nu avusese încă loc, am ieșit să văd ce se petrece pe afară, mai ales că îmi ajunsese la urechi un svon curios de glasuri, ce îmi părea că vine din partea din față a cabanei.

Personalul de pază al lagărului era format în cea mai mare parte din soldați și ofițeri de rezervă concentrați. Răspunzător de locatarii cabanei 44 era un locotenent bătrâior, firav și gălbejit, originar, dacă bine îmi amintesc, din județul Muscel, de profesie învățător —un tip de om nervos, acru, care în orice conversație se folosea de un ton răstit și agresiv. Nu-i mai țin minte numele. Unii dintre camarazi îl porecliseră «locotenentul Țăndărică», alții îi spuneau «dascălul». Seara, când venea să inspecteze cabana, era de obiceiu însoțit de doi sau trei soldați, cu baioneta la armă. Rar intra în vorbă cu noi, iar când deschidea gura, o făcea numai pentru a reclama că lucrul cutare sau cutare nu e în ordine, că nu s'a măturat reglementar în fața cabanei, că nu am strâns în-

deajuns robinetul la apă, că am lăsat să ardă, peste ora permisă, cutare bec electric, etc.

Aruncând o privire din ușa cabanei, nu mică îmi fu mirarea văzându-l pe locotenentul Țăndărică înconjurat de câțiva legionari. Le vorbea cu voce răgușită și plângăreață, cum nu-l auzisem până aci niciodată. Mai la o parte, stăteau soldații cari îl acompaniau în timpul rondei. N'a fost greu să observ că atât locotenentul cât și soldații erau «afumați». M'am apropiat, căci aveam impresia că se petrece ceva neobișnuit.

—E beat, mi-a șoptit un camarad, arătând cu o mișcare din cap în direcția ofițerului. A intrat în vorbă, ca niciodată, cu fiecare legionar ce i-a ieșit în cale. Chiar și cu camaradul E., despre care știe că nu-l «înghite». Ba i-a strâns și mâna, închipuie-ți! Ce i-o fi spus, nu știu, dar când s'a despărțit de el, l-am văzut cu lacrămi în ochi...

Locotenentul «Țăndărică» stetea acum de vorbă, pe șoptite, cu un camarad din cabana noastră; era unul din cei trei cari formam *consiliul* lagărului. Câteva clipe în urmă, când ofițerul a trecut pe lângă mine, am văzut că avea ochii plânși. Duhnea a băutură. A plecat, urmat de soldații săi, cari deasemeni se clătinau pe picioare, fără să mai facă inspecția reglementară. Acest fapt m'a intrigat în mod deosebit, căci până aci inspecția de seară nu suferise nicio excepție.

Însfârșit, am aflat și eu ce se petrecea. Vestea adusă de locotenentul Țăndărică, încredințată sub cel mai strict sigil unuia dintre camarazii noștri, în care, pe semne, avea mai multă încredere decât în toți ceilalți, avu darul să ne lase pentru câteva clipe literalmente înmărmuriți. Deocamdată, în afară de cei cari făceam parte din consiliul (secret) al lagărului și încă doi camarazi de absolută încredere, nimeni altul nu mai deținea cutremurătoarea informație. Ne-am hotărît să nu o divulgăm înainte de a ne consfătui. Dealtminteri, la acea oră, majoritatea camarazilor se culcase deja.

Nedumerirea noastră cu privire la curioasele preparative ce avuseseră loc în cursul zilei, dincolo de sârmele ghimpate, pe câmpul înzăpezit, și mai ales pe povârnișul ce domina dela

carecare înălțime întregul lagăr, își găsea acum o perfectă explicație.

Iată ce ne comunicase locotenentul muscelean, în stare de ebrietate, totuși indeajuns de lucid pentru a ne cere cel mai desăvârșit sigiliu, —«căci înțelegeți, sunt ostaș, am depus un jurământ, și am și eu nevastă, copii...» (redau cuvintele sale, așa cum mi-au fost reproduse de camaradul căruia i s'a destăinuit):

«În cursul nopții, avioane *britanice* (!?) se vor rătăci prin aceste locuri, lăsând câteva bombe, din care unele vor lovi, din nefericire, tocmai careul de cabane în cari sunt adăpostiți legionarii...» Iar la urmă a adăugat: ca om, ca român, n'a putut să nu ne-o spună. Dumnezeu să ne aibe în pază...! Totuși, să nu ne pierdem capul, mai ales să nu fugim descoperiți peste aria din fața cabanelor, căci mitralierele instalate primprejur își vor executa fără cruțare misiunea primită... Dacă va afla ceva mai precis, va mai trece odată să ne spună.

L-am informat, în fine, dupăcum era și firesc, și pe camaradul Branea care era reprezentantul nostru *oficial*, acceptat ca atare de administrația lagărului. Ne-am întrunit apoi în grabă, inginerul Ion Andrei, Ion Veverca, eu și încă un camarad pe care nu mi-l mai amintesc, pentru a ne consfătui cu privire la măsurile ce trebuia să luăm față de situația amenințătoare în care ne găseam. Ne-am retras în cel mai întunecos colț al cabanei 44, până unde lumina becurilor electrice, cari rămâneau aprinse peste noapte, nu reușea să ajungă. Aci, pe priciul superior, în poziție semi-culcată, am început să discutăm, cu glas scăzut —pentru a nu atrage atenția camarazilor încă treji— analizând și cumpănind cu tot calmul de care eram în stare, destăinuirea cutremurătoare ce ne-o făcuse locotenentul.

Să fi fost oare totul doar o glumă de prost gust, inadins lansată de administrația lagărului? Dar care putea fi scopul unei astfel de farse sinistre?... Am chibzuit și cântărit. Până la urmă, deși cu sufletul greu, am ajuns la concluzia că cele comunicate de locotenent trebuia luate în serios.

In cursul timpului petrecut în lagăr, ajunsesem să-l cunoaştem îndeajuns de bine pe acest ofiţer de rezervă muscelean: un om nervos —după toată aparenţa bolnav de ficat— sgârcit la vorbă, irascibil şi bădăran uneori. Ni-l puteam imagina săvârşind vreo găinărie sau, în stare de iritaţie, capabil de a deveni violent, brutal chiar; dar în postura de «actor de teatru», simulând într'un mod atât de perfect preocuparea şi neliniştea interioară de care părea dominat în momentele în care a vorbit despre cele ce se vor petrece la noapte, nu ni-l puteam închipui nici dearuptul capului. Acest om nu era capabil să simuleze cu atâta naturaleţă simpatie şi compasiune faţă de nişte «rebeli şi borfaşi», cum fusesem consideraţi până aci. Această întorsătură în sentimentele nutrite pentru noi trebuia să aibă cu totul altă cauză, o cauză precisă. Mi-am amintit atunci că în viaţă mea de legionar avusesem o singură dată prilejul să verific o astfel de transformare bruscă în atitudinea celor cari m'au prigonit şi în mâinile cărora mă aflam. Bunăvoinţei şi simpatiei ce deodată, aparent fără niciun motiv plauzibil, îmi arătaseră până şi acei poliţişti cari până aci mă duşmăniseră făţiş, nu-i găsisem atunci nicio explicaţie. Fusese în ajunul nopţii de groază din 21 spre 22 Septembrie 1939, iar moina bruscă ce cuprinsese inimile împietrite ale prigonitorilor mei a coincis cu momentul în care le-a ajuns la cunoştinţă că nu voiu mai ajunge să văd răsăritul zilei următoare.

In sprijinul tezei că vestea pe care ne-o adusese locotenentul «Ţăndărică» era într'adevăr autentică mai pleda însăşi atitudinea soldaţilor, cari şi ei, la rândul lor, făceau impresia că simţiseră ceva din cele ce se pregăteau, fără a mai vorbi de faptul că întreaga patrulă de inspecţie se prezentase în stare de semi-ebrietate. Era evident că acestor militari li se dăduse înadins de băut, căci nu era de imaginat, ca ofiţer şi soldaţi, de comun acord —călcând regulamentul şi expunându-se la severe sancţiuni disciplinare— să se fi îmbătat pe cont propriu. Şi-apoi e ştiut în cari momente şi cu ce scop se distribue ofiţerilor şi trupei băutură alcoolică... De altfel,

însăşi povestea cu «avioanele britanice» (ce ar fi urmat să fie servită opiniei publice după consumarea nenorocirii abătute asupra careului legionar din lagărul Târgu-Jiu) fusese foarte bine ticluită, părând, în circumstanţele date, perfect verosimilă.

Intr'adevăr, toată lumea ştia despre incursiunile nocturne —exclusiv nocturne— ale aviaţiei britanice în spaţiul aerian românesc, incursiuni ce, în ultimul timp, deveniseră tot mai dese. Avioanele veneau de undeva din Yugoslavia, unde englezii dispuneau de o bază aeriană, pusă la dispoziţie de Tito. Se îndreptau de obiceiu spre regiunea petroliferă sau spre Bucureşti, unde îşi deşertau încărcătura de bombe. La reîntoarcere, aproape în mod regulat, lăsau câte o bombă sau două, undeva pe lângă Turnu Severin. Faptul devenise notoriu. Asfel nimeni nu s'ar fi mirat dacă de astădată s'ar fi debarasat de surplusul de bombe «undeva» pe lângă Târgu Jiu...

Consfătuirea a durat până târziu noaptea. Ajunsesem, în unanimitate, la concluzia că informaţia locotenentului trebuia luată în serios. A fost însă greu, deadreptul imposibil, să ajungem la o hotărâre satisfăcătoare. Insfârşit, ne-am decis a lua toate măsurile ce puteau fi luate în împrejurările specifice în care ne găseam. Prin măsurile ce-am luat cu acel prilej am vizat două lucruri: întâiu, evitarea unei panici generale; al doilea, garantarea unui cât mai redus număr posibil de pierderi în cazul unui bombardament.

Am stabilit un anumit număr de plantoane, cu instrucţiuni precise, pentru fiecare cabană în parte.

Grosul legionarilor din lagăr n'a aflat niciodată despre cele ce urmau să se întâmple în acea noapte pe care nu voiu uita-o niciodată.

In cabana 44 am rămas de veghe eu cu camaradul Branea. Mi-aduc aminte că am schimbat locurile noastre de dormit depe priciul superior, cu acelea depe priciul dela parter al camarazilor Nicolae Ionuţ (Braşov) şi Baciu (Sibiu), situate în apropierea uşii cabanei. Aceasta, pentru a putea ieşi mai

repede şi neobservaţi, în cazul în care ar fi trebuit să facem legătură cu camarazii din *serviciul de alarmă* al celorlalte cabane...

Amândoi am stat de veghe până la revărsatul zorilor, pândind cu auzul încordat sosirea avioanelor aducătoare de moarte...

Dar Dumnezeu în ceruri a avut de grije ca să nu se săvârşească această mişelească crimă. Se vede că a intervenit în ultimul moment ceva, vreun fapt neprevăzut, menit a zădărnici drăcescul plan.

Totuşi, abia a treia zi am putut ajunge la convingerea că pericolul într'adevăr trecuse şi că de aci înainte o ameninţare a vieţilor noastre printr'un bombardament «*britanic*» nu mai putea avea loc.

∴

Dela *episodul Târgu-Jiu*, au trecut aproape trei decenii. Mulţi dintre camarazii cu care am petrecut în lagăr o bună jumătate din iarna şi primăvara anului 1943, astăzi nu mai sunt. Au căzut ca eroi, în linia întâi, luptând împotriva duşmanului nostru secular din Răsărit.

Despre camaradul bucovinean care îşi depănase, cu glas tare, gândurile-i pline de amărăciune, acolo, în faţa porţilor sumbre ale lagărului, n'am mai auzit nimic. Dacă n'o fi avut privilegiul să cadă cu arma în mână pe front, s'o fi stins desigur, ca atâţia alţii de-o seamă cu el, în vreo temniţă întunecată, în care l-au aruncat de astădată alţi tirani înscăunaţi la putere, mai cruzi şi mai sângeroşi decât toţi de până aci la un loc, căci «tăţi câţi ajung la cârma bietei noastre ţări ni urăsc di moarti»...

X. 23 AUGUST 1944

«Ceeace dă caracter infamant actului dela 23 August este că răsturnarea lui Antonescu s'a săvârşit cu ajutorul Rusiei Sovietice, o ţară cu care noi ne aflam în război. Trădarea a existat din momentul ce arestarea lui Antonescu s'a săvârşit cu scopul de a preda ţara inamicului.»

HORIA SIMA

I

In seara zilei de 23 August 1944, postul de radio-difuziune Bucureşti —care la acea oră aducea obişnuitu-i «jurnal» cu ultimele ştiri depe front— şi-a întrerupt la un moment dat programul pentru a anunţa pe ascultători că, după jurnalul de ştiri, va fi *făcută o importantă comunicare*.

Sunt sigur că, în acele momente, niciunul dintre câţi au ascultat postul Bucureşti —cu excepţia *iniţiaţilor*, bine înţeles— n'a bănuit nici pe departe ceeace urma să afle puţin mai târziu. Dealtminteri, însuşi radio-jurnalul din acea seară nu aduse nici un fel de ştire alarmantă, neflind în fond, adică privit în general, cu nimic diferit de cele din zilele precedente. Până şi obişnuitul comunicat al Cartierului General German fusese transmis în aceeaşi formă, ca întotdeauna.

In fine, pela orele 10 seara, postul de radio-difuziune Bucureşti a transmis acea proclamaţie de tristă memorie, prin care Regele Mihai aducea la cunoştinţa ţării încheierea «armistiţiului», ordonând trupelor depe front *încetarea focului*.

In seara aceea am fost să vizitez pe nişte cunoscuţi, aşa că am sosit acasă după orele zece. Despre proclamaţia Regelui am aflat abia atunci, şi anume dela profesorul Cornea, vecinul meu de locuinţă. Vestea m'a lăsat literalmente înmărmurit. Câteva clipe m'am simţit ca după o lovitură de măciucă primită în moalele capului.

Pe vremea aceea nu aveam de unde şti despre tratativele secrete duse de Barbu Stirbey, Vişoianu, Niculescu-Buzeşti etc., cu reprezentanţii puterilor inamice. Auzisem în schimb că, în culisele *partidelor istorice*, mai cu seamă în acelea ale partidului Naţional-Ţărănist, se desfăşura, clandestin, o activitate febrilă, având ca scop scoaterea României din alianţa cu Germania şi trecerea ei de partea Puterilor Aliate, recte: alături de Rusia bolşevică, marea noastră «prietenă» din Răsărit. Despre cum şi în ce fel avea să se ajungă la realizarea acestei «schimbări de macaz» —simultană, bine înţeles, cu întoarcerea armelor împotriva armatei germane aliate— nu reuşisem să descoperim nimic precis. Comandamentul legionar din Sibiu aflase, cu multe luni înainte, despre o dispoziţie secretă dată de conducerea partidului Naţional-Ţărănist, potrivit căreia toate elementele de suprafaţă ale acestui partid, cu domiciliul în Ardeal, urmau să se mute dincolo de Carpaţi, adică pe teritoriul Vechiului Regat. Fără îndoială, o foarte cuminte măsură de prevedere!

Nu-mi mai amintesc în ce fel de împrejurări ne căzuse în mâini acea misivă compromiţătoare, din conţinutul căreia nu ne-a fost greu să tragem cuvenitele concluzii.

In culisele naţional-ţărăniste —şi desigur că şi în acelea ale grupului activist liberal— toate eventualităţile fuseseră în prealabil studiate. In ipoteza că maşinaţiile în vederea prăbuşirii frontului românesc vor duce la rezultatul scontat, adică la capitularea României în faţa Rusiei, se putea pre-

vedea ca sigură ocuparea, în câteva zile, a întregului teritoriu românesc de dincolo de Carpaţi, adică al Vechiului Regat, de către armatele sovietice. Tot atât de sigură apărea, pe de altă parte, în ipoteza mai sus menţionată, formarea de către germani şi restul unităţilor româneşti aflătoare în Ardeal a unei linii de rezistenţă pe Carpaţi. În acest caz însă, descoperindu-se rolul jucat de conducătorii partidelor Naţional Ţărănist şi Liberal, fără îndoială că toţi membri păturii conducătoare a acestor partide, rămaşi în Ardeal, ar fi plutit în pericol de moarte, riscând a fi acuzaţi de înaltă trădare şi împuşcaţi. În momentul în care am verificat *primele două mutări* de acest gen —din Ardeal spre Vechiul Regat— ne-am dat seama că informaţiile ce le deţineam erau perfect întemeiate.

Dacă această măsură de prevedere, luată de naţionalţărănişti (şi fără îndoială că, la rândul lor, şi liberalii or fi luat o măsură de precauţie asemănătoare), menită a pune la adăpost viţiile fruntaşilor lor, am găsit-o justificată şi firească, nu tot aşa puteam gândi despre *cauza* care o determinase. Căci aceasta, în ochii oricărui român de omenie, nu era altceva decât o odioasă trădare de patrie. În această situaţie, deşi prigoniţi şi asvârliţi la periferia Statului de guvernul Mareşalului Antonescu, legionarii au considerat drept o datorie faţă de patria lor de a aduce la cunoştinţa Conducerii Statului cele ce reuşiseră să descopere în legătură cu marele act de trădare în curs de pregătire. Afară de aceasta, au găsit de bine a informa deasemeni Ambasada germană... După toate semnele însă, fără niciun rezultat. Dealtminteri, miopia lui Killinger a fost cu adevărat fenomenală. Până la urmă, după cum se ştie, a plătit-o cu propria lui viaţă.

Totuşi, în pofida celor ce ştiam sau puteam bănui despre activitatea subversivă desfăşurată de conducătorii opoziţiei, vestea despre armistiţiul încheiat cu duşmanul nostru secular din răsărit îmi părea pur şi simplu de necrezut. Nu-mi puteam imagina ca Mareşalul Antonescu să se fi decis, dela o zi la alta, la acest pas dramatic. Mi-am amintit în acele mo-

mente de cuvintele lui Lenin: «*Cine încheie pace cu noi, e pierdut!*» Totuşi, în lumina anumitor svonuri —după care Mihai Antonescu însuşi ar fi fost unul din acela cari au luat în secret contact cu puterile inamice— nu apărea cu totul exclus ca lucrurile să se fi petrecut la dorinţa sau cel puţin cu ştiinţa Mareşalului. In acele clipe, n'aveam încă de unde să ştiu că, de fapt, ne aflam în faţa unei lovituri de Stat, plănuită şi îndelung pregătită de partidele democratice în alianţă cu cel comunist, şi patronată de însuşi Regele Mihai.

Dupăce m'am recules puţin, m'am grăbit să telefonez celor câţiva camarazi cari aveau telefon. Toţi păreau la fel de consternaţi de cele auzite la radio. Nu reuşiseră încă să-şi formeze o părere clară despre cele ce vor urma după acest «armistiţiu». Înclinau a rămâne deocamdată în expectativă; «nu e cazul să luăm hotăriri precipitate, să aşteptăm, să vedem ce se mai întâmplă...». Atitudinea lor şovăitoare nu mi-a fost deloc pe plac. Deşi nu-mi luasem până acum timpul pentru a analiza lucrurile la rece, un al şaselea simţ îmi spunea că situaţia în care fusese împinsă ţara, în urma încheierii armistiţiului cu hoardele barbare ale lui Stalin, era într'adevăr cu mult mai gravă decât ne-o puteam închipui în momentul de faţă.

In viaţa mea de legionar trecusem prin multe momente grele, în care nu numai libertatea, dar însuşi viaţa îmi fusese în joc. Totuşi în situaţiile cu adevărat ameninţătoare în care mă găsisem, nu m'am gândit niciodată că să fug în străinătate. După lovitura de Stat a lui Antonescu, în Ianuarie 1941, mulţi dintre camarazi m'au îndemnat să părăsesc ţara, refugiindu-mă cu ei peste hotare. N'am făcut-o. Am rămas în ţară, înfruntând primejdia, iar bunul Dumnezeu mi-a ajutat să scap din toate nenorocirile câte m'au pândit. Deastădată însă —pentru întâia oară— a început să-mi mijească în minte gândul de a-mi părăsi ţara. Simţeam că pe zi ce va trece, primejdia va creşte. Peste o săptămână sau două, Ruşii vor fi invadat întreaga ţară. La frânele Statului vor ajunge atunci inamicii noştri de moarte. Guvernul comunist, ce se

va forma, va fi completat cu trădători şi vânzători de neam. Toate posturile importante în administraţia ţării vor intra în mâinile evreilor şi a acelora cari au ajutat la aducerea bolşevismului în România. Într'o astfel de ţară, nu era greu de imaginat ce soartă îi va aştepta pe legionari... Îmi imaginam depe acum ravagiile şi pustiirile pe cari le vor face la sate şi prin oraşe trupele *victorioase* ale lui Stalin. La urmă de tot, mi-am amintit de cuvintele Căpitanului, rostite cu opt ani înainte, în Mai 1936: «De vor intra trupele ruseşti pela noi şi vor ieşi învingătoare, în numele diavolului, cine poate să creadă, unde este mintea care să susţină, că ele vor pleca dela noi înainte de a ne sataniza, adică bolşeviza?...».

∴

A doua zi de dimineaţă —Joi, 24 August— a venit la mine camaradul Branea. Fără mult înconjur mi-a propus «s'o luăm din loc».

Instructorul legionar Gheorghe Branea fusese mobilizat, ca ofiţer de rezervă, încă dela începutul războiului, adică din vara anului 1941, înaintând apoi cu frontul până în Crimea, de unde s'a întors cu gradul de locotenent, purtând pe piept *Steaua României* şi *Crucea de Fier*. Bravura de care a dat dovadă cu ocazia cuceririi cazematelor subterane ale Sevastopolului n.a împiedecat totuşi de-a fi trimis, din ordinul Mareşalului Antonescu —pe semne în scop de odihnă şi reculegere— între sârmele ghimpate dela Târgu-Jiu, unde a fost ţinut, dupăcum am arătat în capitolul precedent, peste trei luni de zile, pentru unica vină de a fi legionar.

Totuşi, fiind apreciat de superiorii săi din armată, a avut norocul de a nu mai fi trimis din nou pe front, cel puţin deocamdată. Rămânând astfel la baza regimentului de infanterie din care făcea parte, a fost utilizat ca ofiţer de legătură între Comandamentul Corpului de Armată şi Grupul de Şcoală German (Lehrtruppe), însărcinat cu instruirea

trupelor românești din garnizoana Sibiu. Datorită acestei calități de ofițer de legătură, avusese acum prilejul de a afla dela camarazii de arme germani o seamă de amănunte în legătură cu evenimentul din ajun. Acestea însă nu aveau deloc darul de a ne anima.

Grupul-Școală german, care până cu o zi înainte instruise unitățile românești din localitate în mânuirea armelor moderne, familiarizându-le cu noile tactici de luptă, primise ultimatum-ul de a părăsi în 24 de ore teritoriul României. Orice întârziere pe teritoriul țării, peste termenul fixat, va avea drept consecință desarmarea grupului și intrarea lui în prizonierat. Comandantul unității germane, al cărei efectiv era relativ mic, compus fiind aproape exclusiv din ofițeri și sub-ofițeri, și-a dat imediat seama de situația irremediabilă în care se găsea, hotărîndu-se pentru plecarea imediată.

Branea avusese o scurtă convorbire cu comandantul german, care purta gradul de colonel. Acesta l-a declarat că este dispus a-l trece peste graniță, luându-l sub protecția sa, în cazul în care ar fi într'adevăr decis de a părăsi țara. Mai mult încă: l-a dat să înțeleagă că dacă are cumva printre colegii săi ofițeri vreunii cari se simt amenințați și ar vrea să plece, să-i aducă la comandamentul grupului din strada Armbruster, până cel mai târziu la orele 8 seara. Vor primi uniforme germane, călătorind până la trecerea granițel ascunși în fundul camioanelor. Această ofertă era însă valabilă pentru cel mult 4-5 persoane, căci mai mulți nu puteau lua cu ei. La urmă l-a atras atenția să fie extrem de prudent. Chestiunea trebuia să rămână sub cel mai desăvârșit sigiliu.

Intrucât între ofițerii români cu care era în contact mai strâns nu se găsea niciunul căruia Branea l-ar fi putut vorbi deschis despre posibilitatea de fugă mai sus amintită —iar ofițeri legionari nu existau în garnizoană, fiind cu toții pe front— s'a gândit că ocazia ce se oferea în acest mod neașteptat ar putea fi folosită de câțiva legionari civili, adică nemobilizați, mai cu seamă de aceia cari erau cunoscuți ca făcând parte din grupul de comandă și, ca atare, cei mai

periclitați în cazul că ar fi rămas să aștepte sosirea Rușilor. Mi-a spus dela început, clar și răspicat: el unul, Branea, era ferm decis s'o «ia din loc».

Pus în situația de a lua o hotărîre imediată, am început să ezit. Branea căuta să mă convingă de necesitatea plecării. În fond îi dam dreptate, din o mie și una de motive. Dar se vede că valahul din mine sau mai exact acel atavic sentiment de strânsă legătură, de frăție pe viață și pe moarte cu pământul pe care mă născusem, nu mă lăsa să mă despart așa, cu una cu două, de țara părinților și strămoșilor mei.

A rămas să mă mai gândesc. În tot cazul, m'am înțeles ca Branea să mă aștepte, la orele șapte seara, la stația de tramvaiu din Târgul Vinului. Dacă la ora fixată nu voiu fi acolo, va pleca singur. Totuși, atât el cât și eu urma să mai avizăm și pe alți camarazi despre posibilitatea ce se oferea de a părăsi țara. Din lista de circa opt legionari pe care o întocmisem, ne-am dat seama dela început că cel mult doi sau trei s'ar putea decide la acest pas. În tot cazul, aveam datoria de a-i aviza.

Până la ora amiezii, am luat contact cu câțiva dintre camarazii înșirați pe listă. Deja dela primele cuvinte schimbate cu ei am putut înțelege că nu-i vom avea ca tovarăși de drum. Toți considerau pasul pe care vroiam să-l facem drept prematur, pripit. Cei mai vizați și periclitați, datorită gradului ce-l purtau sau funcțiunilor ce avuseseră sau le mai aveau încă în Mișcare, erau oameni căsătoriți, tați de familie, cari nu se puteau decide a lăsa nevastă și copii pentru a porni în lume. Am căutat să-i conving —dupăcum căutam eu însumi să mă conving— că e vorba de o măsură de prevedere mai mult decât necesară în fața primejdiei iminente de a cădea în mâinile comuniștilor. Că, la fel ca atâtea alte dăți, primejdia cea mare e la început. Și că de aceasta trebuia să scăpăm. Și-apoi absența noastră din țară nu va fi de lungă durată, lucrurile vor lua în curând altă întorsătură, și ne vom putea întoarce acasă mai degrabă decât credem. Căci odată cu apariția și utilizarea noilor arme formidabile, promise de nemți,

ruşii vor fi respinşi, iar până la urmă complet sdrobiţi. Din afara graniţelor vom putea ajuta sub diverse forme la victoria finală; în tot cazul, vom fi mult mai de folos decât rămânând pe loc şi lăsându-ne prinşi şi măcelăriţi de hoardele bolşevice.

Dintre toţi cu câţi am vorbit, numai camarazii S. I. şi D. G. —ambii holtei— păreau decişi de plecare. Pentru orice eventualitate, le-am indicat ora şi locul de întâlnire.

In ceeace îi privea pe ai mei, cu excepţia tatii, toţi pledau în sensul de a rămânea, de a nu pleca spre necunoscut. Numai tata —deşi cu inima grea, o ştiu, m'a sfătuit să plec. Numai dânsul a văzut lucrurile în mod clar. Dorea cu tot dinadinsul să mă ştie cât mai departe, la adăpost cât mai sigur de primejdia în care începusem să plutesc şi care, pe zi ce va trece, pentru mine mai cu seamă, va deveni tot mai ameninţătoare. Mai bine departe, în străinătate, ştiindu-mă în viaţă şi teafăr decât acasă, aproape de dânsul, dar mereu în pericol. Pentru toate suferinţele pe cari a trebuit să le îndure din cauza mea, Dumnezeu să-l răsplătească, acolo, în lumea mai bună în care a plecat, odihnindu-l la loc de lumină şi veşnică pace! A închis ochii pentru totdeauna fără să-şi mai vadă unicul fiu care se găsea undeva departe, foarte departe, dar în schimb, aşa cum a dorit: la adăpost de urgia ce-a venit să se abată asupra întregului nostru popor, după acea nefericită zi de 23 August.

In după masa aceleiaşi zile, în urma unui svon ce-a început să circule în surdină, şi anume că noul guvern va începe fără întârziere cu arestarea tuturor «fasciştilor», am crezut că e mai bine să plec de acasă, renunţând astfel la intenţia ce-o avusesem de-a asculta ştirile la radio. M'am hotărit a merge la o rudă a mea, o rudă apropiată, care mă găzduise, în mod trecător, şi cu alte ocazii când mă găsisem în primejdie. Ştiam că posedă un aparat de radio Philips, aşa că aci aveam ocazia să ascult în linişte ultimele ştiri.

Pentru a ajunge în strada P., unde locuia ruda mea, am ales, pe cât a fost posibil, străzi mai puţin frecventate, pentru

a evita eventuale întâlniri nedorite. Totuși, la cotitura unei străzi, m'am pomenit brusc în față a doi indivizi cari tocmai ieșiau din curtea unei case. Intr'unul din ei l-am recunoscut imediat pe evreul M., pe care, de fapt, nu-l cunoșteam decât din vedere, încă din timpul în care o soră a lui fusese colegă de liceu cu sora mea. Deși, cum am amintit, nu ne cunoșteam personal, acesta, cam de vreo patru ani încoace, mă saluta când mă întâlnea pe stradă, ba aș putea spune că o făcea într'un chip foarte devot și respectuos. Eu, bine înțeles, îi răspundeam la salut. N'aș putea spune care a fost în realitate motivul ce l-a determinat ca dela un anumit moment să mă onoreze cu salutul lui. Inclinam a pune această complezență ce mi-o tributa de-o vreme încoace pe seama faptului că, pe timpul când fusesem chestor de poliție, solutionasem în chip favorabil plângerile unor evrei, pe cari găsindu-le întemeiate, am ordonat imediata reparare a injustiției ce li se făcuse. Printre evreii în cauză figurase, după câte îmi amintesc, tatăl sau unchiul sus amintitului. Țin minte, de altfel că, depe urma acestui caz, precum și a altor câtorva asemănătoare —din care comunitatea evreească locală a ajuns să se convingă de imparțialitatea și spiritul de echitate cu care rezolvam astfel de incidente și litigii— mi-a ieșit vorba că *domnul «svestor»* (chestor) *este om aspru, dar este un om drept*, frază care a circulat încă mult timp în sânul comunității lor. Deci salutul de care mă bucuram de patru ani încoace din partea lui M. putea fi într'adevăr gestul prin care acesta vroia să-mi exprime aprobarea și recunoștința lui ca evreu.

Ei bine, —sosise momentul în care aveam să mă conving de cât de puțin îi cunoșteam în realitate pe evrei și cât de greșit le apreciasem caracterul și sentimentele de care erau capabili. Intr'o singură clipită am ajuns să-mi dau seama că tot timpul nu fusesem decât un naiv. Căci, deastădată, în momentul în care a trecut pe lângă mine, în loc să mă salute ca în atâtea alte ori, evreul M. m'a privit doar de sus în jos, rânjindu-mi batjocoritor în față. Tovarășul său, care, deducând după urechile-i clăpăuge și pungile de sub ochi, nu putea

fi decât şi el un evreu —şi fără îndoială ştia deja cine sunt— m'a măsurat şi el cu privirea într'un chip la fel de obraznic şi provocator. Uităturile pline de ascuţişe a acestor doi evrei grăiau pagini întregi. Păreau a spune: «Vezi, a sosit însfârşit timpul nostru; astăzi suntem noi la putere, iar tu eşti un nimeni; dacă am vrea, chiar acum te-am putea strivi sub picioarele noastre...!».

Acest incident, dacă-l pot numi astfel, căruia n'aş fi trebuit să-i dau multă atenţie, m'a indispus totuşi.

Ajuns la locuinţa rudei mele, aceasta m'a întâmpinat cu cuvintele:

—Vino repede să asculţi ştirile! După cât am înţeles, s'a format deja noul guvern, în frunte cu un oarecare General Sănătescu, iar cel pe care-l auzi acum vorbind la radio este Lucreţiu Pătrăşcanu, «Ministrul de Justiţie...».

Despre Sănătescu, pe acea vreme, nu ştiam nici eu mult mai mult decât ruda mea. Dar faptul că la Justiţie fusese numit un comunist îmi spunea deajuns. Deja dela primele cuvinte pe cari am apucat să le aud din gura noului «nostru» Ministru de Justiţie, mi-am putut da seama că pentru poporul românesc bătuse deja ceasul al doisprezecilea. Ce păcat că n'am reţinut —pentru a le putea reda acum— acele fraze gâlgâitoare de ură şi spirit de revanşă al unui ministru zis de justiţie, pronunţate la radio pentru a fi auzite de ţara întreagă! E într'adevăr păcat, căci până acum —adică timp de peste 25 de ani de când mă găsesc în exil— nu ştiu deca, nu s'a pomenit în niciun fel de acel faimos discurs pronunţat de Pătrăşcanu la 24 August 1944. În schimb, atunci când s'a aflat că a căzut sub lovitura propriilor săi tovarăşi marxişti, cum românul uită leane, s'a încercat a i se creia o aureolă de martir...

Din discursul lui Pătrăşcanu, pe care dealtfel nu l-am auzit decât în parte, n'am reţinut decât vreo câteva cuvinte, pe care le voiu reda mai la vale, aşa cum mi-au rămas adânc întipărite în memorie până în ziua de faţă. Dealtminteri, au fost tocmai aceste cuvinte cari m'au smuls din nehotărârea

în care mă găseam: *să plec sau să rămân în țară?* Ele m'au făcut ca să-mi iau traista'n băț și să pornesc spre Occident. La adică aș trebui să-i fiu mulțumitor lui Pătrășcanu pentru faptul de a-mi fi deschis ochii cu un ceas mai înainte de a fi fost prea târziu.

Referindu-se în discursul său la un moment dat la «germani, la sașii hitleriști și la legionari», Ministrul *Justiției*, Pătrășcanu, adresându-se poporului, a spus: «...pe unde îi veți întâlni, *dați-le la cap ca la câinii turbați!*».

Auzind aceste cuvinte, am rămas înmărmurit. Era oare posibil ca din gura unui ministru —a însuși Ministrului de *Justiție*— să iasă astfel de cuvinte grele, prin care se îndemna la acte de răsbunare, se instiga în mod deschis la omor? N'am mai rămas să ascult sfârșitul discursului. Atât cât auzisem îmi era suficient. Mai puteam rămânea oare, o clipă măcar, într'o țară în care *Ministrul de Justiție* încuraja lumea —în speță pe comuniști și pe niscaiva melamezi și grumpani— ca să ne dea la cap ca la câinii turbați?

∴

La ora șapte seara mă găseam la stația de tramvaiu, locul unde fixasem întâlnirea cu Branea. Ca bagaj n'aveam decât o raniță, în care împachetasem strictul necesar. Branea a sosit punctual. Venise în uniforma lui de ofițer. La privirea lui întrebătoare, pe care am înțeles-o imediat, i-am răspuns tot cu privirea și cu o mișcare negativă din cap, căci în afară de mine nu sosise încă nimeni la punctul de întâlnire. Până în momentul de față eram singurul. «Să mai așteptăm câteva minute», a spus Branea, dar pe fața lui se putea citi decepția. Așteptarea ne-a fost însă zadarnică; dintre legionarii pe care îi anunțasem, niciunul nu și-a făcut apariția. Însfârșit, am plecat, îndreptându-ne spre strada Armbruster.

În fața Comandamentului german staționau două camioane militare. Câțiva soldați erau ocupați cu încărcatul unor lăzi. Cum Colonelul A., comandantul unității, lipsea în

acel moment, Branea m'a prezentat maiorului care-l substituia la comandă. Dela acesta am aflat că plecarea a fost amânată cu câteva ore, din ce motive nu-mi mai amintesc.

Ordinul de plecare a venit abia către miezul nopţii, când micul convoiu format din câteva camioane şi maşini de campanie (în care urcaseră ofiţerii) s'a pus, în fine, în mişcare. Dupăcum am putut constata, unitatea —şcoală germană cu care porneam la drum, dispunea de un foarte redus efectiv de oameni, fiind alcătuită aproape numai din ofiţeri şi sub—ofiţeri. In schimb era înzestrată cu o întreagă colecţie de arme moderne (armament uşor).

Branea şi cu mine ne aflam în acelaşi camion, aciuiţi între baloturi şi lăzi. Când am ajuns în piaţa Regele Ferdinand, am ridicat uşurel foaia de cort din spatele camionului şi am privit afară. In turnul Primăriei, marele ceas luminos arăta orele 12. In acelaşi moment, din clopotniţa Bisericii luterane învecinate au început să răsune, încet şi sacadat, patru bătăi mai uşoare, urmate de douăsprezece bătăi prelungi şi grave, anunţând miezul nopţii. Acest moment mi-a rămas adânc gravat în memorie. Cred că nu-l voiu uita niciodată.

—Ce crezi Nicule, vom mai apuca să mai vedem vreodată Sibiul nostru...? Vocea lui Branea părea sugrumată de emoţie.

Aceeaşi emoţie am simţit-o şi eu când, abia după câteva clipe, în care mă lăsasem furat de tot felul de gânduri, i-am răspuns aproape în şoaptă: «Numai bunul Dumnezeu o ştie...»

∴

Părăsind oraşul, mica noastră coloană s'a îndreptat spre nord, ajungând pe şoseaua ce face legătura cu judeţul învecinat, Târnava Mare. Din motive ce mi-au rămas necunoscute, înaintam cu viteză foarte scăzută. La vreo 200 de metri înaintea coloanei mergea tot timpul un sub-ofiţer pe motocicletă, pe semne ca iscoadă. Din când în când se întorcea în mare viteză la coloană, făcând un scurt raport maiorului, care se

afla într'una din mașinile din față. Așa am călătorit toată noaptea. Nu-mi mai amintesc de drumul pe care l-am urmat, căci la un moment dat m'a copleșit somnul și am adormit. Branea adormise înaintea mea.

Într'un târziu m'am trezit din cauza unei smucituri a camionului. Afară se luminase deja. Am văzut că întreaga coloană se oprește; aștepta, după cât am putut înțelege, întoarcerea cercetașului motociclist, care însă întârzia. Am aruncat o privire în afară, încercând a descoperi în ce loc anume ne aflăm. Mi s'a părut a recunoaște șoseaua ce duce spre Sighișoara. După sosirea motociclistului și după o scurtă consfătuire ținută de ofițeri, am pornit mai departe. Scurt în urmă, am cotit-o la stânga, traversând linia ferată și apucându-o pe un drum de câmp ce-mi era cu totul necunoscut. Spun acest lucru fiindcă cunoșteam Târnava Mare, așa zicând de-a lungul și latul, din timpul când avusesem conducerea organizației legionare a acestui județ și-l cutreierasem în marșuri de propagandă, împreună cu Eugen Bârsan, frații Bărbat și alți legionari târnăveni.

La o nouă oprire a coloanei, am fost avizați că peste vreo câteva minute vom trece granița, intrând în Ungaria sau, mai exact, în Ardealul de Nord cedat. Ni s'a spus să îmbrăcăm imediat mantalele militare germane și să ne aținem în fundul camionului, iar dacă cumva s'ar ajunge la un schimb de focuri de armă, să ne lungim pe podele. Chiar dacă până aici armata și jandarmeria română nu ni s'au pus în cale, la graniță nu era exclus să fim opriți, în care eventualitate convoiul german era hotărît a-și deschide drumul cu forța.

Se știa că unitățile militare românești din toată țara primiseră ordinul de a prinde și dezarma orice fel de trupă germană aflătoare pe teritoriul României. Nu știu cum a fost executat acest ordin dincolo de Carpați; în Ardeal, ordinul n'a fost executat decât pe alocuri și abia după două sau trei zile dela primirea lui. Astfel nu eram siguri de cele ce ne-ar putea aștepta la graniță.

Informațiile aduse de cercetașul motorizat păreau însă a

fi liniştitoare: la pichetul de grăniceri n'a putut observa nicio mişcare suspectă. Totul părea normal.

Când am ajuns în dreptul pichetului, care se afla cam la o sută de metri pe stânga drumului, un ofiţer de grăniceri a apărut în faţa uşei, privind doar câteva clipe în direcţia în care ne aflam; apoi a întors spatele şi a intrat din nou în clădirea pichetului, dând a înţelege că n'a văzut nimic. Aceasta era dealtminteri unica soluţie pentru ofiţerul de grăniceri, căci o încercare de a opri convoiul motorizat german cu cei câţiva soldaţi de cari dispunea, ar fi fost o curată nebunie, o sinucidere. Astfel am trecut nestingheriţi graniţa, intrând în Ardealul de Nord, pe aşa zisul teritoriu maghiar. Aci însă nu-mi amintesc să fi trecut pe lânga niciun post grăniceresc.

Drumul relativ îngust pe care înaintam acum şerpuia peste un câmp deschis, vălurit de uşoare coline. Imediat maşinile şi camioanele au primit ordin de a ţine între ele o distanţă de circa 100 de metri, măsură de prevedere pentru cazul că am fi atacaţi de avioane inamice. Dar călătoria a decurs fără niciun incident, ajungând, dacă bine îmi amintesc, cam pela vremea amiezii în Târgu-Mureş.

Vag de tot îmi aduc aminte că ne-am oprit undeva, pe o stradă străjuită de pomi umbroşi, probabil la periferia oraşului. Aci am aşteptat —dece, nimeni nu ne-a lămurit— cam vreo oră. Insfârşit, am intrat într'o curte părăsită, instalându-ne în casa goală, adică nelocuită de nimeni, pe care am găsit-o aci. Probabil fusese înadins rechiziţionată de germani, pentru a servi în cazuri de urgenţă ca acela în care se găsea trupa germană cu care venisem. In această casă am stat două sau trei zile nu mai ţin minte exact.

Branea şi cu mine ne împrietenisem între timp cu majoritatea ofiţerilor şi subofiţerilor germani ai grupului-şcoală, între cari am găsit câţiva băieţi cu adevărat simpatici. Sub acea scoarţă soldăţească aspră pe care aproape cu toţii o aveau —unii dintre ei trecuseră deja prin botezul focului pe frontul de vest sau din est— am descoperit oameni cu mult

suflet, in fine, oameni ca şi noi, cu doruri, indoieli şi nădejdi, cari, in orele de repaos şi maicuseamă seara, inainte de culcare, reciteau, pentru a nu ştiu câta oară, o scrisoare primită de acasă, dela părinţi, dela soţie ori logodnică. Pe plutonierul (motociclistul despre care am mai amintit), originar depe lângă Berlin, un vlăjgan de peste un metru şi optzeci, l-am surprins intr'o seară mângâind o pisicuţă pripăşită de prin vecini şi hrănindu-o cu pesmeţi cu margarină din raţia sa de seară. Mi-a spus că acasă avea o pisică la fel cu aceasta, iar când mi-a vorbit despre măicuţa şi sora lui, ochii i s'au umezit. Dacă amintesc toate acestea, o fac pentru a deszice pe toţi aceia cari, in mod tendenţios, au afirmat despre soldatul german că ar fi o brută nesimţitoare, un robot al disciplinei oarbe şi nimic mai mult.

Unul dintre sub-locotenenţii din grupul-şcoală, un tânăr cu păr blond şi cu ochi albaştri, mi-a destăinuit că e logodit cu o fată dintr'o familie de saşi din Sibiu. Avusese de gând s'o ia cu el in Germania, dar acum, cu neaşteptata intorsătură dela 23 August... In fine mi-a destăinuit că o chiamă Erika şi că e fiica cunoscutului fabricant Andreas Rieger. Intâmplător o cunoşteam, precum şi pe fratele ei Hans-Paul, cu care fusesem coleg de liceu. Când i-am spus acest lucru, s'a bucurat şi a devenit şi mai limbut, mărturisindu-mi la urmă, cu tristeţe, că tare îi este teamă că n'o s'o mai revadă niciodată. După câte am aflat mai târziu, in Viena, intr'adevăr nu i-a mai fost dat s'o revadă, căci a căzut in luptele ce-au avut loc in luna Octombrie, undeva prin nordul Ardealului.

Sub-ofiţerul cu aprovizionarea, om ceva mai in vârstă, originar din Saxonia, prinsese multă simpatie pentru noi; păcat cu nu-i prea înţelegeam dialectul saxon. Din proviziile ce le administra, tot timpul ne-a dat ceeace a observat că ne place mai mult, uneori chiar pe ascuns... Dumnezeu ştie ce s'o fi ales de el.

Intr'o dimineaţă, Colonelul s'a oprit in faţa noastră şi ne-a spus: «Leider werden wir uns heute trennen muessen». (Din păcate, astăzi va trebui să ne despărţim). Primise ordin

de a părăsi oraşul şi de a se îndrepta cu mica lui unitate inspre nord-vestul Ardealului. Inainte de-a porni la drum, ne-a prezentat sub-locotenentului Herrschaft, un tip de statură mijlocie, cu părul de culoarea spicului de grâu, care, după câte am înţeles, era şeful S. D. —ului (Sicherheitsdienst) în Târgu-Mureş.

Am fost încvartiruiţi într'o casă cu etaj, confortabil mobilată, care, în săptămânile ce-au urmat, s'a transformat într'un fel de «Auffangslager» al refugiaţilor români —civili şi militari. Aci l-am găsit pe Părintele Stefan Palaghiţă. Odiseea lui n'o mai ţin minte, deşi ştiu că ne-a povestit-o amănunţit.

Dat fiind că vorbeam perfect limba germană, am putut discuta în voie cu Subl. Herrschaft. Am aflat cu surprindere că nu era *Reichsdeutscher,* ci şvab din Banatul românesc. Am căutat să aflu dela el noutăţile pe cari le ştia, mai ales cu privire la desfăşurarea evenimentelor din ţară, despre care în ultimele zile nu mai avusesem nicio ocazie de a afla ceva.

Referindu-se la aşa zisul armistiţiu dela 23 August, Subl. Herrschaft a spus cam următoarele:

—Eine grosse Schweinerei! (o mare porcărie). Căci despre un armistiţiu nici nu putea fi vorba, în afară doar de unul unilateral, dacă aşa ceva se mai poate chema armistiţiu. A fost de fapt o lovitură de Stat, pregătită de grupul politicienilor reacţionari cu concursul câtorva elemente din anturajul Palatului. La urmă a intrat şi Regele Mihai în scenă. Cu ajutorul Regelui, au reuşit să-l atragă pe Mareşalul Antonescu într'o cursă şi să-l facă prizonier. Nu e deloc exclus ca între timp să-l fi predat deja Ruşilor. Nu e oribil...? *Offen gesprochen: ein gemeiner Verrat!* (Vorbind deschis: o josnică trădare).

Camaradul Branea l-a întrebat despre soartea armatelor române depe front.

—Armata română —a răspuns Herrschaft— a fost înşelată şi trădată în chip odios. Deşi nu se găsea într'o situaţie de invidiat, forţa ei de rezistenţă era, după informaţiile noastre, încă destul de mare. In tot cazul, putea ţine piept înaintării

rușilor încă mult timp și chiar cu mult mai mult succes decât cu două săptămâni înainte...

Ne-a demonstrat apoi amănunțit din care cauze anume armatele noastre ar fi putut rezista un timp destul de îndelungat în Moldova. Apoi a continuat:

—In aceste condițiuni, armata română a fost obligată a depune armele și a se lăsa făcută prizonieră de către bolșevici. Avem însă informații despre faptul că o seamă de unități au refuzat să asculte de ordinul venit din București, opunând, în continuare, rezistență armatei ruse. La ora de față așteptăm o divizie de SS promisă de *Hauptquartier*, destinată a intra în Ardealul de sud și care, împreună cu unitățile românești libere și hotărîte a-și apăra restul țării încă neocupate, va stabili o linie de apărare pe Carpați...

∴

In cele ce urmează, voiu încerca să descriu faptele și întâmplările la cari, într'o anumită măsură, noi înșine, adică Părintele Palaghiță, Branea și eu, am avut un rol activ în decursul celor două săptămâni pe cari le-am petrecut la Târgu-Mureș. Chiar dacă astăzi —după mai mult de douăzeci și cinci de ani nu-mi va mai succede să le redau într'o ordine cronologică perfectă sau voiu omite —din uitare— o seamă de lucruri ce poate ar fi fost demne de a fi menționate, sper totuși că până și o relatare mai mult sau mai puțin lacunară a faptelor nu va rămânea fără folos. Oricum, ea va permite cititorilor de a lua cunoștință de acel episod pe cari noi l-am numit simplu «episodul Târgu-Mureș» și despre care nu știu să se mai fi scris ceva până acum. Acest episod —părticică integrantă a odiseii românești începute după 23 August 1944— s'a caracterizat prin eforturile pe care o mână de legionari, neconformați cu situația tragică în care fusese împinsă țara noastră cu câteva zile înainte, le-au depus timp de aproape două săptămâni, în conlucrare cu serviciile militare germane, în speranța de a putea salva, în ceasul al doisprezecelea, mă-

car o parte din Patria lor românească —Transilvania— de invazia armatelor roşii ale lui Stalin. Desigur, din perspectiva zilelor de faţă, toate acele eforturi făcute atunci apar oarecum irelevante, iar unii le-ar putea considera poate ca ridicule. Dar chiar aşa de-ar fi, noi nu le regretăm niciun moment. Le-am făcut din pur patriotism. In acele împrejurări dramatice, unicul gând ce ne-a stăpânit —pe deasupra oricăror alte calcule şi consideraţiuni— a fost: cum să sărim în ajutorul Patriei noastre ameninţate de moarte? Căpitanul a spus cândva: «E laş şi nedemn acela care din vânzare ori laşitate nu-şi apără ţara sa, nu reacţionează în niciun fel». Dupăce alţii o vânduseră inamicului, noi nu puteam să întoarcem spatele ţării noastre, nu vroiam şi nu puteam să ne asemuim acelora cari «din laşitate» refuzau ori se eschivau s'o apere. Noi n'am întârziat de a «reacţiona» şi am reacţionat în felul şi în măsura în care ne-a stat atunci în puteri. Dealtminteri, dacă circumstanţele —pe cari atunci nu ne era cu putinţă să să le sesizăm în ansamblul lor— ne-ar fi fost doar cu un dram mai puţin de potrivnice, eforturile făcute la Târgu-Mureş ar fi putut avea cu totul alte rezultate. Desigur, soarta războiului ar fi fost aceeaşi. Dar întârziind ocuparea Ardealului de către armatele sovietice, s'ar fi câştigat timp preţios; am fi avut mai ales posibilitatea de a salva pe camarazii noştri ţinuţi închişi la Aiud şi alte inchisori din Ardeal, reuşind în acelaşi timp a realiza evacuarea a cât mai multor personalităţi de seamă ale neamului nostru, cari se găseau în acea epocă concentrate mai ales prin jurul Sibiului, înlesnindu-le refugierea împreună cu familiile lor, în Occident. De altfel aceasta a fost una din primele preocupări şi griji avute de Horia Sima, Comandantul Mişcării Legionare, îndată ce —după neaşteptatul colaps suferit de România la 23 August— i-au redat Nemţii libertatea. El însuşi s'a grăbit să trimită din Viena câteva echipe de voluntari legionari cu misiunea de a se strecura în România —încă neocupată în întregime de ruşi— şi a convinge o seamă de personalităţi, oameni de cultură şi de ştiinţă, de a părăsi ţara, stându-le în ajutor la trecerea

graniţelor. Aceste echipe au mai avut şi alte misiuni, una din acestea fiind, după cât ştiu, aceea de a obţine pe orice căi posibile eliberarea legionarilor cari se mai găseau prin închisori, pentru a nu cădea în mâinile Ruşilor. Noi înşine am fost vizitaţi de o astfel de echipă în Târgu-Mureş, iar mai târziu, în timp ce ne găseam în drum spre Viena, ne-am întâlnit, dacă bine îmi amintesc a fost în gara Dej, cu o a doua echipă, condusă de mult regretatul Mişu Tase... Dar dupăcum se ştie, evenimentele s'au precipitat în aşa fel încât multe din bunele noastre intenţii n'au mai putut fi traduse în fapt, iar, în alte cazuri, eforturile făcute n'au dat decât rezultate parţiale.

In Târgul-Mureşul acum unguresc, ne găseam sub protecţia S. D. —ului. Fără această protecţie (primisem nişte «Bescheiningung» speciale), am fi riscat să fim imediat arestaţi de Unguri. Branea, în uniforma lui de ofiţer al armatei române, mai ales acum, după «armistiţiul» dela 23 August, n'ar fi ajuns să dea nici doi paşi prin oraş! Subsistenţa —alimente şi articole de zilnică trebuinţă— o primeam dela centrul de aprovizionare militar german din localitate.

Incă dela început, după o conversaţie avută cu Subl. Herrschaft, am ajuns la o înţelegere verbală, potrivit căreia urma ca să cooperăm cu S. D. —ul în toate acele acţiuni al căror obiectiv direct sau indirect era redresarea situaţiei tragice în care ajunsese ţara noastră, recâştigarea teritoriului pierdut sau cel puţin salvarea Ardealului. Acest «*cel puţin*», pentru a nu-i părea cuiva exagerat, trebue avut în vedere că se datora exclusiv convingerii de care am fost animaţi, maicuseamă în prima săptămână a şederii noastre în T. Mureş, că printr'o rapidă şi viguroasă contra-ofensivă a Germanilor şi, cine ştie, prin intrarea în actiune a unor noi arme secrete ale acestora —despre care atâta se vorbise— Ruşii vor putea fi sdrobiţi şi respinşi peste Nistru. Dealtfel nădejdea că, în ultimă instanţă, se va putea crea o linie de apărare pe crestele Carpaţilor a fost aceea care ne-a determinat să nu ne grăbim spre Germania, ci să rămânem cât mai aproape

de graniţa Patriei noastre. Nu puteam renunţa atât de uşor la speranţa noastră că, incurând, ne vom putea intoarce acasă.

—Apare deci firesc ca să colaborăm —a subliniat Herrschaft—, căci ceeace Dv. doriţi arzător coincide cu dorinţa şi hotărirea noastră: inainte de toate, să nu-i lăsăm pe bolşevici să treacă lanţul Carpaţilor.

—Bine inţeles, in circumstanţele date, nu ne place nici nouă să stăm aşa, cu mâinile'n sân, —a intervenit Palaghiţă. Apoi, cu acel zâmbet şi ton mieros-ironic ce-l caracteriza, a adăugat: «Nu văd insă in ce fel umilele noastre persoane ar putea să ajute la oprirea armatelor sovietice...».

Neluând in seamă ironia Părintelui Palaghiţă, Subl. Herrschaft a continuat:

—Noi, adică S. D.-ul, nu participăm —bine inţeles— in bătăliile depe front, aşa că nu le putem influenţa direct. Aportul nostru —uneori de mare importanţă pentru succesul operaţiilor militare— este cum bine ştiţi, de altă natură.

A urmat o consfătuire mai lungă, in patru. In faţa noastră, pe masă, se găsea intinsă o excelentă hartă militară. De inceput, persoana de mai mult folos şi aşadar mai importantă, părea a fi Branea. Ca locotenent al armatei române şi fost ofiţer de legătură cu Germanii, importanţa lui consta in faptul că putea da indicaţii preţioase asupra caracterului şi asupra sentimentelor nutrite de ofiţerii comandanţi din garnizoana Sibiu. Ceeace interesa acum era a se şti unde şi dela cine se putea aştepta o cooperare onestă şi cât mai efectivă cu trupa germană pe cale de a fi trimisă in Ardealul de sud, apoi efectivul de care dispuneau unităţile de bază, capacitatea lor de luptă, armament, etc.

In ceeace priveşte contribuţia mea şi a lui Palaghiţă in cadrul acestui mic plan de colaborare, venisem chiar eu cu câteva sugestii. Una din ele fusese imediat acceptată de Herrschaft.

In aceeaşi seară m'am apucat, impreună cu Pr. Palaghiţă, să redactez un manifest destinat populaţiei din Ardealul de

Sud. N'aş mai putea reda decât cu vagă aproximaţie cele ce am scris. In tot cazul, manifestul conţinea cuvinte de îmbărbătare, de îndemn la înfrăţire şi solidaritate românească în faţa inamicului de moarte, pe cale de a ocupa Ardealul. Mai ştiu că ne-am adresat deasemeni ofiţerilor şi trupei din garnizoanele ardeleneşti, îndemnându-i a organiza cea mai dârză rezistenţă şi a apăra Carpaţii, în frăţie de arme cu armata germană, pe drum de a le veni în ajutor. Pasajul final al manifestului, dacă bine îmi amintesc, l-am dedicat —la sugestia şi insistenţa S. D-ului german— posturilor de jandarmi şi poliţiilor. Argumentam în acest pasaj pentruce, în cazul unei invazii bolşevice, tocmai poliţiştii şi jandarmii vor fi cei dintâi asupra cărora îşi vor vărsa comuniştii ura lor sângeroasă. Datoria lor era, deci, de a se pregăti pentru a putea rezista, în chip organizat, umăr la umăr cu armata regulată.

Acesta a fost, cu aproximaţie, conţinutul manifestului pe care l-am predat a doua zi, după masă, sublocotenentului Herrschaft. A fost tipărit la o tipografie din oraş în zeci de mii de exemplare. Un avion de vânătoare german le-a împrăştiat apoi, sburând deasupra judeţelor din sudul Transilvaniei.

In ziua de 26 —sau mai degrabă în 27, într'o Duminică, nu mai ţin bine minte—, în timp ce mă ocupam cu traducerea unor note informative, am fost brusc întrerupt de strigătele camaradului Branea, care mă chema să urc cât mai repede la etaj. Chemarea lui părea un fel de chiot de bucurie. Intrigat peste măsură, m'am repezit pe scări în sus şi, înainte încă de a ajunge la ultima treaptă, am înţeles cauza acelei explozii de euforie a lui: din aparatul de radio instalat în dormitorul nostru răsuna, în cascade cristaline, executat de o puternică fanfară, imnul «Sfântă Tinereţe Legionară». Era o emisiune a postului de Radio-Donau, dela Viena. N'aş mai putea spune dacă tot atunci, sau mai târziu, am ascultat —cu respiraţia reţinută— apelul pe care Comandantul Mişcării Legionare, în persoană, îl adresa legionarilor de pretutindeni.

Firește, în împrejurările date, faptul ne-a impresionat într'un mod extraordinar.

—Era de așteptat că va fi pus în libertate, a exclamat Palaghiță, care venise și el să asculte cele transmise la radio.

—Da, acum, după ce li s'a administrat lecția meritată, au găsit că suntem buni. Până mai ieri însă nu eram decât niște «capete necoapte», a adăugat Branea pe un ton de amărăciune.

Cred că a fost el, adică Branea, care insista acum ca să pornim cât mai degrabă spre Viena. Eu și Pr. Palaghiță —deși fiecare din noi din motive diferite— găseam că atât timp cât ne putem menține în apropierea granițelor României, era mai bine să nu ne îndepărtăm de ele. Sublocotenentul Herrschaft susținea și el același lucru, mai ales că momentan nici nu i-ar fi cu putință să ne aranjeze călătoria spre Viena. Dar mai era și altceva ce ne obliga de a nu părăsi Târgu-Mureș așa cu una cu două, ca dela o moară stricată: începuseră să sosească primii refugiați români. Ne simțeam moralmente datori a ne ocupa și îngriji de ei, ferindu-i mai cu seamă de primejdia de a fi internați de către Unguri în vreun lagăr de concentrare. Urma deci să mai așteptăm ca să se adune și alți refugiați, ca apoi, dacă va fi cazul, să pornim spre Viena într'un grup cât mai mare. După cât înțelesesem, Herrschaft anunțase serviciile S. D. —ului din întreaga secuime ca, în eventualitatea în care vor apare refugiați români, veniți peste munți, din Moldova, fie că ar fi civili ori militari, să fie îndrumați la Târgu-Mureș, unde a luat ființă un *centru legionar* și unde găsesc posibilități de găzduire. Dealtminteri sosiseră deja informații despre diverși militari români cari, cu ocazia armistițiului, nevrând a se preda rușilor, au preferat a-și părăsi unitățile, fugind peste munți spre Ardeal.

N'aș mai putea spune cu precizie ordinea cronologică în care o seamă din acești refugiați au reușit să ajungă până la noi, în Târgu-Mureș. Printre primii cred că au fost soția și copiii camaradului Gheorghe Loghiade, el însuși sosind, dacă nu mă'nșel, câteva zile mai târziu. Tot cam atunci a sosit

familia Vasile Florescu. Scurt în urmă a mai sosit o domnișoară din Bacău (Emilia?). Apoi, rând pe rând, și-au făcut apariția o serie de ofițeri, sub-ofițeri și grade inferioare din diverse regimente, făcute prizoniere de către ruși. Dintre aceștia îmi amintesc de Subl. Mureșanu, dintr'un regiment de artilerie, apoi de sergentul Nicolae Roșca (astăzi în Spania), I. Naum, Gheorghe Rusalim, Țintoiu, Alexandru Vlădăreanu (decedat în exil), Sergent T. R. Nicolae Ilieșcu, Stefănescu și de un tânăr originar depe lângă Sibiu, de al cărui nume nu mai sunt sigur, dar cred că se chema Toma Nicodim. Aproape toți erau legionari, unii provenind din vestitele unități de «reabilitare» dela Sărata, înființate la timpul lor din ordinul Generalului Antonescu. Gradul militar al fiecăruia dintre cei enumerați mai sus, cât și locul lor de origine, nu le mai țin minte.

Astfel, cam după o săptămână, grupul nostru a ajuns să totalizeze circa 36 de persoane, trebuind să fie cazat într'o altă clădire, mai spațioasă. Conducerea acestui grup, ca să-l spun așa, a fost asumată de un «triumvirat»: Pr. Palaghiță, Branea și eu însumi. Noi eram în continuu contact cu autoritățile militare germane și în același timp lucram zilnic în cadrul misiunilor pe care în mod voluntar ni le luasem.

Între elementele S. D. —ului exista un individ misterios ce apărea din când în când pentru a schimba câteva cuvinte cu Sbl. Herrschaft. Venea de obicei într'un VW de campanie. Era scund de statură, oacheș, iar, socotind după trăsăturile feței, nu putea fi în nicium caz german. Toate mișcările lui aveau ceva mlădios; însuși felul în care sărea din mașina deschisă, fără a mai deschide ușa, apoi pasul său elastic, ce părea că nici nu atinge pământul, avea ceva cu totul necomun, aducând aminte mișcările cu care se strecoară un animal sălbatec prin pădure. Etatea acestui om deasemeni era greu de definit. Putea să nu aibe mai mult de 22-23 de ani, dar tot atât de bine putea să fi trecut de 30. Când l-am văzut pentru întâia dată, purta haine de muncitor, așa că am crezut că e un securist de prin partea locului. Dar în aceeași seară,

privind întâmplător pe geam, l-am văzut plecând în mașina lui: purta uniformă militară și mi-a părut a putea distinge pe gulerul tunicei sale semnul SS. Cam la vreo două zile după plecarea acelui avion ce urma să împrăștie manifestul despre care am amintit mai înainte, acest individ misterios a apărut din nou, scurt după lăsatul serii, având o convorbire mai lungă cu Herrschaft. După ce a plecat din nou, Herrschaft a venit să ne spună pe un ton ce trăda satisfacție și mulțumire:

—Se pare că manifestul D-voastră a găsit un ecou foarte favorabil în mijlocul populației. Sublocotenentul X (numele pe care l-a pronunțat nu mi-l mai amintesc, și-apoi putea să nici nu fie numele adevărat) ne-a adus vești interesante de *dincolo*. E un excelent băiat, pe care te poți bizui în orice împrejurări. E *indian*. S'a înrolat la noi ca voluntar și e trup și suflet pentru cauza noastră. Mâine o să vi-l prezint ca să-l cunoașteți personal...

N'am reușit a înțelege dacă indianul —o să-l numesc așa de aci înainte— strânsese personal informațiile pe care le adusese sau le obținuse dela vreun alt informator din România, cu care intrase în contact la graniță. Natural, n'am pus niciun fel de întrebare. Herrschaft ne-a adus la cunoștință o seamă de noutăți în legătură cu situația din România și în special cu cea din Ardeal, unde, afirmative, populația nu renunțase la speranța că încurând trupele germane se vor reîntoarce pentru a izgoni pe Ruși din România, iar la urmă a adăugat:

—Dacă Divizia SS blindată ce ne-a fost promisă va sosi potrivit prevederilor până cel târziu Joi sau Vineri (1 Septembrie), vă pot asigura că avem destule șanse de a salva Ardealul. Această divizie, care vine dela nord, va fi pusă sub comanda Generalului Phleps, care, după cum știți, e originar din Transilvania, dela Brașov. Cunoaște perfect regiunea carpatică și, în același timp, are legături personale de prietenie cu o seamă dintre generalii și ofițerii superiori din armata română cari, la ora actuală, se găsesc dincoace de munți, adică în Ardeal. În cooperare cu efectivele disponibile românești, sunt sigur că-i va succede printr'o operație «Blitz» a

lua poziție dealungul Carpaților. Până acum Rușii n'au ajuns încă în București. Acesta e un semn bun. Dacă bolșevicii vor fi împiedecați de a trece munții, dacă vor fi ținuți pe loc nu mai mult de o săptămână —ceeace nu va fi deloc greu— vom avea posibilitatea de a trece la un contra-atac masiv, căci acest răstimp va fi suficient pentru concentrarea de noi forțe, capabile de a-i arunca pe Ruși înapoi...

Desigur, ar fi fost frumos să fie așa. Dar, din păcate, lucrurile au luat cu totul altă întorsătură. Acea mult trâmbițată divizie-SS, a cărei comandă urma să o ia Generalul Phleps, n'a mai catadicsit să apară. Am aflat mai târziu că ea exista, în principiu, undeva prin nordul Transilvaniei, cu un efectiv de oameni redus la mai puțin de jumătate, urmând a fi completată la repezeală cu elemente din Waffen-SS ce se întorceau depe front, adică din așa zise «versprengte Truppen». După o altă informație însă, această unitate, în condițiile precare mai sus menționate, ar fi fost formată de chiar Generalul Phleps, după ce s'a ajuns la convingerea că adevărata divizie SS, promisă de Comandamentul trupelor germane de operație, nu va mai putea sosi. Care a fost adevărul adevărat nu știu.

Astfel, în urma faptului că trupa germană nu mai sosea, s'a ajuns la concluzia că ceva trebuia să se întreprindă înainte de a fi prea târziu, fără însă a înlătura speranța în sosirea trupei germane, despre care mereu primeam asigurări: «soseşte chiar dacă va întârzia puțin, dar de sosit soseşte neapărat». S'a elaborat atunci acel plan pentru organizarea unor batalioane de voluntari, formate exclusiv de români, adică din românii din regiunea seculască. Se știa că Ungurii îi foloseau pe Românii din Ardealul cedat aproape numai la munci și corvezi în spatele frontului, neîncumetându-se a le da în mâini vreo armă. Germanii erau înfuriați, calificând această măsură a Ungurilor «mărginită și stupidă» și se căzneau acum să-i convingă pe Maghiari a elibera dela munci pe toți acești tineri capabili de a purta o armă, pentru a constitui cu ei batalioane de luptă. În legătură cu constituirea acestor ba-

talioane urma să intre în acțiune Branea, dându-și contribuția, în calitatea lui de ofițer român, la reușita întreprinderii. Cum însă Nemții nu obținuseră încă niciun răspuns pozitiv din partea autorităților militare maghiare, trebuia căutată o altă ieșire. Noua soluție a fost următoarea: să încercăm, pe răspunderea și sub acoperirea Germanilor, recrutarea de flăcăi români nemobilizați de unguri, adică aflători la vatră. Impreună cu Păr. Palaghiță am fost să luăm contact cu preotul parohiei ortodoxe, care, la rândul lui, urma să ne facă legătura cu alți preoți din împrejurimi și, în general, cu elemente românești de încredere, capabile de a ne orienta și ajuta în această misiune. In ce mă priveste, trebue să admit că eram sceptic, având pe deasupra motive pentru a nu vedea cu ochi prea buni treaba la care pornisem. Spre marea surprindere a mea cât și acea a lui Palaghiță, rezultatul primelor noastre tatonări și luări de contact a fost cu totul altul decât acela la care ne așteptam: am ajuns să aflăm că marea majoritate a tinerilor români din acele părti ar fi răspuns pozitiv, ba chiar cu entuziasm la apelul ce-l făcusem. Era într'adevăr mai mult decât semnificativă atitudinea acestui tineret românesc. Rezerva ce-o avusesem până aci a fost dealminteri spulberată prin asigurările primite din partea Germanilor că, în niciun caz, acesti tineri nu vor putea fi trimiși în luptă fără să fi primit în prealabil cuvenita instrucție. Deci puteam porni acum cu inima ușurată la acțiunea de recrutare a voluntarilor.

Totuși lucrurile au luat o nouă întorsătură, căci timpul nu stătea pe loc, iar evenimentele se succedau rapid; nu mai era posibil să alergăm în același pas cu ele. La biroul SD. începuse brusc un dute-vino neobișnuit până aci. Herrschaft părea că uitase complet despre cele ce împreună hotărîsem în legătură cu recrutarea de voluntari. Era ocupat cu informatorii de front, cari soseau și plecau. La un moment dat a apărut și *indianul*. Lipsise două zile din Târgu-Mureș, în care timp trecuse granița, deghizat ca femee, ajungând până

în Sighișoara. La privirea mea întrebătoare, a răspuns laconic: «Rușii au ajuns deja la Brașov».

După o consfătuire cu Palaghiță și Branea, am ajuns la concluzia că odată ce Rușii au ajuns să pună piciorul în Ardeal, prezența noastră aci, în Târgu-Mureș, nu mai putea avea niciun rost. Iar dacă Germanii nu se vor grăbi, vom risca de a cădea în mâinile Rușilor. In realitate —dupăcum ne-am convins în curând— Germanii se găseau într'o situație mult mai grea decât putusem bănui, căci, după toate aparențele, nu aveau de unde să mai retragă trupe pentru a le aduce în Ardeal. In tot cazul, misiunea noastră o puteam considera ca terminată, mai ales constituirea batalionului sau batalioanelor de voluntari români, din punctul nostru de vedere nu mai prezenta niciun interes, deoarece își pierduse deacum finalitatea vizată la ora în care acceptasem să lucrăm pentru realizarea ei. Dealtfel, nici n'ar mai putea să fie dusă la capăt, lipsind nu numai timpul necesar, dar și toate celelalte condiții indispensabile pentru realizarea ei, condiții cu care, acum câteva zile, ni se păruse a mai putea conta. Totuși, spre uimirea noastră, Germanii nu vroiau să renunțe la realizarea acelui plan de recrutare de voluntari, dându-și însă în același timp seama că, fără ajutorul nostru, nu vor putea ajunge la niciun rezultat.

Cam în felul acesta steteau lucrurile când, spre surpriza, dar în același timp și spre bucuria noastră, au apărut la Târgu-Mureș dl. Vasile Iasinschi și Constantin Stoicănescu. N'aș mai putea preciza dacă au sosit deodată, adică împreună, sau la scurte intervaluri unul după altul. Ambii veneau din Viena, cu misiuni speciale, trimiși de Comandant. Le-am făcut o primire entuziastă, bucurându-ne de această neașteptată întâlnire. Ne aduceau o serie de știri și informații despre Comandant, despre grupul legionar din Germania și multe alte noutăți interesante. In fine, consemnul general era: concentrarea în Viena a tuturor legionarilor cari reușiseră să iese din țară. In cursul convorbirii ce-a avut apoi loc până târziu seara, am relatat pe scurt întâmplările din țară, răspunzând

în același timp la întrebările ce mi-au fost puse cu privire la legionarii rămași prin închisori. La urmă am discutat asupra războiului în curs și asupra situației internaționale, în general.

Pe cât îmi pot aminti, cei doi trimiși ai Comandantului n'au zăbovit decât cel mult 24 de ore în Târgu-Mureș, pornind apoi mai departe în vajnica încercare de a-și duce la îndeplinire misiunea cu care veniseră.

Cam cu o zi sau două mai târziu am fost avizați că ar fi sosit Generalul Phleps* și că dorește să ne cunoască. Deci să fim prezenți la reuniunea fixată pentru acea seară, la ora și în locul cutare. Contrar ultimelor noastre speranțe, nu venea în fruntea mult așteptatei divizii-SS, ci de unul singur.

Despre acea reuniune cât și despre cele discutate atunci, nu-mi mai amintesc decât foarte vag; doar senzația cu care am părăsit-o îmi mai stăruie în subconștient. Lucrurile nu stăteau deloc bine. «Armistițiul» României avusese repercusiuni mult mai serioase asupra situației în general decât s'ar fi putut crede la început. Datorită acestor repercusiuni și consecințe, armatele germane păreau a nu mai putea face față situației create de-a lungul frontului răsăritean. Astfel că, din lipsă de efective disponibile, apte a intra imediat în acțiune, ocuparea și apărarea Ardealului de miazăzi nu mai era posibilă. Dispozitivul de apărare al Germanilor în acest nou sector al frontului abia acum începea să se organizeze. În tot cazul, ne-am dat seama în acele momente că pierderea României, ca aliată pe frontul de răsărit, a fost o grea lovitură pentru Germania.

Am uitat să amintesc că într'o dimineață, cu vreo câteva zile mai înainte, a venit la noi Subl. Herrschaft, spunând că ar dori să discute cu noi asupra unei chestiuni importante. A început să ne explice, cam pe ocolite, că numărul informa-

---

* Gen. Phleps a căzut, o lună mai târziu, în luptele ce-au avut loc în regiunea Clujului.

torilor de care dispune ar fi neîndestulător, că tocmai acum —mai mult ca oricând— se simte o mare nevoie de noi elemente de absolută încredere şi cu oarecari aptitudini naturale în domeniul culegerii de informaţii. La început n'am înţeles dece ne spune toate acestea. Era destul de probabil că avea nevoie de noi informatori, căci, după cum eu însumi putusem observa în ultimul timp, o seamă din informatorii S. D. —ului, plecaţi în misiune, nu se mai întorseseră. Însfârşit, Herrschaft a trecut la miezul chestiunii: dorea să ne întrebe dacă nu cumva am avea în grupul nostru elemente potrivite, dispuse a trece în România, în scopul de a culege şi aduce anumite informaţii. Ceeace ar interesa, ar fi exclusiv date referitoare la Ruşi: efective, armament, mişcări de trupe, etc.

—Natural, a adăugat Herrschaft: paralel cu cele ce ne interesează pe noi, vor putea strânge şi alte informaţii, de care eventual aţi avea nevoie Dv. Pentru noi important în acest caz este faptul că cei cărora le vom încredinţa aceste misiuni sunt legionari, deci oameni de absolută încredere şi conştiincioşi în executarea misiunilor ce li se vor încredinţa...

Chestiunea fiind urgentă, ne-a rugat să-i dăm răspunsul nostru pe cât posibil până în seara aceleiaşi zile.

Am stat la sfat, împreună cu Palaghiţă şi Branea, ajungând în fine la concluzia că, în principiu, am putea ajunge la un acord, dar bine înţeles, numai în cazul în care vreunul dintre camarazii din grup s'ar anunţa în mod absolut voluntar pentru o astfel de misiune.

Dacă nu mă'nşel, s'au anunţat patru voluntari. Mi-am luat eu sarcina de a sta de vorbă cu fiecare din ei în parte. După ce m'am interesat de situaţia lor familială cât şi asupra altor amănunte, considerate importante, le-am expus la urmă, în cuvinte clare, primejdiile ce-i aşteaptă într'o astfel de misiune. Dar băieţii au rămas neclintiţi în hotărârea lor. Cu toate acestea, până la urmă, am exclus pe doi dintr'înşi. Ceilalţi doi —un sublocotenent şi un fruntaş— nu s'au lăsat derutaţi, nici după ce le-a vorbit Păr. Palaghiţă.

După ce au primit cuvenitele instrucţiuni din partea lui

Herrschaft, au fost înzestraţi cu acte personale potrivite şi cu toate celelalte trebuincioase pentru misiunea în care porneau. Primul a plecat fruntaşul T. N., care primise şi din partea noastră o misiune, şi anume: de a intra în contact cu anumite persoane din Braşov şi Sibiu, transmiţându-le ştiri privitoare la noi şi la grupul legionar din Viena şi aducând dela acestea o serie de informaţii de care noi aveam nevoie. O zi sau două în urmă, a plecat şi sublocotenentul M.

Până în ziua de 11 Septembrie —dată la care am fost siliţi să părăsim oraşul Târgu-Mureş— nu s'a întors nici unul, nici celălalt. Aceasta ne-a lăsat îngrijoraţi, ba chiar întristaţi. Ne era teamă să nu li se fi întâmplat ceva. Personal, am refuzat să-mi însuşesc părerea susţinută de nu mai ţin minte care din grupul nostru, după care ambii s'ar fi anunţat pentru aceste misiuni cu gândul nemărturisit de a rămânea în ţară.

Cred că a fost prin luna Octombrie —ajunsesem deja cu toţii la Viena— când, într'o zi, în timp ce mă găseam la sediul Comandamentului legionar (Hotel Palace), unde avusesem o întrevedere cu Comandantul B. V. Corneliu Georgescu, sunt anunţat de legionarul de serviciu că afară ar aştepta un tânăr care afirmă că e legionar şi insistă să vorbească cu mine. I-am spus să-l lase să intre. Când a apărut în uşe, să nu-mi cred ochilor: era fruntaşul T. N., în carne şi oase! Acesta —ca şi când ne-am fi despărţit abia ieri— a luat imediat poziţia de «drepţi» şi, salutând legionăreşte, mi-a dat raportul: «Trăiască Legiunea şi Căpitanul! Domnule Comandant-ajutor, mă prezint pentru a vă raporta că am executat misiunea ce mi-aţi încredinţat-o». L-am îmbrăţişat de bucurie, iar după-ce i-am ascultat odiseea, notându-mi informaţiile pe cari le aducea din partea unor camarazi din Ardeal cu care reuşise să ia contact, l-am prezentat Comandantului Mişcării, recomandându-l pentru decorarea cu Crucea Albă.

II

Situaţia în Târgu-Mureş se înrăutăţise. Sosise momentul

în care trebuia să ne gândim însfârșit și la propria noastră siguranță. Incă nu bătuse ceasul al doisprezecelea, dar mult nu mai lipsea. Serviciile militare germane erau gata de plecare, ba unele părăsiseră deja orașul. Străzile mărginașe ale Târgu-Mureșului erau străbătute acum de căruțe țărănești trase de boi, dar maicuseamă de bivoli, în cari țăranii sași de prin împrejurime încărcaseră cât putuse să'ncapă din avutul lor mișcător, luând drumul pribegiei spre Apus. Printre saci, mobile și unelte agricole ședeau ghemuiți copii, femei și bătrâni, în a căror ochi triști ori speriați se putea par'că citi: *Die Russen kommen!* —Vin Rușii!

Noi înșine ar fi trebuit să părăsim orașul cu vreo două zile mai devreme, dar intervenise ceva —nu-mi mai amintesc ce anume a fost— care ne-a obligat să ne amânăm plecarea.

In ziua de 11 Septembrie —cred că era într'o zi de Luni— situația se ascuțise de așa fel încât a trebuit să ne dăm seama că nu mai era posibil să rămânem în Târgu-Mureș nicio singură zi în plus. Fără a mai sta mult pe gânduri, ne-am făcut la repezeală bagajele și am pornit la gară. Cum și în ce fel ne-am despărțit de gazdele noastre, adică de Subl. Herrschaft și ceilalți din biroul S. D., mi s'a șters complet din memorie.

Potrivit cu informațiile ce ni le adusese în aceeași dimineață camaradul Loghiade, care, în acest scop, dăduse o fugă până la birourile gării, toate trenurile civile fuseseră suspendate, întâietatea pe linii fiind dată trenurilor militare. Deaceea am răsuflat ușurați în momentul în care, ajunși la gară —unde domnea o învălmășeală de nedescris— am zărit un lung tren staționat în fața peronului. Tocmai terminaseră de a atașa la șirul de vagoane de clasa 3-a —toate pline până la refuz cu refugiați— câteva vagoane de marfă, între care și unele din acelea cu platforme deschise. Asupra acestora dădea acum busna mulțimea din gară, căutând a-și asigura locuri. Nimeni nu vroia să piardă acest tren, despre care circula svonul că ar fi ultimul accesibil civililor. Imitând exemplul mulțimii, am trecut și noi la asalt. In primul rând trebuia să câștigăm locuri pentru femei și copii. Băeții din

grupul nostru, sosiţi ca militari în Târgu-Mureş, fiind lipsiţi de orice fel de bagaje, au dat, bine înţeles, o mână de ajutor la căratul geamantanelor familiştilor. De bine de rău, am reuşit să ne cucerim câte un locuşor în tren.

În învălmăşală, am descoperit şi câţiva soldaţi germani, din diverse arme şi unităţi. Am observat că unii din ei erau răniţi. Am intrat în vorbă cu unul dintr'înşii, un bavarez. Spunea că provine dintr'un regiment ce-a luptat în Basarabia —«*versprengte Truppe*». Stătuse un timp la un spital militar din Braşov sau Sighişoara. Mare mi-a fost surpriza întâlnind, ceva mai târziu, câţiva sibieni. Cu toţii, germani sau unguri, niciun român!

În timp ce aşteptam zadarnic semnalul de plecare —unii dintre noi cari şi aşa n'aveam locuri de şezut, coborîsem, plimbându-ne pe lângă vagoane— atenţia ne-a fost atrasă brusc de un sgomot curios. Incurând ne-am dat seama de unde venea, căci am zărit pe cer, venind din direcţia miazăzi, mai multe avioane. Le-am urmărit cu privirea în toată liniştea, căci după formă păreau aparate germane. Judecând după direcţia în care avansau, trebuia ca în câteva secunde să treacă pe deasupra liniilor ferate, cam la vreo 500 de metri distanţă de gară. Dar aproape în aceeaşi clipă am observat cum avionul ce sbura în fruntea flotilei şi-a îndreptat brusc botul spre pământ, coborând vertiginos în sbor aproape vertical. Bubuitura exploziei ce-a urmat, ne-a făcut să înţelegem imediat că aveam de-afacc cu avioane inamice. Învălmăşala ce s'a stârnit în gară a fost, cu adevărat, de nedescris. O parte din pasageri au sărit din tren, ascunzându-se pe sub vagoane (!). Alţii au început să alerge cruciş şi curmeziş peste liniile ferate. Primul gând mi-a fost la femei şi copii; trebuia ajutaţi să ajungă la un loc cât de cât mai sigur. Dar cum? Gloata înspăimântată ne împiedeca să ajungem la vagonul în care se urcaseră familiile Loghiade şi Florescu. Cei cari se aflau în vagoanele staţionate în dreptul peronului, adică mai aproape de intrarea şi ieşirile gării, am putut observa că tindeau în direcţia aceasta, cu scopul de a ieşi din gară.

Era, dealtfel, singurul lucru rezonabil pe care-l puteau face în situaţia dată. Eu însumi, aflându-mă aproape la coada trenului, n'am avut altă alegere decât aceea de a mă îndepărta puţin de liniile ferate şi —imitându-l pe Branea, pe care l-am zărit pe aproape— să mă lungesc la pământ.

Abia acum începuse să urle sirena de alarmă a gării. Din locul în care mă aflam, puteam urmări cu privirea mişcările avioanelor. Erau aşa numite *Stuka* (Sturzkampfflugzeuge), care treceau alternativ la atac. Exploziile se succedau fără încetare. Dată fiind scurta distanţă ce ne separa de locul bombardat, exploziile răsunau de aşa fel că mulţi avuseseră la început impresia că ţinta bombelor ar fi fost însăşi clădirea gării. În timp ce urmăream atent manevrele avioanelor, mi-am dat seama că în orice clipă puteau fi deasupra noastră, adică deasupra gării, de care nu le despărţea decât vreo 15 secunde de sbor. Un bombardament al gării Târgu-Mureş, în aceste momente, ar fi însemnat o adevărată tragedie, cu mii de morţi şi răniţi. Dar —slavă Domnului— după câteva minute, avioanele s'au îndepărtat, îndreptându-se în direcţia din care veniseră. Dat fiind că erau avioane *Stuka*, nu puteau aparţinea decât aviaţiei militare române, căci Ruşii nu dispuneau de astfel de avioane de luptă... În fine, cu voia lui Dumnezeu, am scăpat şi din această primejdie. Dar spaima trasă, mai ales de femei şi copii, n'a fost mică.

Cred că a fost pela lăsatul amurgului, când trenul s'a pus încet în mişcare, părăsind gara. Dupăcum am aflat dela un călător ce se urcase printre ultimii în tren, obiectivul atacului aerian ar fi fost o clădire a armatei, dacă nu mă înşel, clădirea în care —înainte de cedarea Ardealului de Nord— funcţionase liceul militar român, unde inamicul bănuia că s'ar găsi cantonate trupe germane. Simultan însă, fuseseră bombardate liniile de tren din sub-staţia de triaj. Linia pe care tocmai ieşeam din gară (cu o încetineală de melc) fusese reparată la repezeală. Dar bombardamentul mai făcuse şi alte ravagii. Le-am putut contempla, rămânând adânc impresionaţi, în momentele în care am trecut pe lângă un car-

tier mărginaș al orașului. Pe aici, pe o stradă paralelă cu linia ferată trebue că trecuse, cu intenția de a părăsi orașul și a ajunge la șosea, una din acele coloane de căruțe ale refugiaților sași. Se vede că una din bombe nimerise coloana în plin, căci strada era presărată cu cadavre de bivoli și căruțe sfărâmate. O priveliște cu adevărat sinistră, care mi-a rămas adânc întipărită în memorie.

Trenul cu care călătoream înainta foarte încet. Probabil din cauza că șiru-i lung de vagoane, încărcate până la refuz, întrecea puterea de tracțiune a unei singure locomotive. In fine, într'o stație oarecare, nu mai țin minte unde, am primit o a doua locomotivă. Fusese timpul suprem, căci ajunsesem în regiunea muntoasă, iar linia ferată parcurgea uneori lungi distanțe în suiș.

De bine-de rău, familiile Loghiade și Florescu aveau acum locuri de șezut, deși într'o îmbulzeală de nedescris. Noi, bărbații, am călătorit aproape tot timpul pe platformele deschise ale vagoanelor, uneori chiar pe scări. Mi-aduc aminte că doi dintre băeții grupului nostru se acomodaseră pe tampoanele vagoanelor. Norocul nostru a fost că n'a plouat. După cât îmi aduc aminte, pe tot parcursul călătoriei ne-am bucurat de timp bun.

Târziu seara, am ajuns într'o gară ceva mai mare, în care domnea un întuneric desăvârșit, așa că nu se putea distinge nimic. Obișnuitul camuflaj de noapte, măsură de prevedere pentru cazul vreunei eventuale incursiuni de avioane inamice. Insfârșit, întrebând pe unul și pe altul, am descoperit că ne găseam în gara Bistrița. Abia în Bistrița!... Aci am zăbovit, din motive necunoscute, până după miezul nopții.

Pentru a ajunge la vechea graniță a Ungariei, drumul cel mai mai scurt, în condiții normale, ar fi fost cel în direcția Vest, folosind linia ferată principală Târgu-Mureș —Cluj— Oradea Mare. Trenul nostru însă fusese îndrumat spre Nord, într'un ocol pe linii secundare via Bistrița.

Ca să-mi desmorțesc puțin oasele, am coborît din tren,

plimbându-mă prin bezna ce domnea pe peronul gării. La un moment dat, mi-au ajuns la ureche cuvinte românești. Scrutând întunericul, am observat nu departe de mine două siluete. M'am apropiat mai mult. Păreau a fi doi țărani de prin partea locului. Probabil așteptau sosirea vreunui tren. Din conversația lor n'am putut prinde decât două-trei cuvinte fără legătură. Una dintre cele două umbre pronunțase de câteva ori numele orașului Miercurea-Ciucului. Tocmai când luasem hotărirea de a intra în vorbă cu acești doi români necunoscuți, s'a dat semnalul de plecare al trenului, așa că a trebuit să renunț, grăbindu-mă să ajung la vagonul meu.

Miercurea-Ciucului! Curios cum dealungul anilor, oridecâteori am auzit ori am citit numele acestui oraș din Seculme, mereu am simțit aceeași strângere de inimă. Mereu îmi amintea acea noapte de groază din 21-22 Septembrie 1939 —mai mult decât Vasluiul sau oricare altă localitate în care au fost masacre de legionari. Tot așa și de data aceasta. In timp ce trenul își lua avânt, ducându-ne mai departe —cine știe spre ce destin?— gândul meu a început să bată potecile trecutului... Dureroasa amintire mi-a adus în fața ochilor, palide dar expresive, fețele a doi camarazi dragi, căzuți în lagărul dela Miercurea-Ciucului sub gloanțele asasine ale jandarmilor: *Ovidiu Biriș* și *Neculai Strugaru*. Câte amintiri nu mă leagă de acești doi legionari martiri! Cu deosebire de Neculai Strugaru. Intre cei 44 legionari asasinați la Miercurea Ciucului fuseseră deasemeni câțiva cu care mă împrietenisem în lagărul Vaslui, unde am stat împreună aproape două luni, înainte ca ei să fie mutați la Ciuc. Intre aceștia au fost Augustin Micu, Ion Mităr, Vasile Buhai... Dumnezeu să-i odihnească'n pace! Să fi fost oare zadarnică cutremurătoarea moarte îndurată de toți acești legionari, cei mai mulți încă în fragedă tinerețe, a căror singură vină n'a fost alta decât aceea de a fi îmbrățișat un mare ideal românesc, în slujba căruia au jertfit tot ce au avut mai scump? M'am simțit deodată cuprins de tot felul de îndoeli. Când și cum va mai fi Legiunea în stare să-și aducă la îndeplinire marea misiune

pe care şi-a asumat-o, de a face din România —aşa cum a scris Moţa în testamentul lui— o ţară frumoasă ca soarele, puternică şi temătoare de Dumnezeu, când pe pământul ei se revărsau acum, prin porţile larg deschise de trădătorul act dela 23 August, puhoaiele roşii ale Anticristului? Vor mai putea fi oare isgonite peste hotare aceste sinistre hoarde barbare dupăce se vor fi instăpânit de-a binelea pe întreaga noastră ţară? Chiar dacă într'o bună zi vor fi expulsate, cât prăpăd şi câtă jale nu vor lăsa în urma lor! Gândul mi s'a oprit deodată la toţi acei camarazi, cari, condamnaţi la lungi şi nedrepte pedepse de tribunalele militare ale regimului antonescian, se găseau încă prin diversele închisori ale României. Ce soarte, Doamne, vor fi avut după intrarea în ţară a hoardelor ruso-comuniste? Îi vom mai vedea vreodată? Cu greu mai puteam spera într'o întâlnire, fie ea cât de târzie, cu toţi aceşti camarazi ai noştri. Comuniştii nu vor cruţa pe niciunul din ei... Mare, nespus de mare a fost tributul în sânge şi suferinţe pe care a trebuit să-l dea mişcarea legionară până la ora de faţă. Cât sânge va mai trebui să curgă din trupul ei chinuit până în ziua biruinţei, până în ziua marei reînvieri a Neamului românesc visată de Căpitan...?

∴

Din lunga noastră călătorie de-acurmezişul Ardealului şi apoi al Ungariei, a cărei ţintă finală era Viena, deşi plină de peripeţii de tot felul, nu mai păstrez decât frânturi de amintiri. Aşa, spre exemplu, îmi aduc aminte că în ziua următoare —12 Septembrie— scurt după ora amiezii, trenul nostru şi-a încetinit deodată mersul, oprindu-se apoi în plin câmp. Motivul acestei opriri nu mi-l mai reamintesc, cred însă că a fost o simplă «haltă de ajustare», de care dealtminteri majoritatea pasagerilor simţiseră o mare nevoie. In ceeace ne privea —şi aci mă refer la mine însumi cât şi la o parte din membri grupului nostru cu care pornisem din Tg. Mureş— călătoriserm în condiţii cât se poate de incomode. Mie însumi

îmi înţepeniseră atât mâinile cât şi braţele, căci ultimile ore le petrecusem pe scările vagonului, ţinându-mă ba cu o mână, ba cu cealaltă de balustrada de fier. Accesul la toalete fusese tot timpul barat de cufere şi lăzi şi de însăşi lumea înghesuită pe coridoare, iar unele WC-uri se transformaseră în dormitoare, unde, printre mormane de bagaje, dormeau claie peste grămadă mai ales copiii mai mici. Intr'un cuvânt: o adevărată mizerie!

Am aflat dela alţi călători că şeful de tren ar fi anunţat că putem cobori, dar să nu ne îndepărtăm prea mult, deoarece, cam peste un sfert de oră, vom pleca mai departe.

Habar n'aveam unde ne aflam şi cred că, în circumstanţele date, niciunuia din ceilalţi călători nu le-a dat prin gând să se intereseze în această privinţă. Faptul părea cu totul indiferent; aveam cu toţii destule alte griji şi preocupări. Abia după ce m'am dat jos din tren, am putut cuprinde cu privirea peisajul înconjurător. In faţă, adică în direcţia din care venisem cât şi pe partea dreaptă a liniei ferate se vedeau coastele roase de ploi a unor dealuri. Terenul era pe alocuri pietros şi nisipos. Pe partea stângă a liniei de fier, terenul era ceva mai neted, mai şes. La vreo treizeci paşi distanţă, începea un tufăriş, dincolo de care am descoperit un vast câmp de floarea soarelui. Pasagerii cari coboriseră —căci n'au coborît toţi— s'au împrăştiat în toate direcţiile, fără a se îndepărta însă prea mult de tren.Eu, ţin minte, m'am îndreptat spre câmpul cu floarea soarelui. Nu trecuseră mai mult de cinci minute de când părăsisem trenul, când mi-a ajuns la ureche un sgomot curios. M'am oprit pentru a asculta cu mai multă atenţie. Intr'adevăr, nu mă înşelasem: ceeace auzisem nu era altceva decât acel zumzet surd, bine cunoscut, produs de avioane în sbor. Intensitatea zumzetului creştea cu fiecare clipă. Tocmai mă hotărîsem să dau alarma, când un alt călător —unul din băeţii din grupul nostru, dacă nu mă'nşel— mi-a luat-o pe dinainte. Avioanele erau acum pe aproape, deşi din locul în care mă aflam nu puteau fi văzute. Un impuls brusc m'a făcut să strig din răsputeri, pe românește, pentru

a fi auzit şi înţeles de ai noştri, să fugă de lângă tren căutând adăpost pe câmp. Aceasta, cu gândul la cele două familii din grupul nostru, căci ceilalţi eram sigur că vor şti ce trebue să facă. Eu însumi mi-am rotit privirea în căutarea vreunui adăpost, dar mi-am dat seama imediat că un astfel de loc nu există prin apropiere. Astfel, în momentul în care am auzit explodând prima bombă, m'am grăbit a intra cât mai adânc în desişul de floarea soarelui, care chiar dacă nu mă putea proteja de bombe sau gloanţe de mitralieră, îmi oferea în schimb un camuflaj aproape perfect. La un moment dat l-am văzut pe camaradul Branea apărând la câţiva paşi de mine. Ne-am apropiat unul de altul, târându-ne pe brânci, căci bombardamentul aerian începuse, iar exploziile făceau să se cutremure pământul sub noi. Auzeam cum se apropie tot mai mult de locul în care ne aflam.

—Doar nu vor fi venit să bombardeze câmpul de floarea soarelui...!

La această observaţie a mea, Branea n'a răspuns nimic. Dar după câteva clipe l-am auzit isbucnind:

—Mama lor de ticăloşi! De care naţie oare or fi fiind? Ruşi? Engleji?... Ori poate chiar Români.

Oricât ne-am căznit, n'am reuşit să identificăm cărei naţii aparţineau avioanele atacante.

Abia acum am observat că Branea ţinea în mână o enormă floarea soarelui căreia îi ciugulea, în neştire, seminţele.

—Ia şi tu, m'a îmbiat.

In aşteptarea înfrigurată a celor ce se vor mai întâmpla, m'am apucat şi eu să ronţăi, grăbit şi nervos, seminţe de floarea soarelui.

Incurând ne-am putut da seama că obiectivul atacului aerian nu fusese trenul nostru sau linia ferată, cum fusesem tentaţi a crede la început. Obiectivul se găsea în altă parte, pe undeva foarte pe aproape în faţa noastră. Ce oare or fi bombardând? Era greu să ghicim, căci regiunea în care ne aflam ne era streină, necunoscută.

Imi amintesc vag că în câmpul de floarea soarelui, în

nemijlocită vecinătate cu locul în care ne ascunsesem, mai apăruse unul din oamenii noştri, dacă nu mă'nşel camaradul Nicolae Roşca, care, până la urmă ne-a imitat, ronţăind şi el seminţe de floarea soarelui.

Au mai urmat vreo două-trei explozii, după care s'a făcut linişte. Judecând după zumzetul avioanelor, am înţeles că se îndepărtau. Îşi împliniseră pe semne misiunea. —«E timpul s'o luăm şi noi din loc», şi-a dat părarea Branea. In timp ce ne strecuram printre tulpinele de floarea soarelui, pentru a ieşi la loc liber, am fost avizaţi de şuieratul locomotivei că trenul era gata de plecare. Călătorii împrăştiaţi prin tufele de prin prejur, apăreau acum, unul după altul, alergând spre tren...

Ne-am urmat drumul întrerupt, iar târziu după masă —ne aflam deja pe teritoriul Ungariei propriu zise— trenul s'a oprit din nou, afară, pe câmp. Am înţeles că suntem undeva aproape de malurile Tisei.

Mi-aduc aminte foarte vag că aci, o parte din călători, inclusiv grupul nostru «Târgu-Mureş», a trebuit să ne luăm cuferele şi boccelele, mergând pe jos până la un loc, deasupra unei vâlcele, unde aşteptau câteva camioane militare germane, în care am urcat, continuându-ne apoi drumul peste Tisa şi ajungând pe'nserate în Szolnok.

Oraşul părea mort. Străzile prin care am trecut erau cufundate în întunerec. Primprejur numai ruine: resturi de ziduri înegrite de fum. O privelişte într'adevăr lugubră. Ravagiile făcute de aviaţia americană şi britanică!...

Cam pela miezul nopţii am ajuns în Budapesta. Cunoşteam de mai înainte Capitala Ungariei, dar de data aceasta n'am putut recunoaşte nimic, căci pretutindeni domnea întunerecul, oraşul fiind sub camuflaj.

Din Budapesta urma să călătorim mai departe cu un tren accelerat. Până la sosirea, respective plecarea trenului, am petrecut peste o oră într'o sală mare de aşteptare, plină de lume. Noi toţi abia ne mai ţineam pe picioare de oboseală şi somn. Ce să mai spun de femeile şi copiii din grupul nostru! Îmi dau seama că pentru familiile Loghiade şi Florescu călă-

toria dela Târgu-Mureș până la Budapesta trebue să fi fost un adevărat calvar. In așteptarea trenului, unii dintre noi și-au așternut păturile pe jos, întinzându-se pe ele; alții clipoceam, chirciți printre raniţe și geamantane, luptând cu somnul.

In trenul în care am urcat însfârșit, pentru ultima etapă a călătoriei noastre, am avut norocul de a găsi mai multe locuri de șezut. In ceeace mă privea, era pentru prima dată —după zilele agitate și orele de tensiune prin care trecusem— că puteam răsufla mai ușurat; cred că aceeași sensaţie de destindere și ușurare au trăit-o în acele momente Palaghiță și Branea. Mulţumeam în gând lui Dumnezeu că ne ajutase să ne împlinim delicata misiune pe care ne-o luasem în comun: de a conduce cu bine până la Viena, teafăr și complet la număr, grupul de români —bărbaţi, femei și copii— cu care pornisem din Târgu-Mureș. E adevărat, nu ajunsesem încă în Viena; dar odată ce apucasem cu toţii a pune piciorul în acest tren, aveam impresia, ba chiar convingerea, că peste ce-a fost mai greu trecuserăm și că cele câteva ore de drum ce ne mai despărţea de ţinta călătoriei noastre, cu voia lui Dumnezeu, se vor scurge fără de incidente.

Furat de gânduri, mi-am lipit fruntea de geamul rece și umed al compartimentului, privind absent fuga ameţitoare a stâlpilor de telegraf. In întunerecul de afară, apărea din când în când, pe ici pe colo, câte-o luminiţă timidă; în clipa în care ajungea să strălucească mai vie, dispărea din nou, înghiţită de negrul nopţii. Găseam o mare asemănare între acest peisaj nocturn punctat de luminiţe fugare și sufletul meu învăluit de melancolie, străluminat doar din când în când de câte-o vagă speranţă, care precum se înfiripa, așa se și destrăma în bezna îndoielilor... De fapt, încotro călătoream? Unde și când se va sfârși cu adevărat *această călătorie a noastră*...? Si apoi marea întrebare, căreia neputându-i găsi răspuns, căutam să mi-o alung din minte, dar ea revenea din nou, cu aceeași insistenţă: care va fi oare, după cele întâmplate la 23 August, viitorul Ţării noastre Românești,

peste care la ora de față se revărsau deja în valuri oștirile păgâne din Răsărit?

Singura consolare, singurul gând ce în aceste momente îmi mai înviora sufletul, era că în curând voiu putea intra din nou în luptă, de data aceasta sub steagul legionar ridicat de Comandantul Mișcării pe pământ strein, pe pământul exilului. Voiu contribui cu ce-mi va sta în puteri la toate câte se vor mai încerca, în acest ceas al doisprezecelea, pentru salvarea României...

Tocmai se iveau zorile, când, nu mai țin minte care dintre camarazi mi-a cedat locul de șezut, căci dormeam cu rândul. Am adormit în cântecul roților de tren, cu gândul la cei lăsați acasă și la ziua în care îi voiu revedea, într'o Românie mai bună și mai frumoasă, așa cum mi-am închipuit-o și am dorit-o în ziua în care am intrat în Legiune.

Dimineața, când m'am trezit, trenul nostru tocmai intra în *Ostbahnhof* —Gara de Est a Vienei.

Era ziua de 13 Septembrie —ziua de naștere a Căpitanului...

CUPRINSUL

		Pág.
Prefața		7
I.	Cuibul «Avram Iancu»	11
II.	Domnul Banea	23
III.	Prima mea întâlnire cu Căpitanul	31
IV.	Fabrica de bani falși dela Rășinari	43
V.	10 Decembrie 1933	53
VI.	Din închisoare în închisoare. Arad, Lugoj, Jilava	87
VII.	Minunea dela Sadu	131
VIII.	Mărturii asupra evenimentelor din Ianuarie 1941	135
IX.	Lagărul dela Târgu Jiu	147
X.	23 August 1944	159

EDITURA DACIA

Rio de Janeiro - Madrid

Director: Dr. Faust Brădescu

Publicaţii apărute:

General Platon Chirnoagă: *Un chapitre d'histoire roumaine (1940-1945).* 1962.

Dr. Faust Brădescu: *Antimachiavélisme légionnaire.* 1963.

Grigore Manoilescu: *Integration de l'Europe Danubienne.* 1963.

Mihail R. Sturdza: *România şi Sfârşitul Europei. Amintiri din Ţara pierdută.* 1966.

Nic. Iancu Păltinişanu: *Tălmăciri.* Versuri. 1966.

Paul Guiraud: *Codreanu et la Garde de Fer.* 1967.

Chirilă Ciuntu: *Din Bucovina pe Oder. Amintirile unui legionar.* 1967.

Mărturii despre Legiune (40 de ani dela întemeierea Mişcării Legionare). 1967.

Horia Sima: *O homem nôvo.* 1968.

Demetrius Leontieş: *Prin mlaştini şi furturi.* Versuri. 1968.

Ion Cârjă: *Intoarcerea din Infern.* 1969.

Ernest Bernea: *Testemunhos para un homem nôvo.* 1970.

Neculai Totu: *Notas del Frente Español.* 1970.

Louise David-Ion Mărli: *A Grenoble. Sur les traces du Capitaine.* 1971.

Horia Sima: *Ce Este Comunismul?* 1972.

Horia Sima: *Histoire du Mouvement Légionnaire.* 1972.

Depósito legal: M. 19628-1973 • I. S. B. N. 84-400-6282-6 • Cedess. Coruña, 28. Madrid